

OGÓLNOPOLSKA KAMPANIA
ROFILAKTYCZNO - EDUKACYJNA

BĄDŹMY POSZUKIWACZAMI
AUTORYTETU
www.autorytet.org

Raport końcowy z badań ewaluacyjnych w ogólnopolskiej kampanii społecznej „Bądźmy poszukiwaczami Autorytetu”

SZKOŁA PODSTAWOWA W ŁĘKACH DUKIELSKICH
Łęki Dukielskie 74, 38-456 Łęki Dukielskie

Wygenerowano dnia 24-06-2019 o godz. 10:52
Raport z pierwszej edycji kampanii, zapraszamy do kontynuacji w roku szkolnym 2019/2020.

MINISTERSTWO
SPRAWIEDLIWOŚCI
www.ms.gov.pl

FUNDUSZ
SPRAWIEDLIWOŚCI

organizator:

FUNDACJA
wspomagająca wychowanie
ARCHEZJA

Współfinansowano ze środków Funduszu Sprawiedliwości, którego dysponentem jest Ministerstwo Sprawiedliwości

Spis treści

Wprowadzenie do wyników młodzieży	3
Wyniki młodzieży	5
Dane dotyczące próby	5
Pytanie nr 1. Płeć	5
Pytanie nr 2. Wiek	6
Pytanie nr 3. Klasa	8
Pytanie nr 4. Czy czujesz, że masz z kim porozmawiać nawet o najtrudniejszych sprawach?	10
Pytanie nr 5.1. Czy czujesz się zachęcony do szukania swojego mistrza?	13
Pytanie nr 5.2. Czy chciałbyś sam posiadać cechy potrzebne mistrzowi?	15
Pytanie nr 5.3. Czy w czasie zajęć dowiedziałeś się czegoś nowego lub przydatnego na co dzień?	16
Pytanie nr 5.4. Jak oceniasz program, w którym brałeś udział?	17
Pytanie nr 6. Do kogo masz największe zaufanie?	18
Pytanie nr 7a. Zdarza mi się: używać wulgaryzmów	34
Pytanie nr 7b. Zdarza mi się: dokuczać kolegom i koleżankom	39
Pytanie nr 7c. Zdarza mi się: łamać ustalone przez rodziców zasady	43
Pytanie nr 7d. Zdarza mi się: łamać zasady obowiązujące w szkole	47
Pytanie nr 7e. Zdarza mi się: przechodzić na czerwonym świetle	51
Pytanie nr 7f. Zdarza mi się: dokuczać zwierzętom i niszczyć rośliny	55
Pytanie nr 7g. Zdarza mi się: pożyczać rzeczy innych bez pozwolenia	59
Pytanie nr 7h. Zdarza mi się: używać zwrotów grzecznościowych	63
Pytanie nr 7i. Zdarza mi się: przestrzegać zasad obowiązujących w klasie	67
Pytanie nr 7j. Zdarza mi się: pomagać innym ludziom	71
Pytanie nr 7k. Zdarza mi się: słuchać rodziców	75
Pytanie nr 7l. Zdarza mi się: okazywać szacunek starszym	79
Pytanie nr 7m. Zdarza mi się: dbać o porządek w moim otoczeniu (w szkole, w domu, w miejscu publicznym)	83
Pytanie nr 8. Gdybyś mógł wybrać kogokolwiek na świecie, to z kim najchętniej rozmawiałbyś o trudnych sprawach?	87
Pytanie nr 9. Z podanych poniżej cech wybierz te, które Twoim zdaniem najlepiej pasują do mistrza/autorytetu	102
Pytanie nr 10. Jeśli masz do rozwiązania trudną sytuację, do kogo udajesz się po pomoc?	107
Pytanie nr 11. W życiu marzę o tym, żeby	122
Wprowadzenie do wyników dorosłych	132
Ocena spotkania szkoleniowego	132
Deklarowany typ relacji z dziećmi	133
Zachęcenie do pracy nad swoją postawą	133
Zachęcenie do szukania informacji o autorytecie	134
Popadanie dzieci w konflikt z prawem	134
Dostrzeżenie pozytywnego potencjału w uczniach	134
Wyniki rodziców i nauczycieli	135
Dane dotyczące próby	135
Co ma największy wpływ na wchodzenie dziecka w konflikt z prawem	136
Potrafię dostrzec pozytywny potencjał w uczniach	137
Typ mojej relacji w stosunku do dziecka/ucznia	138
Zachęcenie do pracy nad tym, aby być lepszym autorytetem dla dzieci/uczniów	139
Ocena spotkania szkoleniowego	140
Literatura źródłowa	141

Wprowadzenie do wyników młodzieży

Badania pedagogiczne dotyczące skuteczności działań w wychowaniu i przeciwdziałaniu zagrożeniom społecznym opisują metody i strategie, które wydają się efektywnie wprowadzać młodych ludzi w świat społeczno-kulturowy oraz osobowy. To między innymi metody oddziaływania osobistego wychowawcy, metody pracy w grupie, strategie przekazywania informacji i umiejętności, angażowanie w proces rozwiązywania problemów, korygowanie przekonań normatywnych. Odpowiedź na pytanie, co jest skuteczne, jest z jednej strony bardzo trudna, bo wynika z założenia, że nie jesteśmy w stanie do końca przewidzieć zachowań ludzkich. Z drugiej strony wiemy, że człowiek jest istotą psychofizyczną, emocjonalną, społeczną, ale także duchową i aksjologiczną, potrzebującą do formowania tożsamości norm i wartości. Te zaś kształtujemy w sobie w relacjach z innymi ludźmi, z samym sobą, i z Bogiem, jakkolwiek go pojmujemy.

Dlatego, jak wyżej wspomniano, kształtowanie, korygowanie przekonań normatywnych jest jedną z najskuteczniejszych metod zapobiegania zachowaniom ryzykownym, kiedy to wychowawca wskazuje, co jest dobre, a co złe, kiedy dyskutuje z uczniami, ale jest przewodnikiem w tej dyskusji, moderuje zachowania i opinie po to, by każdy dojrzewający człowiek mógł sam, spośród oferowanych przez pedagoga dróg wybrać swoją. Jak pisze w rozważaniach o relatywizmie w wychowaniu profesor filozofii wychowania Stanisław Gałkowski: „Każdy wychowawca podejmując trud wychowania, zachowuje się tak, jakby relatywiści nie mieli racji. W tym sensie codzienna praktyka wychowawcza rozstrzyga problemy filozoficzne”.

Normy i wartości są więc niezbędne w wychowaniu, ale proces przekazywania ich odbywa się w relacji. Im ta relacja jest jaśniejsza, bardziej transparentna, im lepiej wiadomo w niej, kto przekazuje, a kto czerpie wiedzę, tym lepiej dla dorastającego człowieka. Dlatego, co staramy się poprzez Kampanię „Bądźmy poszukiwaczami autorytetu” przekazywać, najbardziej skuteczne jest opieranie się na wartościowych relacjach. Relacjach z autorytetami i mistrzami, którymi dla młodzieży są rodzice i nauczyciele.

Dzieciom i młodzieży zadano 11 pytań, które dotyczyły:

- a. poczucia wsparcia społecznego i relacji interpersonalnych (pytania nr 4, 6, 8, 10)
- b. wiedzy o autorytecie (pytanie nr 9)
- c. marzeń młodzieży (pytanie nr 11)
- d. zachowań ryzykownych, w tym antyspołecznych oraz normatywnych (pytanie nr 7)
- e. oceny zajęć zrealizowanych w Kampanii (pytanie nr 5)

Poczucie wsparcia społecznego i relacje interpersonalne

Ogromny wpływ na podejmowanie przez młodych ludzi zachowań ryzykownych ma ich poczucie społecznego wsparcia oraz jakość relacji interpersonalnych w najbliższym otoczeniu. Poczucie wsparcia jest związane bezpośrednio z poczuciem bezpieczeństwa, ale też z przywiązaniem do osób znaczących, takich jak rodzice, wychowawcy, przyjaciele, czy dalsza rodzina. Twórca jednej z ważniejszych teorii kryminologicznych, Travis Hirschi przyjął tezę, że prawdopodobieństwo zachowań kryminogennych wzrasta wtedy, kiedy więzi społeczne zostaną w jakiś sposób zerwane. Innymi słowy, jednostka może dokonywać czynów przestępczych, ponieważ nie ma wsparcia społecznego ani pozytywnych relacji z bliskimi osobami, które mogłyby ją zabezpieczać przez łamaniem prawa (A.Siemaszko, 1993). T. Hirschi wyróżnił cztery komponenty więzi człowieka z otoczeniem: zaangażowanie i zaabsorbowanie, przekonanie i przywiązanie, które w perspektywie niniejszych badań ewaluacyjnych wydaje się być kluczowe. Przywiązanie bowiem oznacza emocjonalny i uczuciowy związek młodego człowieka z rodziną, szkołą, grupą rówieśniczą, środowiskiem lokalnym. W procesie tworzenia i trwania tych związków (relacji), kształtuje się

wewnętrzna kontrola społeczna, czyli tak zwane superego, albo sumienie. To z kolei staje się najważniejszym wyznacznikiem tego, co dobre i tego, co złe. Człowiek kierujący się sumieniem (superego) potrafi odróżnić czyn zgodny z prawem od niezgodnego, a jeśli popełni błąd (wykroczenie, przestępstwo), pojawia się u niego poczucie winy, które staje się naturalnym motywatorem do zmiany na lepsze, albo do pracy nad mechanizmami obronnymi i przyjmowaniem łatwych do zdiagnozowania tak zwanych technik neutralizacji (opisanych w teorii neutralizacji amerykańskich kryminologów G.M. Sykesa i D. Matzy). Kształtowanie sumienia przyczynia się więc do minimalizowania zachowań kryminogennych, a jeśli takowe wystąpią, sprawca ma zdecydowanie lepsze perspektywy resocjalizacyjne niż osoba sumienia pozbawiona.

By sprawdzić poziom przywiązania, wsparcia społecznego i relacji interpersonalnych dzieci i młodzieży, w celu zdiagnozowaniu potencjalnego prawdopodobieństwa podejmowania zachowań ryzykownych, zadano im cztery pytania:

1. Czy czujesz, że masz z kim porozmawiać nawet o najtrudniejszych sprawach? Pyt.4
2. Do kogo masz największe zaufanie? Pyt. 6
3. Gdybyś mógł/mogła wybrać kogokolwiek na świecie, to z kim najchętniej rozmawiał/a byś o trudnych sprawach? Pyt. 8
4. Jeśli masz do rozwiązania trudną sytuację do kogo udajesz się po pomoc? Pyt. 10

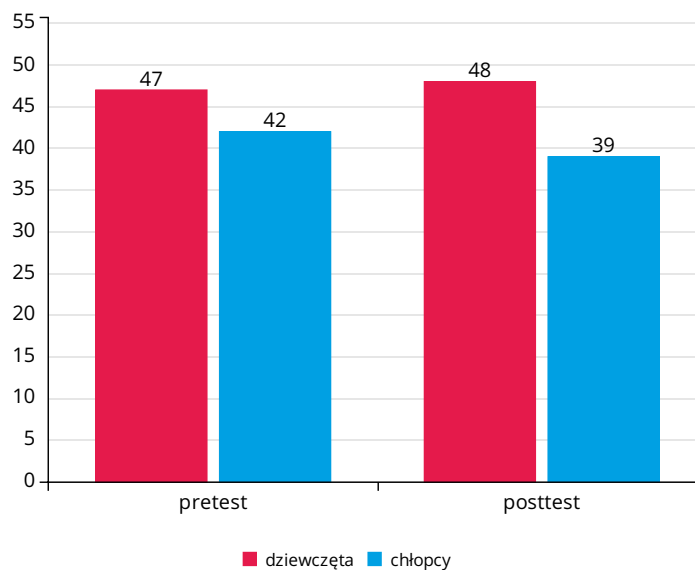
Wyniki młodzieży

Dane dotyczące próby

Klasa	Liczba osób	Ankiety Pretest	Frekwencja Pretest	Ankiety Posttest	Frekwencja Posttest
Klasa IV	13	13	100%	13	100%
Klasa V	27	27	100%	27	100%
Klasa VI	16	15	93,8%	16	100%
Klasa VII	18	18	100%	17	94,4%
Klasa VIII	15	14	93,3%	14	93,3%
Klasa III GIM	0	0	-	0	-

Pytanie nr 1. Płeć

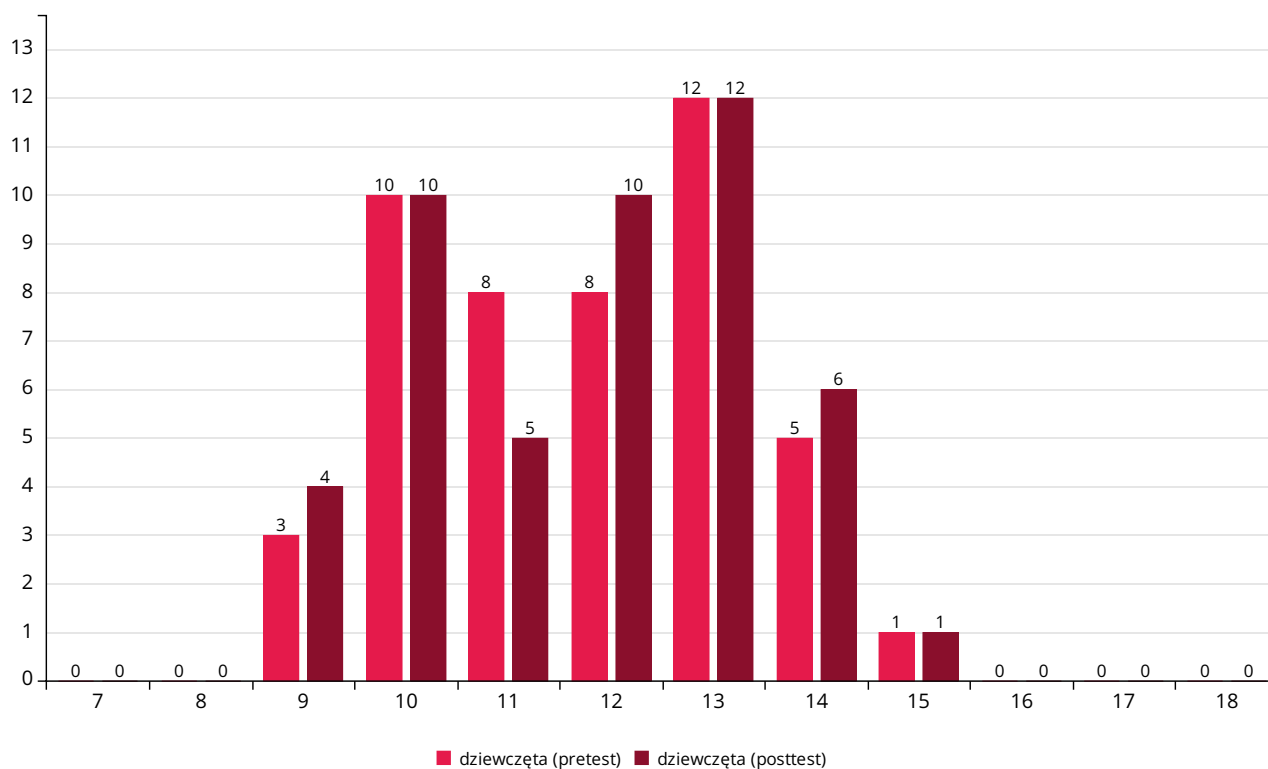
Płeć	Liczba osób w preteście	Liczba osób w postteście	Średni czas wypełniania ankiety [min]
dziewczęta	47	48	5
chłopcy	42	39	6
razem	89	87	-

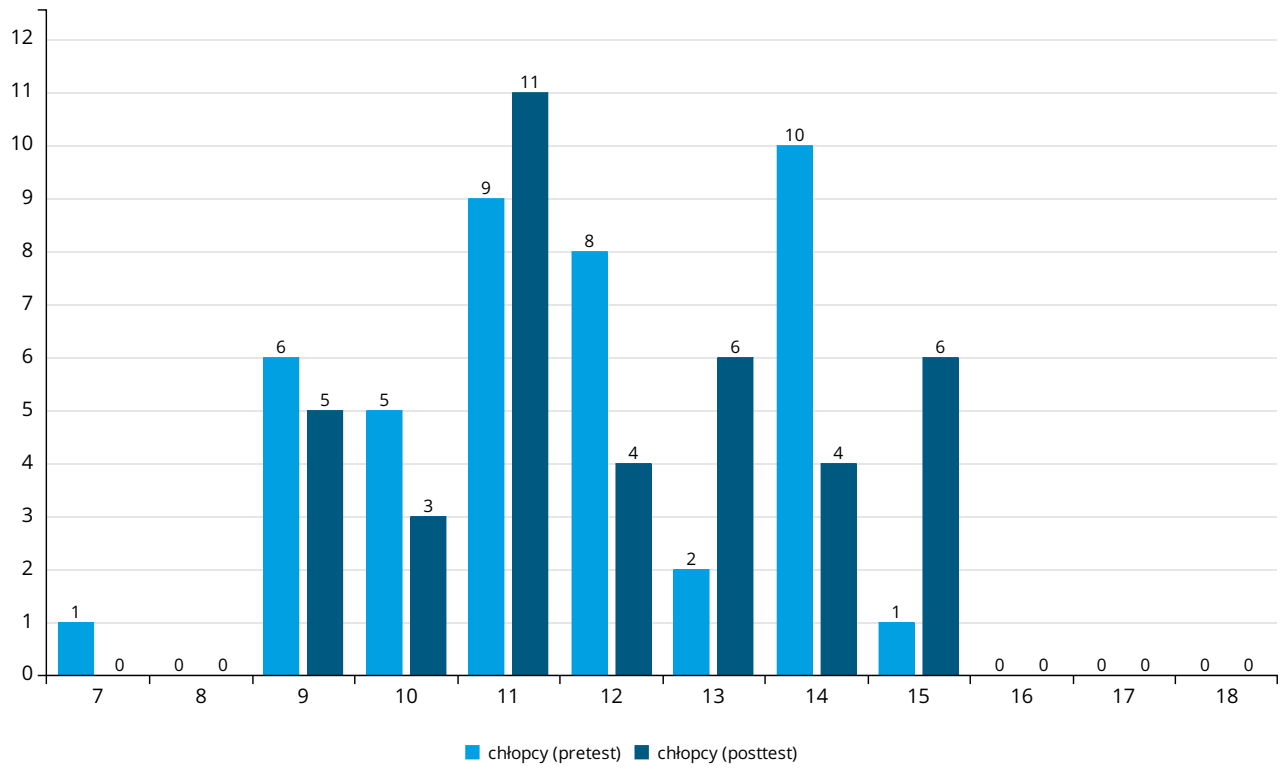
Wykres nr 1.

Pytanie nr 2. Wiek

Wiek	pretest			posttest		
	dziewczęta	chłopcy	razem	dziewczęta	chłopcy	razem
7	0	1	1	0	0	0
8	0	0	0	0	0	0
9	3	6	9	4	5	9
10	10	5	15	10	3	13
11	8	9	17	5	11	16
12	8	8	16	10	4	14
13	12	2	14	12	6	18
14	5	10	15	6	4	10
15	1	1	2	1	6	7
16	0	0	0	0	0	0
17	0	0	0	0	0	0
18	0	0	0	0	0	0
razem	47	42	89	48	39	87

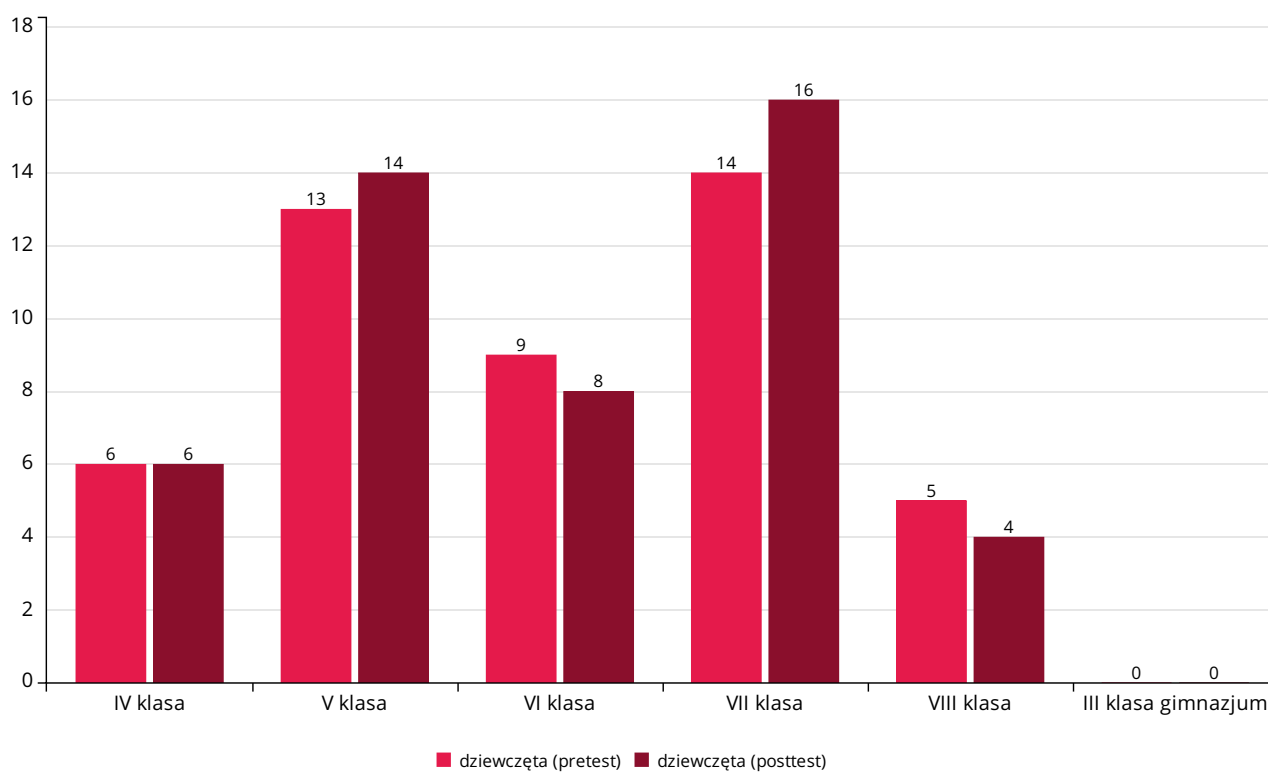
Wykres nr 2.

Wykres nr 3.

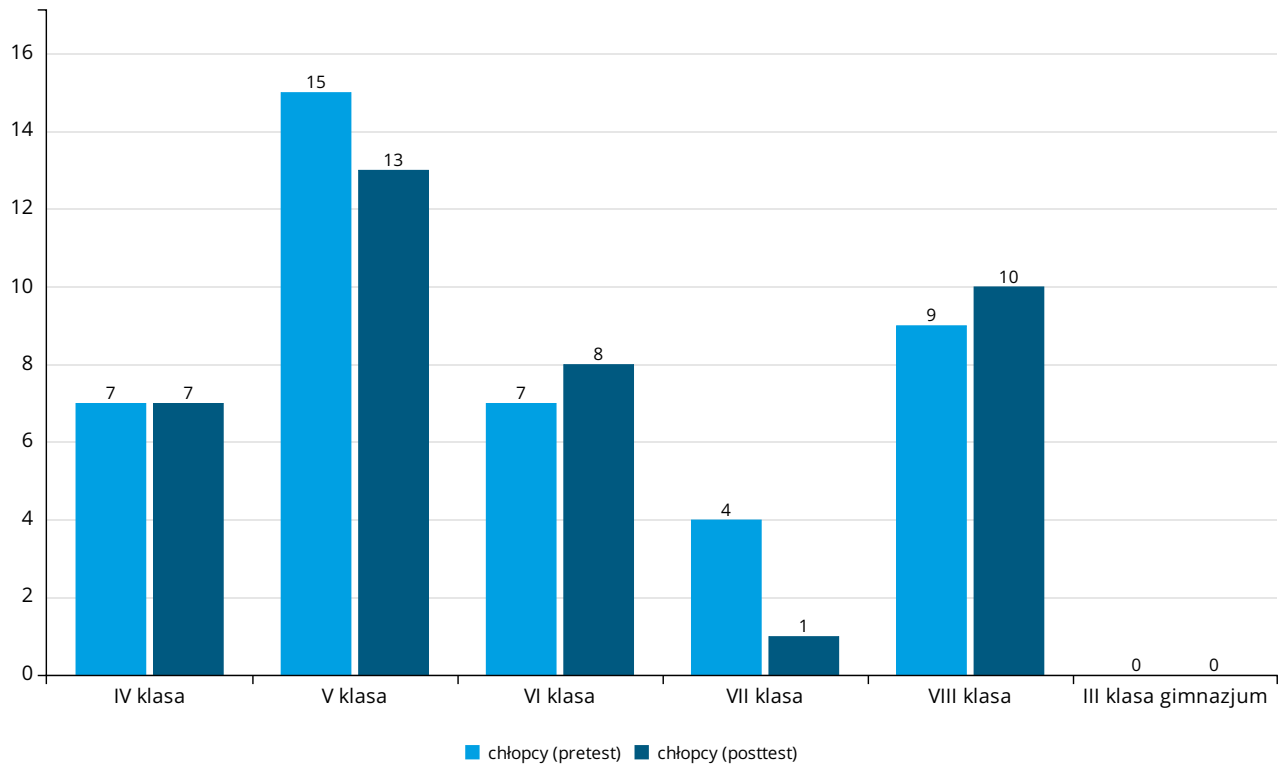
Pytanie nr 3. Klasa

Klasa	pretest			posttest		
	dziewczęta	chłopcy	razem	dziewczęta	chłopcy	razem
IV klasa	6	7	13	6	7	13
V klasa	13	15	28	14	13	27
VI klasa	9	7	16	8	8	16
VII klasa	14	4	18	16	1	17
VIII klasa	5	9	14	4	10	14
III klasa gimnazjum	0	0	0	0	0	0
razem	47	42	89	48	39	87

Wykres nr 4.

Wykres nr 5.

Pytanie nr 4. Czy czujesz, że masz z kim porozmawiać nawet o najtrudniejszych sprawach?

Poczucie wsparcia społecznego i relacje interpersonalne

Poczucie, że jest na świecie osoba, z którą można porozmawiać nawet o najtrudniejszych sprawach, jest niewątpliwie ważnym czynnikiem chroniącym przed podejmowaniem zachowań ryzykownych.

Niepokojąca jest informacja, że sporo młodzieży deklaruje, że nie ma z kim porozmawiać. Znaczyłoby to, że niektórzy uczniowie szkoły podstawowej nie mają poczucia wsparcia w najbliższym otoczeniu, a w trudnych chwilach swojego życia mogą być pozostawieni samym sobie, co może stwarzać ryzyko podejmowania zachowań internalizacyjnych, czy wręcz autoagresywnych. Warto dodać, że generalnie obserwuje się tendencję do zachowań suicydalnych młodzieży, a te mogą wynikać z niemożności rozmawiania o najtrudniejszych sprawach.

Odpowiedź	IV SP			V SP			VI SP			VII SP			VIII SP			razem
	dz	ch	razem	dz	ch	razem	dz	ch	razem	dz	ch	razem	dz	ch	razem	
Tak (pretest)	5	5	10	11	9	20	7	5	12	13	2	15	5	8	13	70
	83,3%	71,4%	76,9%	84,6%	60%	71,4%	77,8%	71,4%	75%	92,9%	50%	83,3%	100%	88,9%	92,9%	78,7%
Tak (posttest)	6	5	11	13	12	25	6	7	13	15	0	15	4	7	11	75
	100%	71,4%	84,6%	92,9%	92,3%	92,6%	75%	87,5%	81,3%	93,8%	0%	88,2%	100%	70%	78,6%	86,2%
Trudno powiedzieć (pretest)	1	1	2	0	3	3	1	1	2	1	1	2	0	0	0	9
	16,7%	14,3%	15,4%	0%	20%	10,7%	11,1%	14,3%	12,5%	7,1%	25%	11,1%	0%	0%	0%	10,1%
Trudno powiedzieć (posttest)	0	1	1	1	1	2	1	0	1	1	1	2	0	3	3	9
	0%	14,3%	7,7%	7,1%	7,7%	7,4%	12,5%	0%	6,3%	6,3%	100%	11,8%	0%	30%	21,4%	10,3%
Nie (pretest)	0	1	1	2	3	5	1	1	2	0	1	1	0	1	1	10
	0%	14,3%	7,7%	15,4%	20%	17,9%	11,1%	14,3%	12,5%	0%	25%	5,6%	0%	11,1%	7,1%	11,2%
Nie (posttest)	0	1	1	0	0	0	1	1	2	0	0	0	0	0	0	3
	0%	14,3%	7,7%	0%	0%	0%	12,5%	12,5%	12,5%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	3,4%
razem (pretest)	6	7	13	13	15	28	9	7	16	14	4	18	5	9	14	89
razem (posttest)	6	7	13	14	13	27	8	8	16	16	1	17	4	10	14	87

Uważam, że mam z kim porozmawiać o najtrudniejszych sprawach

Wykres nr 6.

Uważam, że mam z kim porozmawiać o najtrudniejszych sprawach

Wykres nr 7.

Uważam, że mam z kim porozmawiać o najtrudniejszych sprawach

Wykres nr 8.

Bezpośrednia ocena ewaluacyjna zajęć

By sprawdzić przydatność zajęć, zadano młodzieży pytania dotyczące ogólnej oceny spotkania w skali od 1 do 6, zachęty do poszukiwania mistrza oraz deklaracji, czy respondenci poszerzyli swoją wiedzę o aspekty przydatne im w codziennym życiu.

Warto zaznaczyć, iż młodsze dzieci mogą być mniej krytyczne wobec zaoferowanych im zajęć i bardziej zainteresowane tematyką, która jest im bliższa, ze względu na jeszcze duży autorytet dorosłych. Starsi zaś, wchodzący w kolejne fazy relacji z dorosłymi, stają się bardziej krytyczni i zdecydowanie częściej niż młodszy deprecjonują autorytety dorosłych.

By autorytet był skuteczny wychowawczo, młody człowiek poddający się jego oddziaływaniu i wpływom, powinien dobrowolnie, bez przymusu podporządkować się uznanej za autorytet osobie.

Ta dobrowolność jest różna w różnym okresie życia i przebiega fazowo. Możemy wyróżnić cztery następujące po sobie fazy: bezpieczeństwa, heteronomii, równowagi i autonomii (Jazukiewicz, 1999). Kiedy młody człowiek wchodzi w fazę autonomii, coraz trudniej mu przyjmować wytyczne, normy i zasady wyznaczane przez dorosłe osoby.

Kolejne pytanie, na podstawie którego możemy oceniać skuteczność zajęć, odnosi się do deklaracji młodzieży odnoszącej się do chęci poszukiwania swojego mistrza. W tym pytaniu można zauważyć tendencję zmiany wynikającą z wieku badanych. Im starsi respondenci, tym odsetek zachęconych do własnych poszukiwań autorytetu może być niższy, co wynika z powyższych refleksji.

Podobne odpowiedzi i podobną tendencję ze względu na wiek uzyskano w ostatnim pytaniu, mającym na celu bezpośrednią ocenę zajęć w ramach Kampanii.

Pytanie nr 5.1. Czy czujesz się zachęcony do szukania swojego mistrza?

Odpowiedź	IV SP			V SP			VI SP			VII SP			VIII SP			razem
	dz	ch	razem	dz	ch	razem	dz	ch	razem	dz	ch	razem	dz	ch	razem	
Tak	3	4	7	7	7	14	2	5	7	9	0	9	2	4	6	43
	75%	80%	77,8%	53,8%	70%	60,9%	66,7%	71,4%	70%	64,3%	0%	60%	100%	66,7%	75%	66,2%
Trudno powiedzieć	1	1	2	5	2	7	0	0	0	5	1	6	0	2	2	17
	25%	20%	22,2%	38,5%	20%	30,4%	0%	0%	0%	35,7%	100%	40%	0%	33,3%	25%	26,2%
Nie	0	0	0	1	1	2	1	2	3	0	0	0	0	0	0	5
	0%	0%	0%	7,7%	10%	8,7%	33,3%	28,6%	30%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	7,7%
razem	4	5	9	13	10	23	3	7	10	14	1	15	2	6	8	65

Wykres nr 9.

Pytanie nr 5.2. Czy chciałbyś sam posiadać cechy potrzebne mistrzowi?

Odpowiedź	IV SP			V SP			VI SP			VII SP			VIII SP			razem
	dz	ch	razem	dz	ch	razem	dz	ch	razem	dz	ch	razem	dz	ch	razem	
Tak	4	4	8	8	10	18	2	6	8	9	1	10	2	5	7	51
	100%	80%	88,9%	61,5%	100%	78,3%	66,7%	85,7%	80%	64,3%	100%	66,7%	100%	83,3%	87,5%	78,5%
Trudno powiedzieć	0	0	0	4	0	4	1	0	1	5	0	5	0	1	1	11
	0%	0%	0%	30,8%	0%	17,4%	33,3%	0%	10%	35,7%	0%	33,3%	0%	16,7%	12,5%	16,9%
Nie	0	1	1	1	0	1	0	1	1	0	0	0	0	0	0	3
	0%	20%	11,1%	7,7%	0%	4,3%	0%	14,3%	10%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	4,6%
razem	4	5	9	13	10	23	3	7	10	14	1	15	2	6	8	65

Wykres nr 10.

Pytanie nr 5.3. Czy w czasie zajęć dowiedziałeś się czegoś nowego lub przydatnego na co dzień?

Odpowiedź	IV SP			V SP			VI SP			VII SP			VIII SP			razem
	dz	ch	razem	dz	ch	razem	dz	ch	razem	dz	ch	razem	dz	ch	razem	
Tak	2	5	7	10	8	18	3	5	8	11	1	12	1	2	3	48
	50%	100%	77,8%	76,9%	80%	78,3%	100%	71,4%	80%	78,6%	100%	80%	50%	33,3%	37,5%	73,8%
Trudno powiedzieć	2	0	2	1	1	2	0	1	1	2	0	2	1	2	3	10
	50%	0%	22,2%	7,7%	10%	8,7%	0%	14,3%	10%	14,3%	0%	13,3%	50%	33,3%	37,5%	15,4%
Nie	0	0	0	2	1	3	0	1	1	1	0	1	0	2	2	7
	0%	0%	0%	15,4%	10%	13%	0%	14,3%	10%	7,1%	0%	6,7%	0%	33,3%	25%	10,8%
razem	4	5	9	13	10	23	3	7	10	14	1	15	2	6	8	65

Wykres nr 11.

Pytanie nr 5.4. Jak oceniasz program, w którym brałeś udział?

IV SP			V SP			VI SP			VII SP			VIII SP			razem
dz	ch	razem	dz	ch	razem	dz	ch	razem	dz	ch	razem	dz	ch	razem	razem
5,75	5,4	5,56	5,38	4,4	4,96	4,67	5,43	5,2	4,79	4	4,73	3,5	4	3,88	4,89

Ocena spotkania (średnia ocen)

Wykres nr 12.

Pytanie nr 6. Do kogo masz największe zaufanie? (wybierz max. 5)

Poczucie wsparcia społecznego i relacje interpersonalne

Pytaniem związanym z poczuciem wsparcia społecznego i najbliższym otoczeniem uczniów jest pytanie o osoby znaczące, czyli o takie, do których młodzi ludzie mają zaufanie. Uczniowie mogli wybrać z kafeterii maksymalnie 5 pozycji, z tego powodu wartości procentowe nie sumują się do 100. Podobnie skonstruowane zostały również pytania odnoszące się do tego, z kim najchętniej młodzież chciałaby rozmawiać oraz do kogo uczniowie udają się po pomoc.

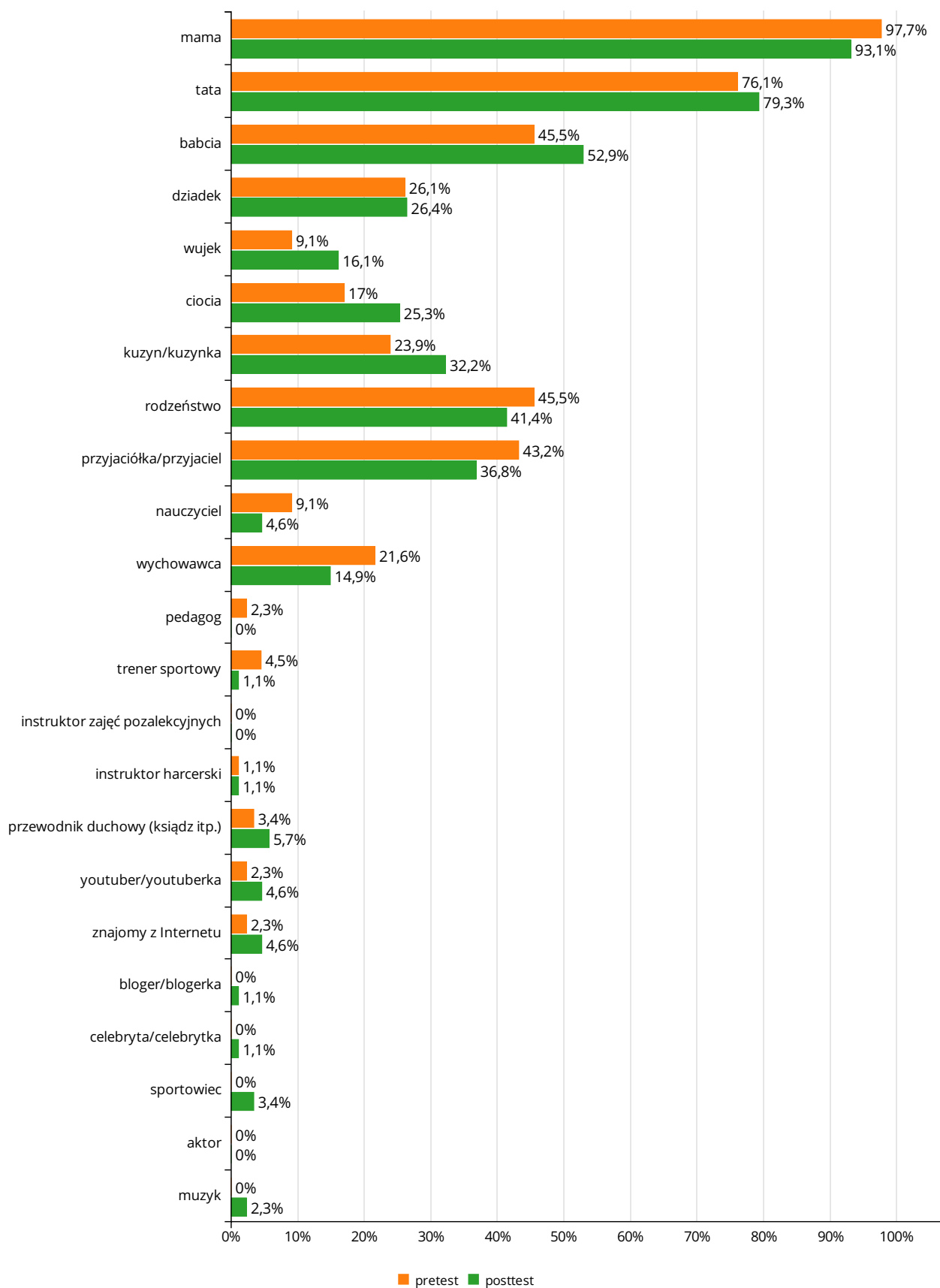
Z badań wynika, że największe zaufanie uczniowie mają do matek i ojców. Przywiązanie adolescentów do rodziców wydaje się naturalne i oczywiste, natomiast należy zwrócić uwagę, że mamy kochające najczęściej bezwarunkowo zyskują zdecydowanie więcej zaufania swoich dzieci niż ojcowie, u których niejednokrotnie na miłość trzeba sobie zasłużyć. **Niewątpliwie jednak, na co wskazuje szereg badań naukowych, pozytywne relacje z rodzicami stanowią najważniejszy czynnik chroniący przed zachowaniami ryzykownymi. Warto o tym mówić na spotkaniach z rodzicami i wspierać autorytet rodziców w oczach ich dzieci.** Młodzi ludzie ufają też babci, co potwierdzają badania Szymona Grzelaka, opublikowane w „Vademecum skutecznej profilaktyki” (Sz. Grzelak, 2015), oraz przyjaciółom, co wskazuje na pozytywne postrzeganie przyjaźni młodzieńczej oraz konieczności wspierania rówieśniczych inicjatyw, w tym liderskich programów profilaktycznych. Wydaje się, że istotnym jest też podkreślenie zaufania do rodzeństwa i dziadka.

Niepokojącą informacją jest, iż niewiele osób zadeklarowało zaufanie do wychowawcy szkolnego, co jest niemal równoznaczne z zaufaniem do kuzynów, cioć i wujków. Pocieszające jest, że w postępie wychowawcy zyskali na zaufaniu młodzieży, co wskazuje na potrzebę rozmawiania z młodymi o autorytetach! Warto przyrzeć się tym wynikom, szczególnie z perspektywy grona pedagogicznego, które ma niewątpliwą wpływ na klimat szkolny, stanowiący ważny czynnik determinujący zachowania ryzykowne (K. Ostaszewski, 2014).

Odpowiedź	IV SP		V SP		VI SP		VII SP		VIII SP		razem	
	pretest	posttest	pretest	posttest	pretest	posttest	pretest	posttest	pretest	posttest	pretest	posttest
mama	13	12	28	27	15	14	18	17	12	11	86	81
	100%	92,3%	100%	100%	100%	87,5%	100%	100%	85,7%	78,6%	97,7%	93,1%
tata	9	12	25	24	12	13	14	13	7	7	67	69
	69,2%	92,3%	89,3%	88,9%	80%	81,3%	77,8%	76,5%	50%	50%	76,1%	79,3%
babcia	6	9	13	13	10	7	7	11	4	6	40	46
	46,2%	69,2%	46,4%	48,1%	66,7%	43,8%	38,9%	64,7%	28,6%	42,9%	45,5%	52,9%
dziadek	1	2	10	12	6	6	2	2	4	1	23	23
	7,7%	15,4%	35,7%	44,4%	40%	37,5%	11,1%	11,8%	28,6%	7,1%	26,1%	26,4%
wujek	2	5	2	3	2	3	1	1	1	2	8	14
	15,4%	38,5%	7,1%	11,1%	13,3%	18,8%	5,6%	5,9%	7,1%	14,3%	9,1%	16,1%
ciocia	1	4	4	7	5	6	2	3	3	2	15	22
	7,7%	30,8%	14,3%	25,9%	33,3%	37,5%	11,1%	17,6%	21,4%	14,3%	17%	25,3%
kuzyn/kuzynka	2	2	7	7	4	6	6	9	2	4	21	28
	15,4%	15,4%	25%	25,9%	26,7%	37,5%	33,3%	52,9%	14,3%	28,6%	23,9%	32,2%
rodzeństwo	5	5	17	14	4	6	9	7	5	4	40	36
	38,5%	38,5%	60,7%	51,9%	26,7%	37,5%	50%	41,2%	35,7%	28,6%	45,5%	41,4%
przyjaciółka/przyjaciół	3	3	12	10	3	4	11	9	9	6	38	32
	23,1%	23,1%	42,9%	37%	20%	25%	61,1%	52,9%	64,3%	42,9%	43,2%	36,8%
nauczyciel	0	1	4	2	1	0	1	0	2	1	8	4
	0%	7,7%	14,3%	7,4%	6,7%	0%	5,6%	0%	14,3%	7,1%	9,1%	4,6%
wychowawca	4	3	6	3	2	1	5	4	2	2	19	13
	30,8%	23,1%	21,4%	11,1%	13,3%	6,3%	27,8%	23,5%	14,3%	14,3%	21,6%	14,9%
pedagog	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	2	0
	7,7%	0%	3,6%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	2,3%	0%
trener sportowy	1	1	1	0	1	0	0	0	1	0	4	1
	7,7%	7,7%	3,6%	0%	6,7%	0%	0%	0%	7,1%	0%	4,5%	1,1%
instruktor zajęć pozalekcyjnych	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
instruktor harcerski	0	0	0	0	0	0	1	1	0	0	1	1
	0%	0%	0%	0%	0%	0%	5,6%	5,9%	0%	0%	1,1%	1,1%
przewodnik duchowy (ksiądz itp.)	0	0	0	3	0	1	1	0	2	1	3	5
	0%	0%	0%	11,1%	0%	6,3%	5,6%	0%	14,3%	7,1%	3,4%	5,7%
youtuber/youtuberka	0	0	2	2	0	1	0	0	0	1	2	4
	0%	0%	7,1%	7,4%	0%	6,3%	0%	0%	0%	7,1%	2,3%	4,6%
znajomy z Internetu	0	0	0	0	1	0	0	0	1	4	2	4
	0%	0%	0%	0%	6,7%	0%	0%	0%	7,1%	28,6%	2,3%	4,6%
bloger/blogerka	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1
	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	7,1%	0%	1,1%
celebryta/celebrytka	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1
	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	7,1%	0%	1,1%
sportowiec	0	1	0	0	0	2	0	0	0	0	0	3
	0%	7,7%	0%	0%	0%	12,5%	0%	0%	0%	0%	0%	3,4%
aktor	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
muzyk	0	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	2
	0%	7,7%	0%	3,7%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	2,3%
razem	13	13	28	27	15	16	18	17	14	14	88	87

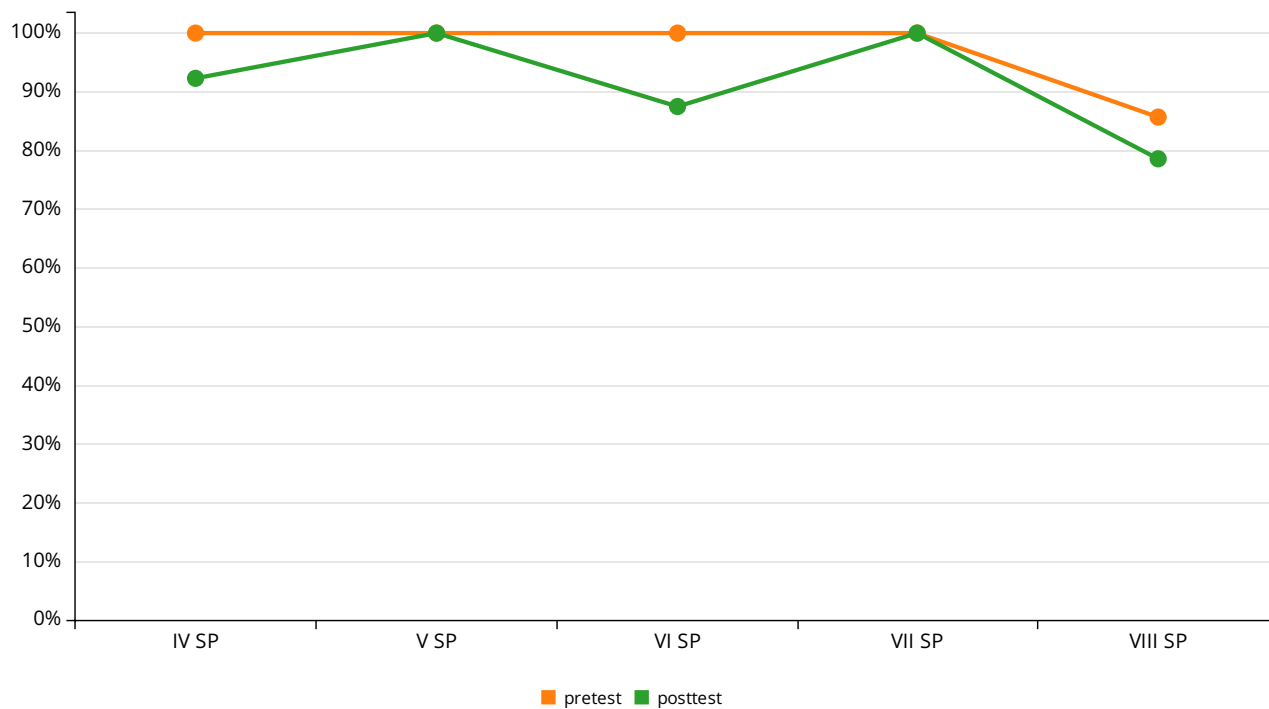
Bardziej szczegółowe dane zostały zestawione w raportach wstępnym oraz pośrednim.

Wyniki zbiorcze (pretestowe i posttestowe) dla wszystkich poziomów klas razem

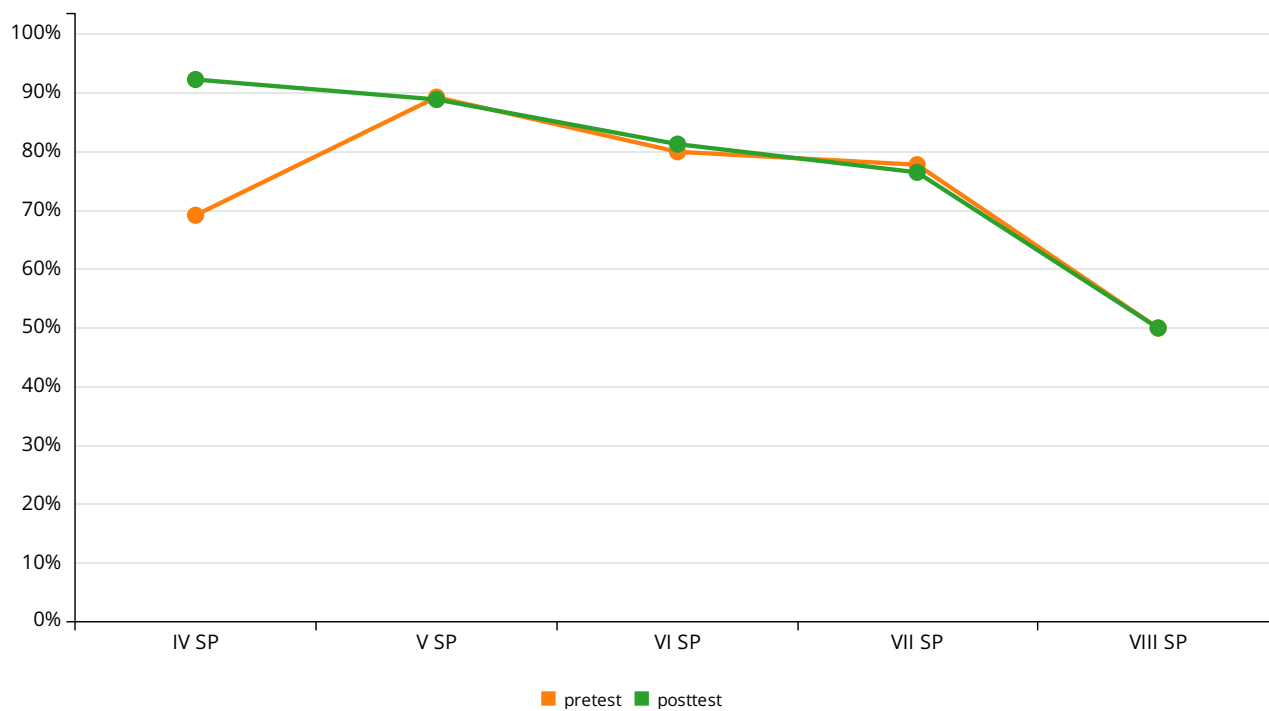
Wykres nr 13.

Pytanie nr 6. Do kogo masz największe zaufanie? (wybierz max. 5) mama

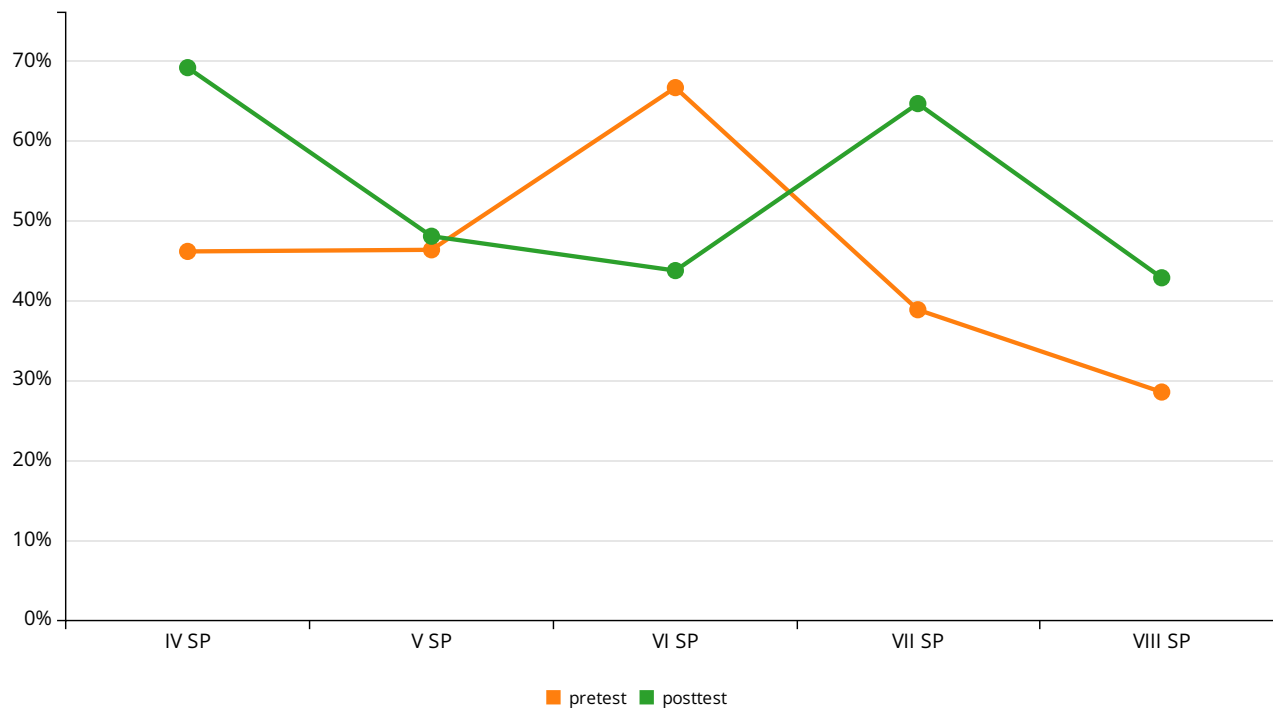
Wykres nr 14.

Pytanie nr 6. Do kogo masz największe zaufanie? (wybierz max. 5) tata

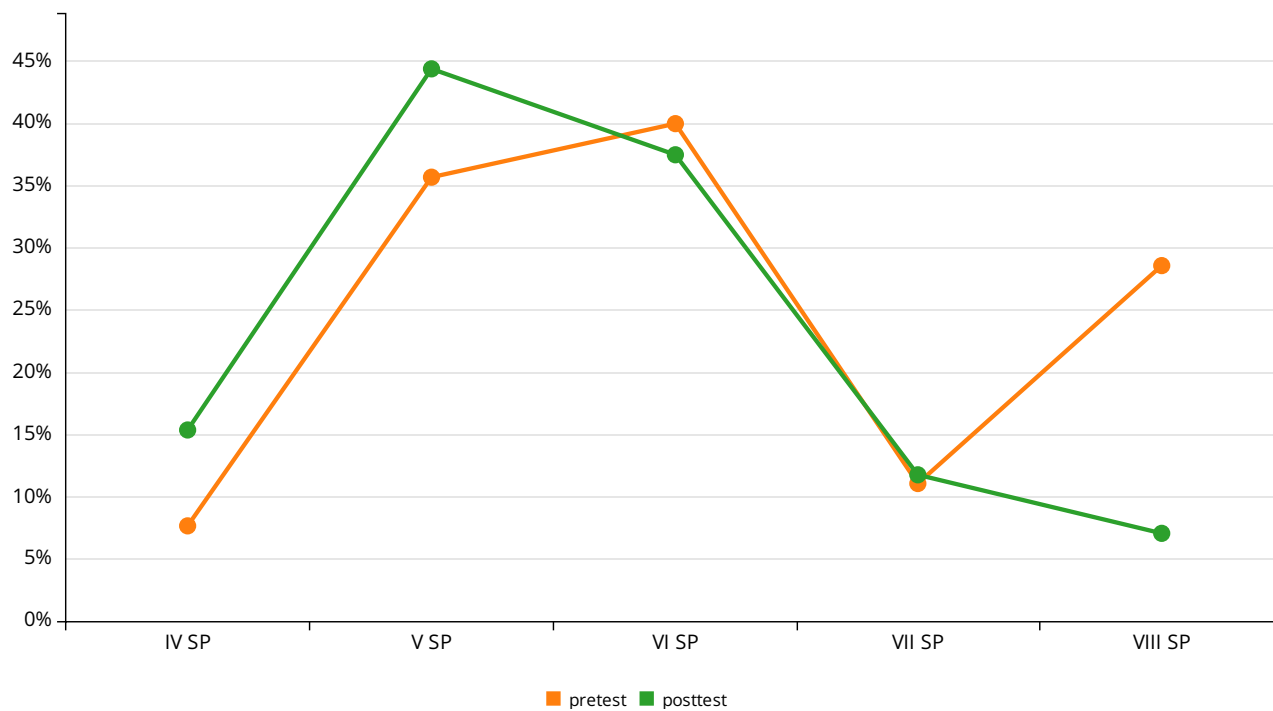
Wykres nr 15.

Pytanie nr 6. Do kogo masz największe zaufanie? (wybierz max. 5) babcia

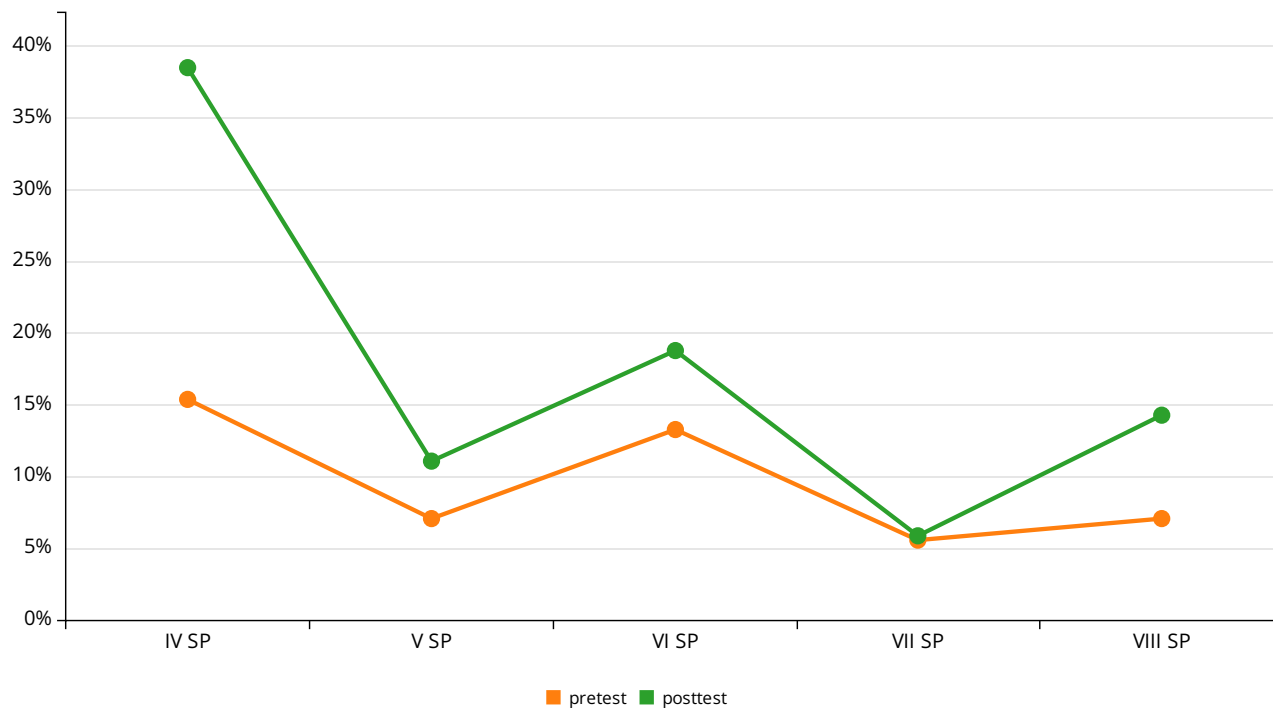
Wykres nr 16.

Pytanie nr 6. Do kogo masz największe zaufanie? (wybierz max. 5) dziadek

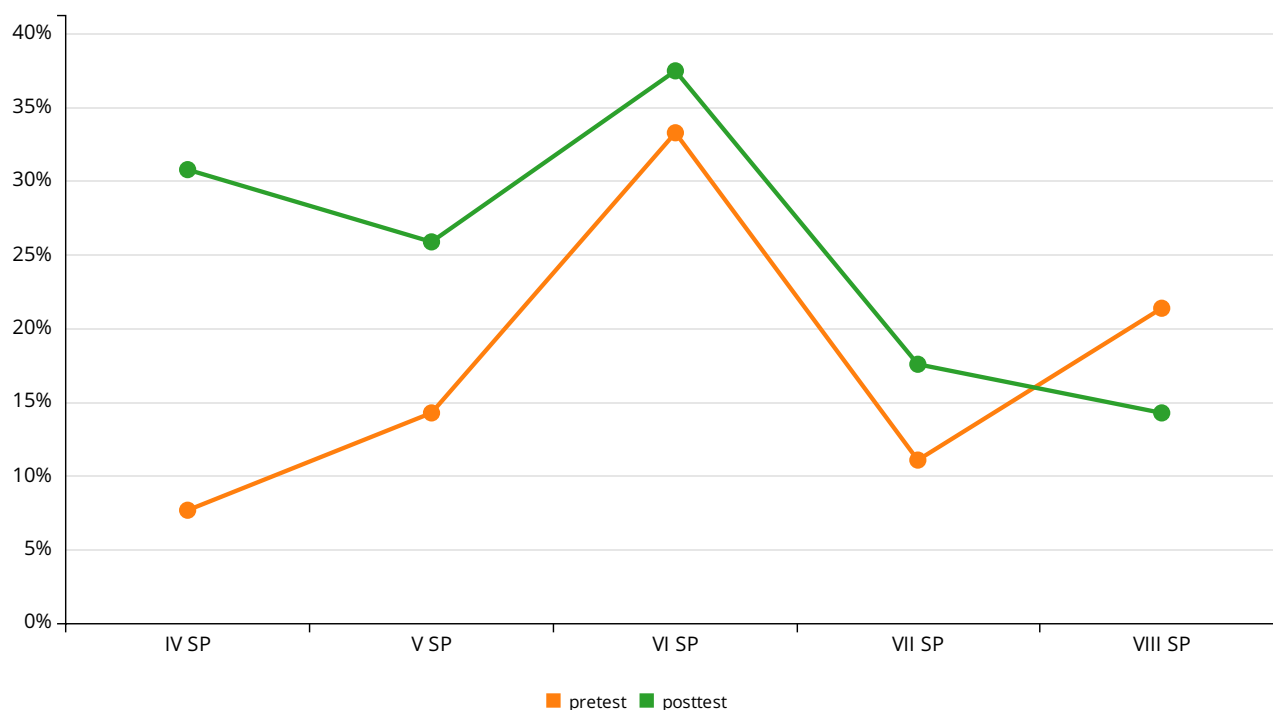
Wykres nr 17.

Pytanie nr 6. Do kogo masz największe zaufanie? (wybierz max. 5) wujek

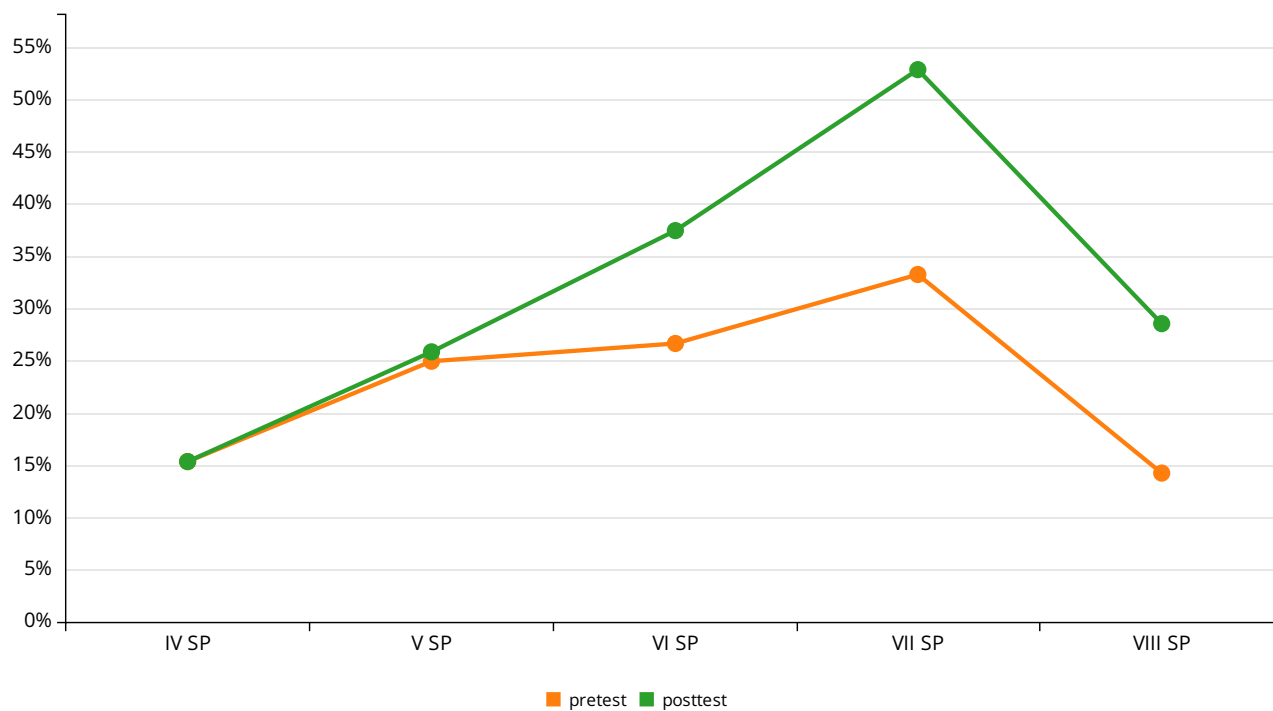
Wykres nr 18.

Pytanie nr 6. Do kogo masz największe zaufanie? (wybierz max. 5) ciocia

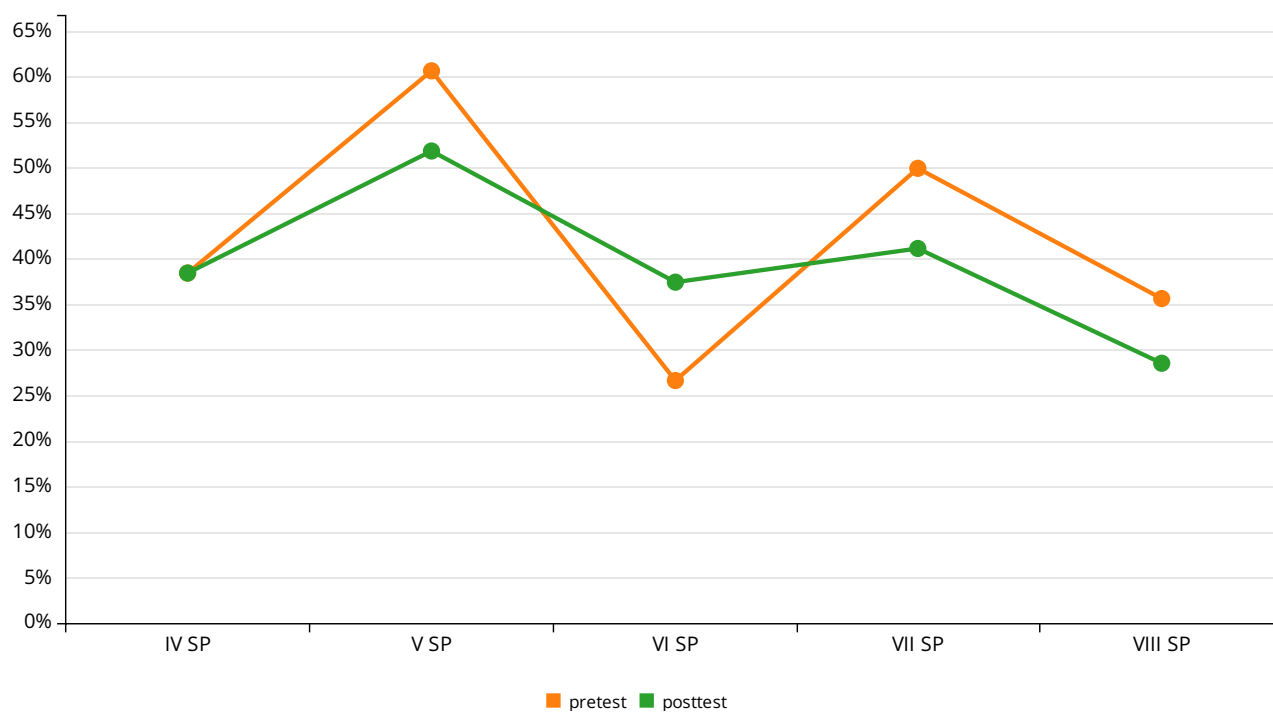
Wykres nr 19.

Pytanie nr 6. Do kogo masz największe zaufanie? (wybierz max. 5) kuzyn/kuzynka

Wykres nr 20.

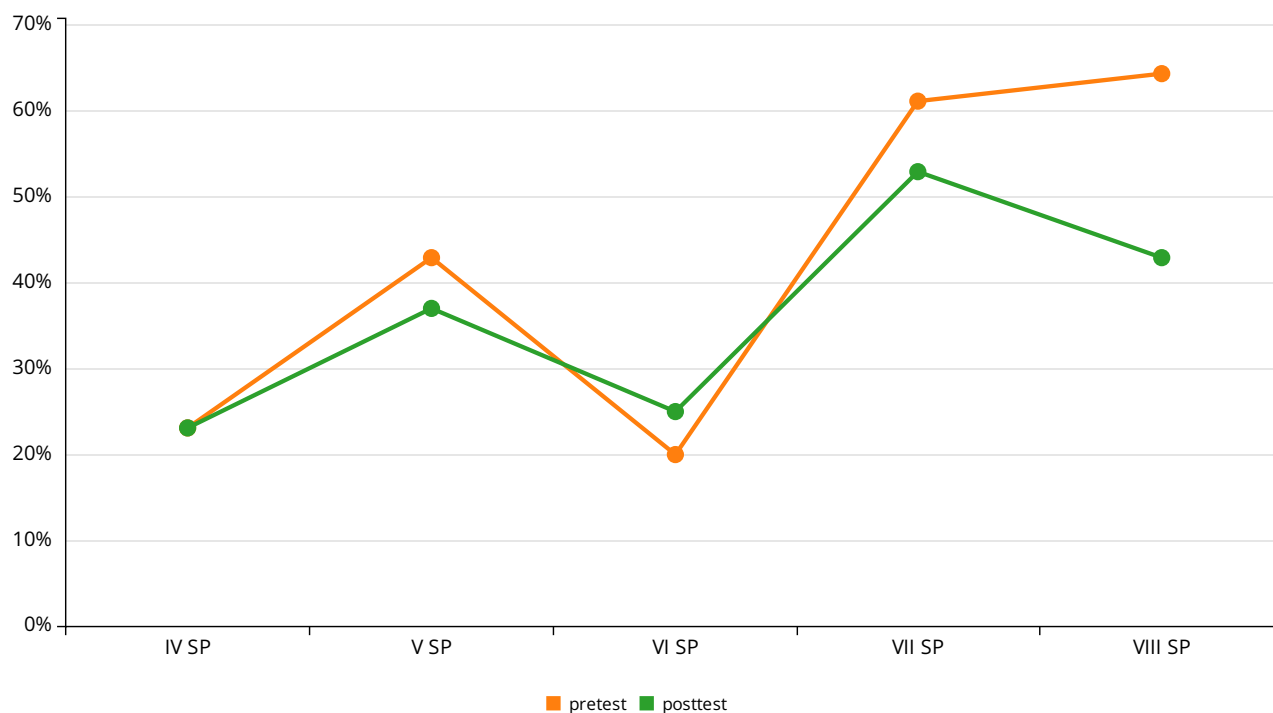
Pytanie nr 6. Do kogo masz największe zaufanie? (wybierz max. 5) rodzeństwo

Wykres nr 21.

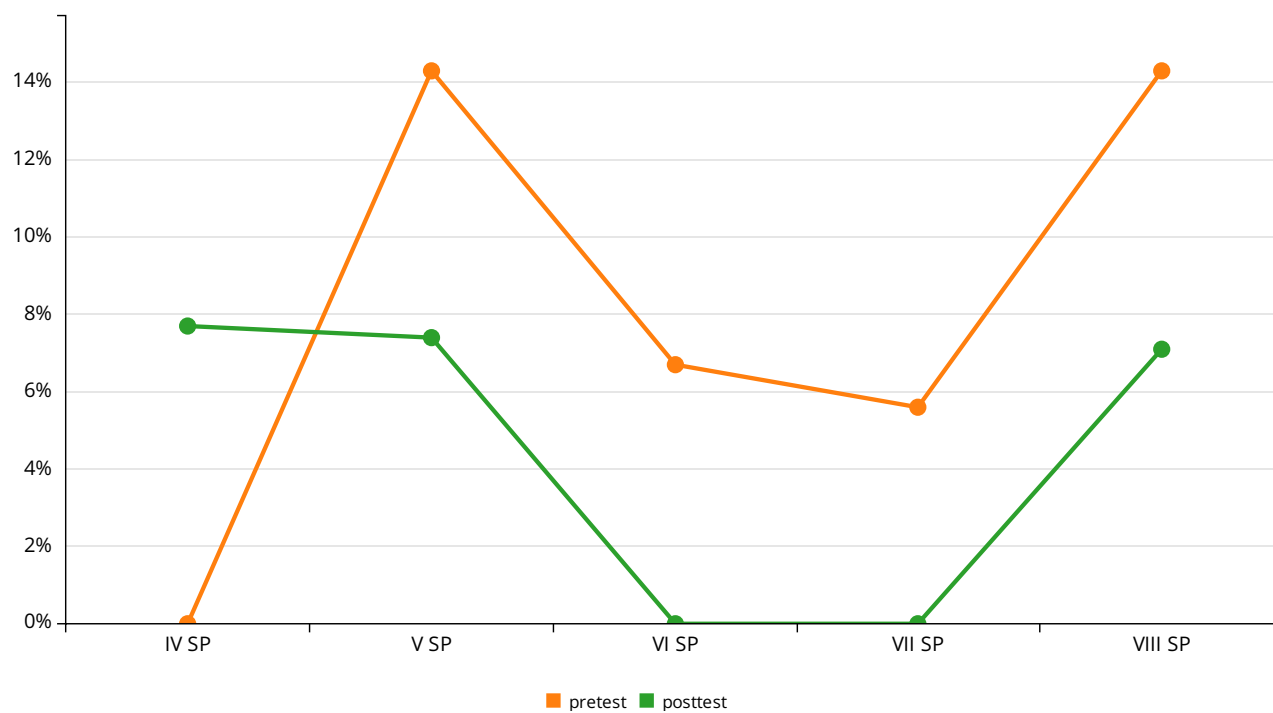

Pytanie nr 6. Do kogo masz największe zaufanie? (wybierz max. 5) przyjaciółka/przyjaciel

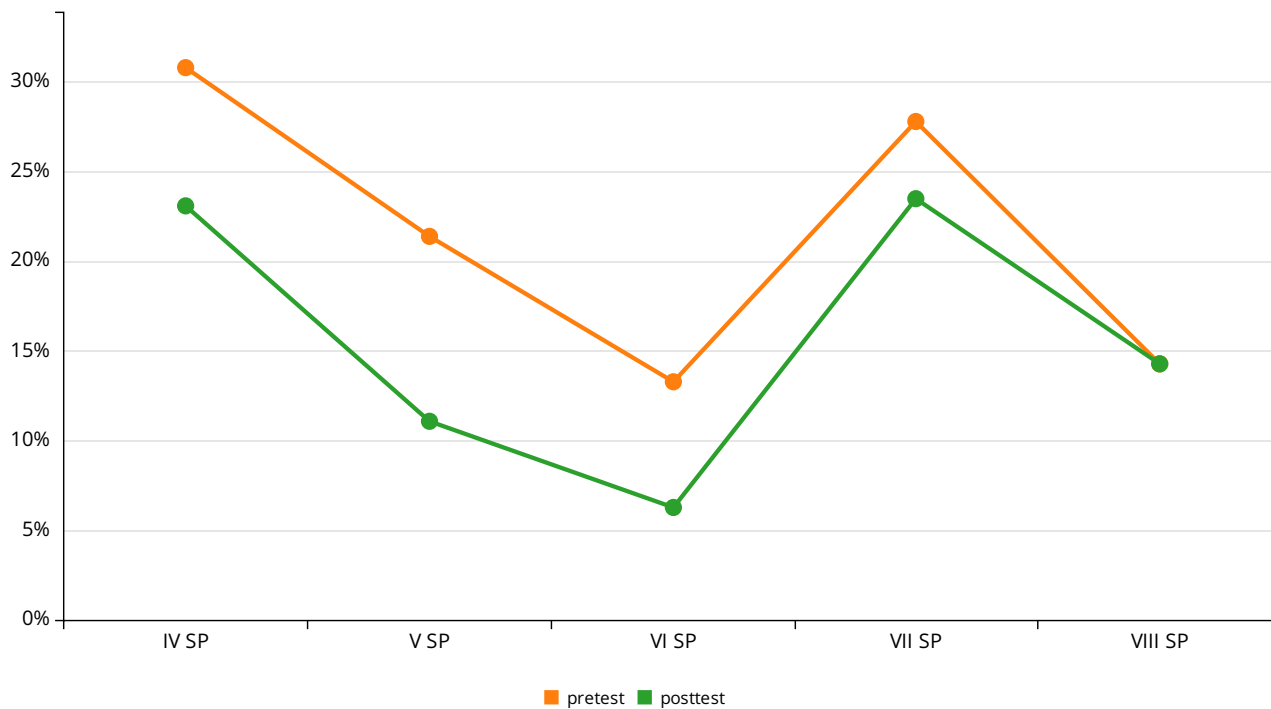
Wykres nr 22.

Pytanie nr 6. Do kogo masz największe zaufanie? (wybierz max. 5) nauczyciel

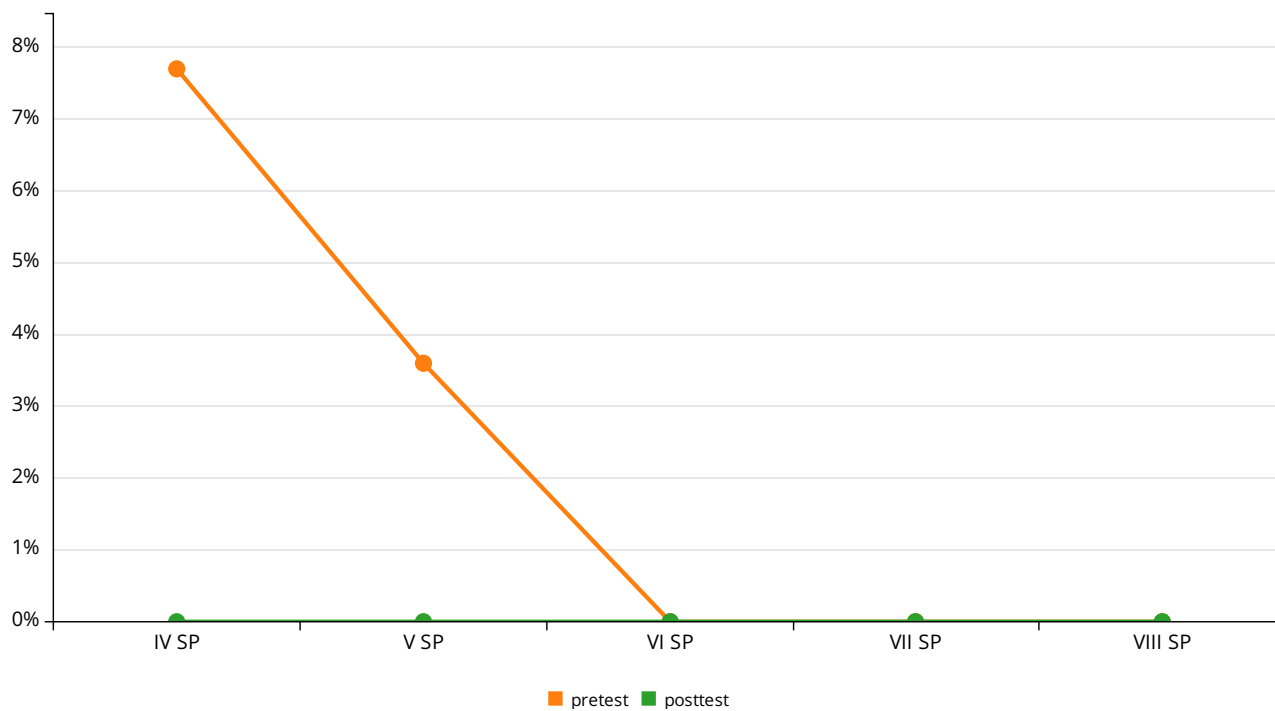
Wykres nr 23.

Pytanie nr 6. Do kogo masz największe zaufanie? (wybierz max. 5) wychowawca

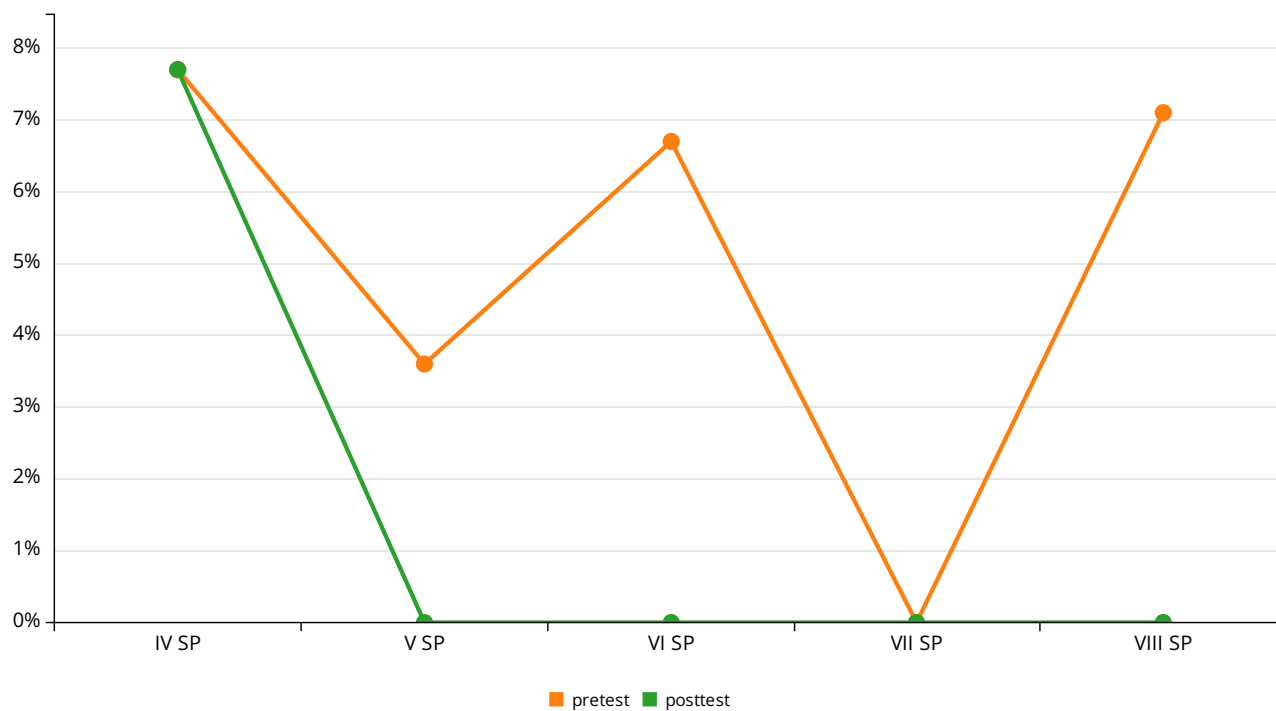
Wykres nr 24.

Pytanie nr 6. Do kogo masz największe zaufanie? (wybierz max. 5) pedagog

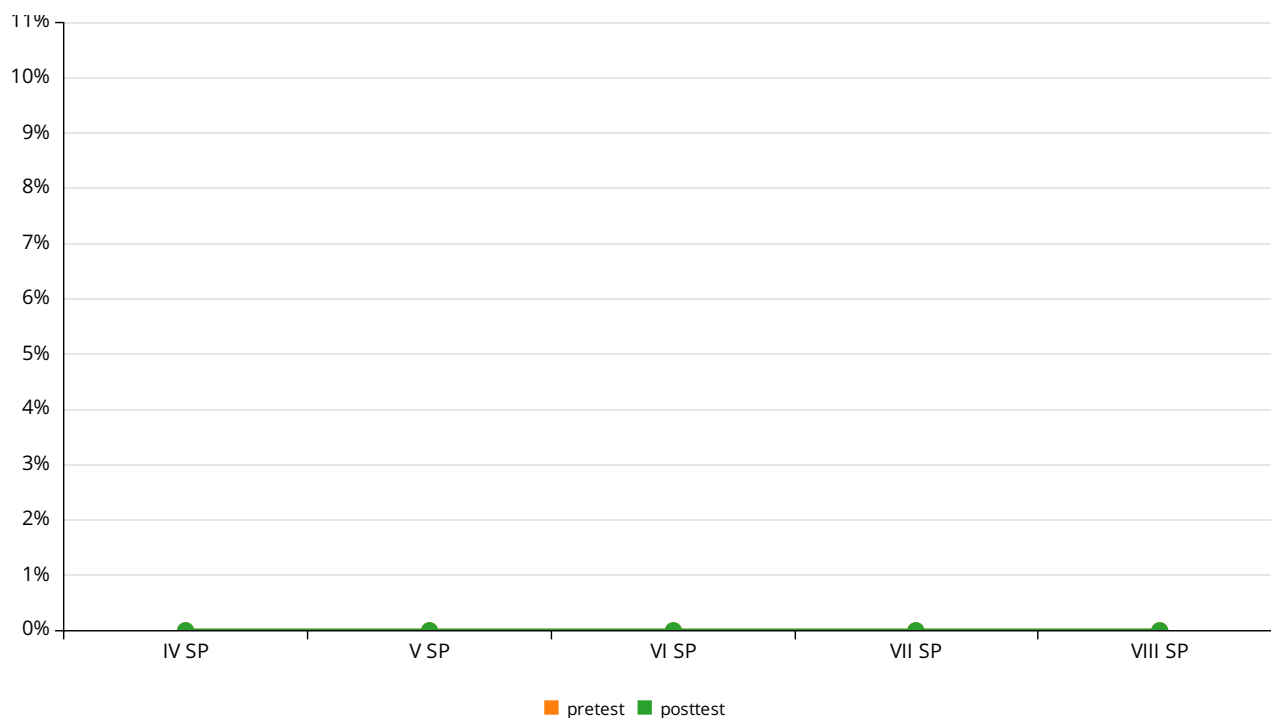
Wykres nr 25.

Pytanie nr 6. Do kogo masz największe zaufanie? (wybierz max. 5) trener sportowy

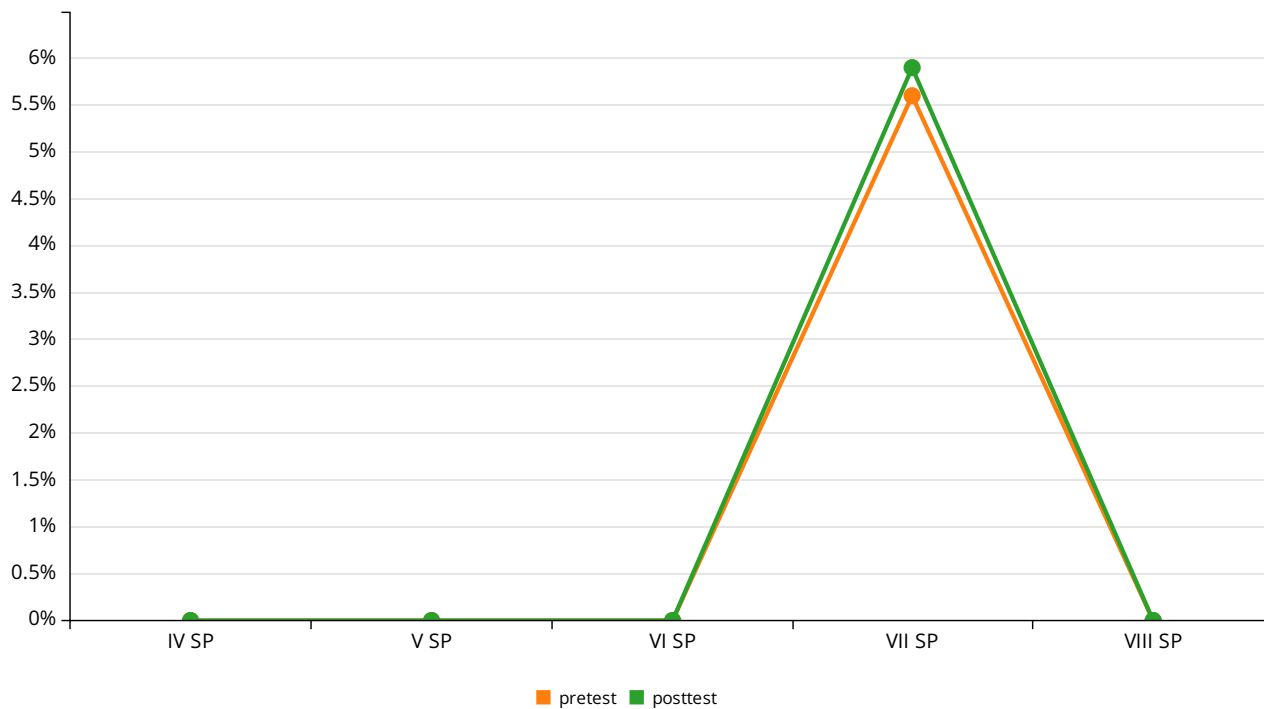
Wykres nr 26.

Pytanie nr 6. Do kogo masz największe zaufanie? (wybierz max. 5) instruktor zajęć pozalekcyjnych

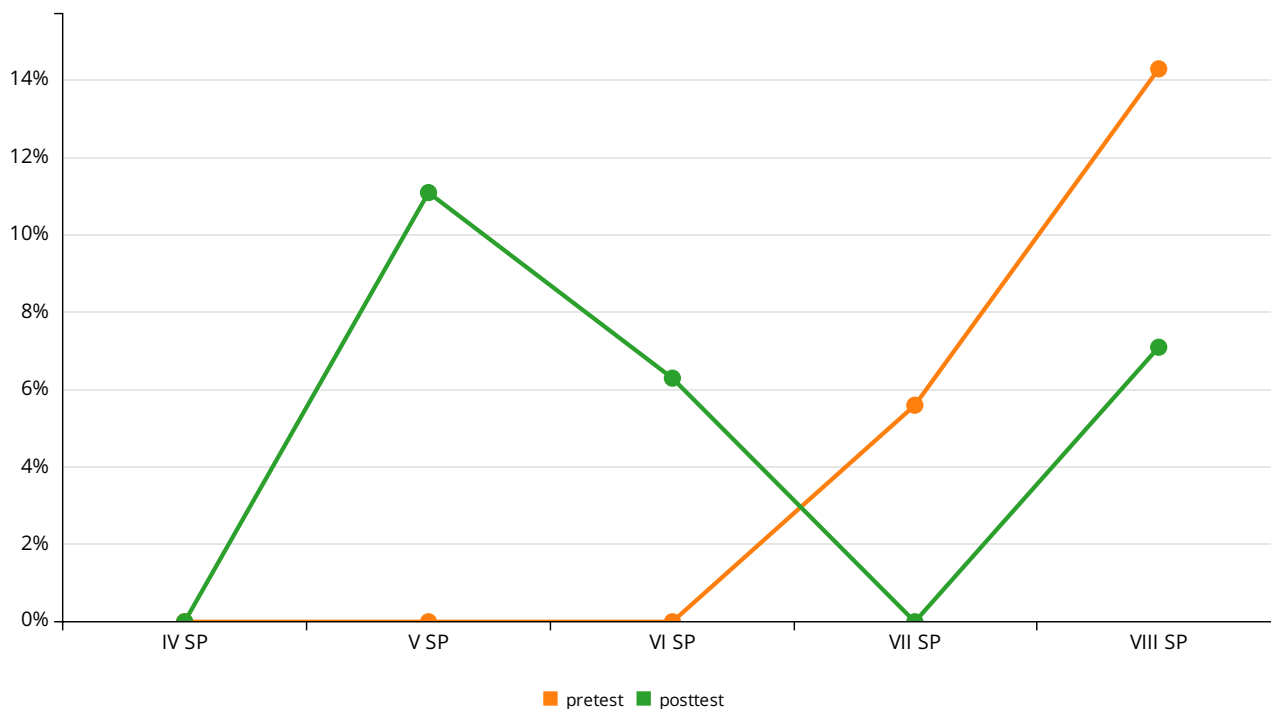
Wykres nr 27.

**Pytanie nr 6. Do kogo masz największe zaufanie? (wybierz max. 5)
instruktor harcerski**

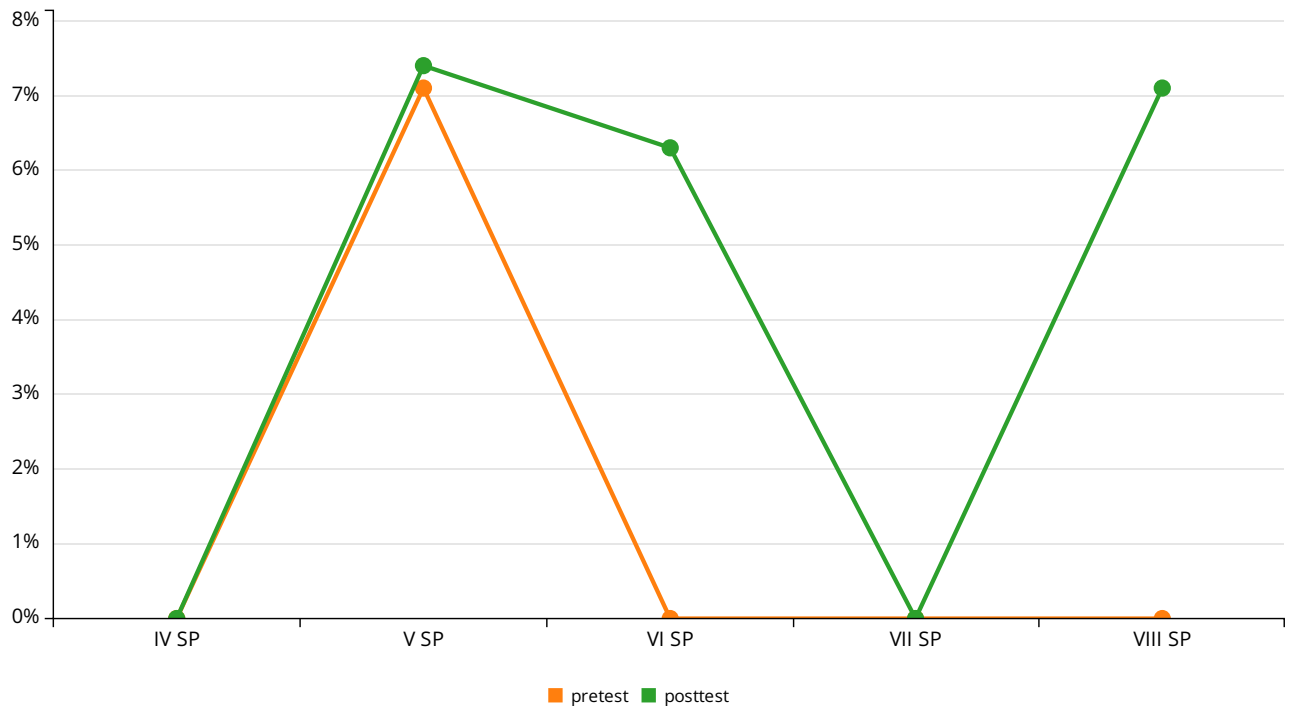
Wykres nr 28.

**Pytanie nr 6. Do kogo masz największe zaufanie? (wybierz max. 5)
przewodnik duchowy (ksiądz itp.)**

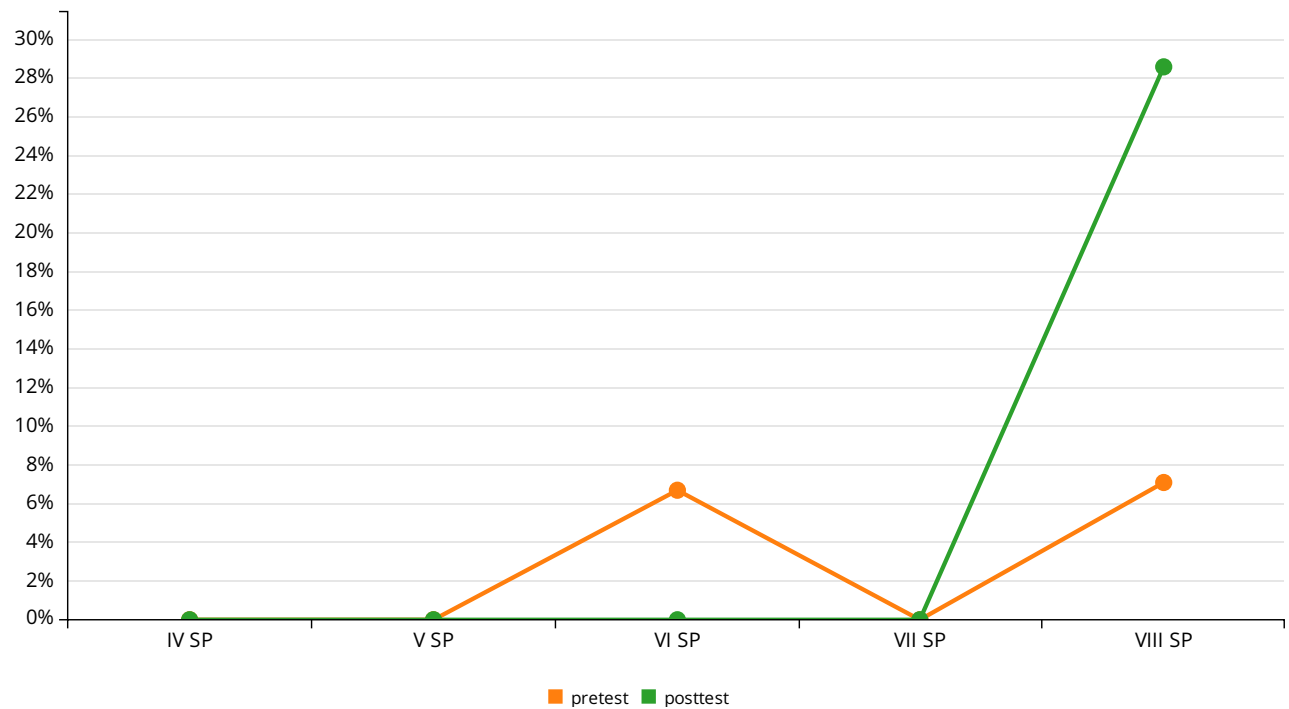
Wykres nr 29.

Pytanie nr 6. Do kogo masz największe zaufanie? (wybierz max. 5) youtuber/youtuberka

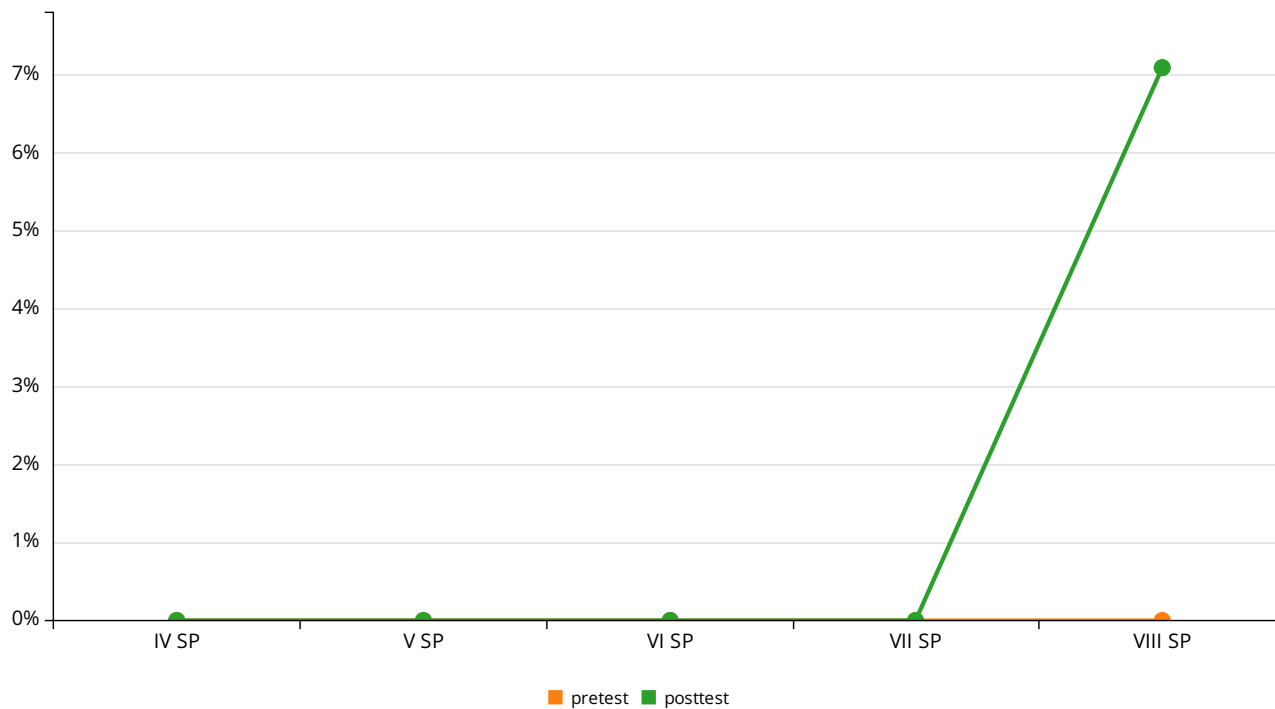
Wykres nr 30.

Pytanie nr 6. Do kogo masz największe zaufanie? (wybierz max. 5) znajomy z Internetu

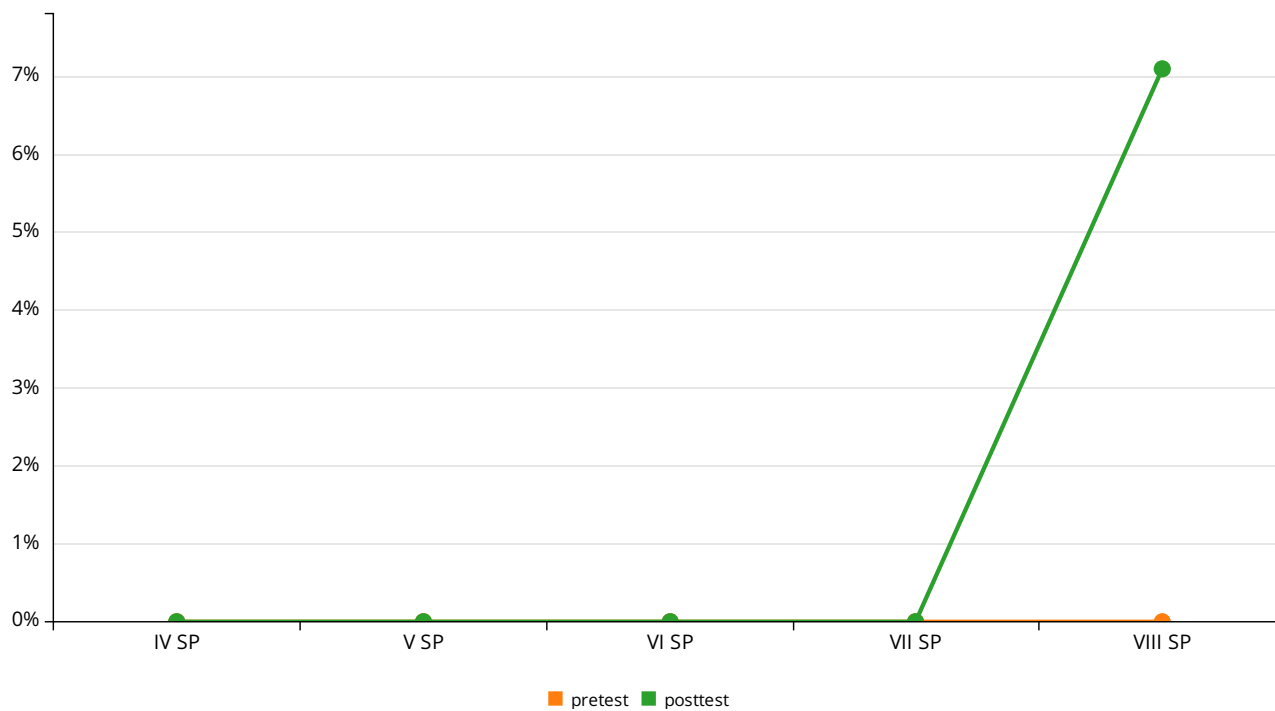
Wykres nr 31.

Pytanie nr 6. Do kogo masz największe zaufanie? (wybierz max. 5) blogger/blogerka

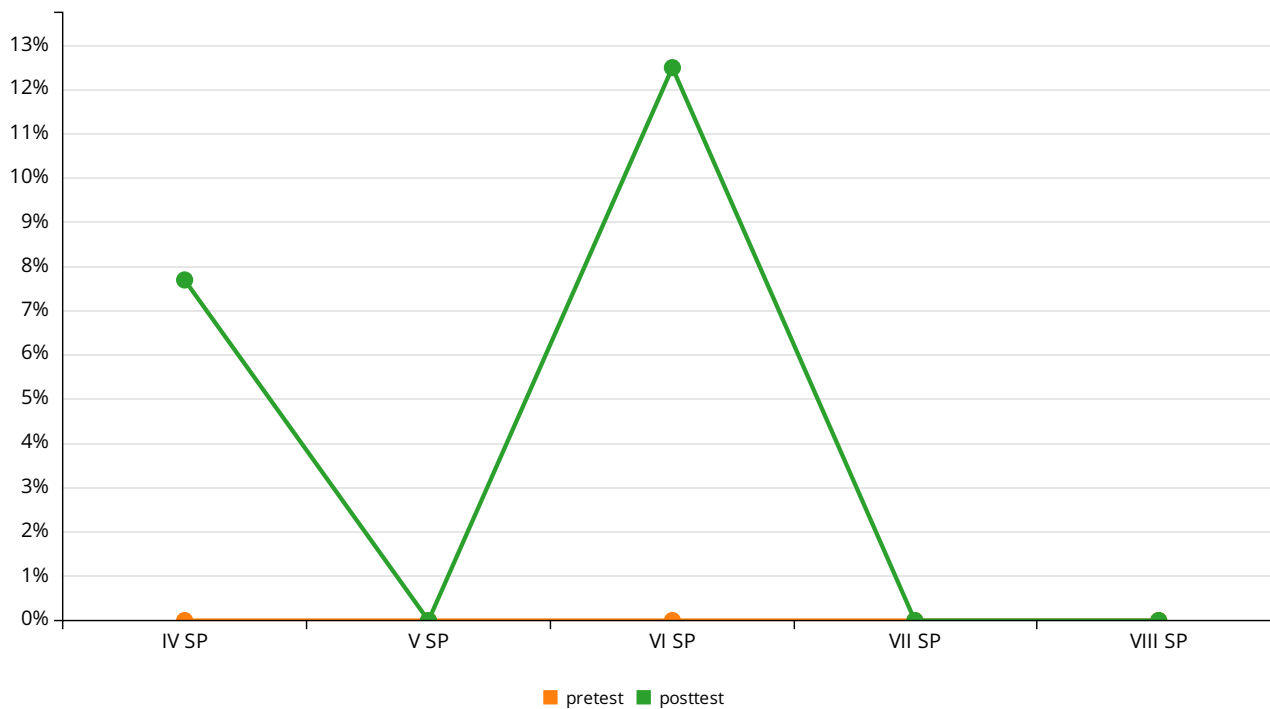
Wykres nr 32.

Pytanie nr 6. Do kogo masz największe zaufanie? (wybierz max. 5) celebryta/celebrytka

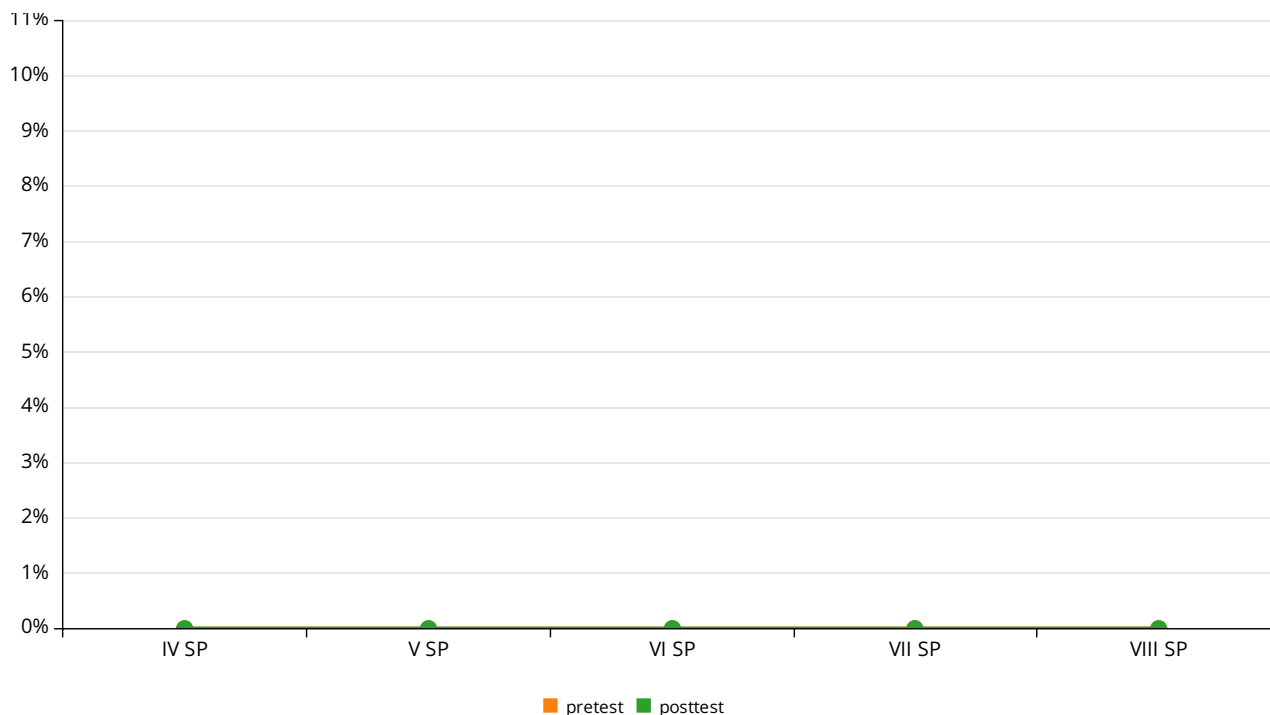
Wykres nr 33.

Pytanie nr 6. Do kogo masz największe zaufanie? (wybierz max. 5) sportowiec

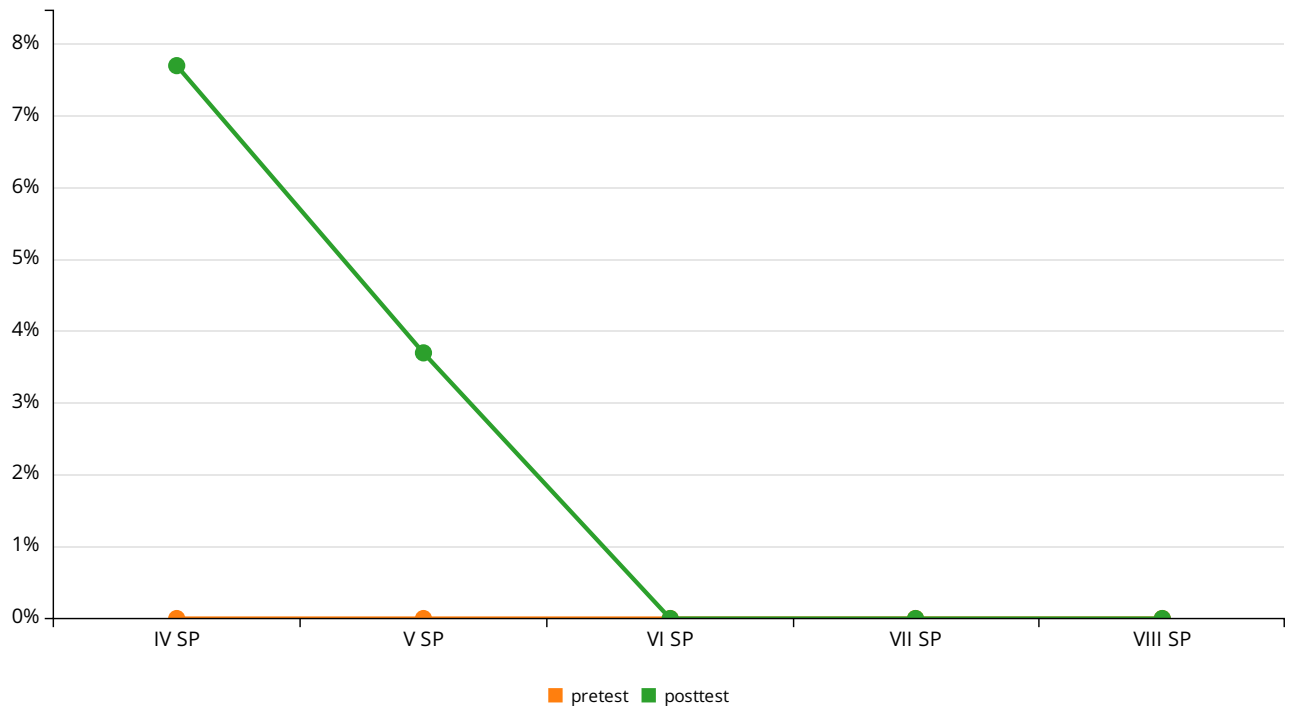
Wykres nr 34.

Pytanie nr 6. Do kogo masz największe zaufanie? (wybierz max. 5) aktor

Wykres nr 35.

Pytanie nr 6. Do kogo masz największe zaufanie? (wybierz max. 5) muzyk

Wykres nr 36.

Zachowania ryzykowne oraz normatywne.

Każda diagnoza mająca na celu zwiększenie skuteczności działań profilaktycznych i prewencyjnych powinna zawierać informację o zachowaniach ryzykownych i normatywnych, czyli powinna być diagnozą zagrożeń i potencjałów (Wysocka, 2013). W naszych badaniach poproszono młodzież o zadeklarowanie poszczególnych zachowań, zważając na zasady etyki i dbając o to, by nie naruszać mechanizmów obronnych dzieci.

Uzyskane wyniki wskazują na następujące prawidłowości w zakresie wybranych zachowań ryzykownych:

7a. Adolescenci wymagają pracy w kierunku poprawnego i pozytywnego wysławiania się. Język bowiem kreuje myślenie i postawy, które oddziałują na zachowania.

7b. Po zajęciach młodzież może wykazywać większą autorefleksję i może być wobec siebie bardziej krytyczna. Warto zwrócić uwagę, iż każdy z pewnością ma inne pojęcie dokuczania, co mogło mieć wpływ na taki, a nie inny rozkład danych.

7c. Dane z tego podpunktu mogą stanowić dobrą podstawę do dyskusji z rodzicami na temat wprowadzania i konsekwentnego przestrzegania norm w rodzinie. Tym bardziej, że starsze dzieci wkraczając w etap adolescencji skłonne są do nieposłuszeństwa. Warto sięgać do pomocnej programy takiej jak „Szkoła dla rodziców i wychowawców” czy „Program wzmacniania rodziny”, by wspierać rodziców w budowaniu systemu zasad.

7d. Wyniki otrzymane w tym pytaniu mogą oznaczać, iż większość uczniów dba o przestrzeganie norm na terenie szkoły i słucha swoich wychowawców. Pokazują także, iż po zajęciach na temat autorytetów młodzi ludzie mogą być bardziej skłonni do przestrzegania zasad szkolnych.

7e. Odpowiedzi tutaj zawarte obrazują stosunek do norm społeczno-prawnych, które związane są bezpośrednio z bezpieczeństwem człowieka. Jeżeli odsetek młodych ludzi deklarujących łamanie przepisów jest kilku procentowy, to jest on na granicy błędu statystycznego. Mimo wszystko warto wzbudzić refleksje pedagogów oraz rodziców, którzy nie mogą zrezygnować z przypominania o bezpieczeństwie drogowym, ale też, budując swój autorytet, winni dawać przykład własnego postępowania zgodnego z prawem.

7f. Pytanie dotyczące dokuczania zwierzętom i roślinom wstępnie może diagnozować prawdopodobieństwo zachowań agresywno-przemocowych, charakteryzujących działania kryminogenne. Ponadto, znęcanie się nad zwierzętami bywa często predyktorem zachowań agresywnych wobec ludzi oraz innych zachowań antyspołecznych. **Warto mieć na uwadze odsetek tych uczniów, którzy pozwalają sobie na dokuczanie zwierzętom i roślinom. Powinni być objęci wsparciem psychopedagogicznym.**

7g. Pożyczenie rzeczy bez pozwolenia, jako zachowanie ryzykowne jest deklarowane nieco inaczej: spory odsetek dzieci nie popełnia tego czynu w ogóle, co świadczy o przestrzeganiu przez nie prawa i zasad współżycia społecznego. Pytanie celowo było sformułowane tak, by nie sugerować kradzieży, która może być kwalifikowana jako przestępstwo (powyżej pewnego progu wartości rzeczy), jest tak często potocznie rozumiana oraz jest czynem występującym równoległe z innymi zachowaniami kryminogennymi. W tym wypadku więc można przypuszczać, że młodzież deklarowała swoje zachowania zgodnie z prawdą. Relatywizacja zachowań, przedstawianie zła jako „mniejszego dobra” prowadzi często do umniejszania rangi czynu i niedostrzegania niestosowności w łamaniu prawa. **Warto przyglądać się sytuacji w szkole i rozmawiać na ten temat z młodzieżą.**

7h - 7m W obszarze zachowań normatywnych, o które zostały zapytane dzieci, można przyjąć, że zdecydowana większość z nich: używa zwrotów grzecznościowych, przestrzega zasad panujących w klasie, pomaga innym, słucha rodziców, okazuje szacunek starszym osobom i utrzymuje porządek w swoim otoczeniu. **Są to zachowania deklarowane i oczekiwane przez dorosłych, natomiast rzadko zdarza się, by były nagradzane.** Warto jednak w sytuacjach trudnych, związanych np. z konfliktami między

uczniami, **wprowadzać stopniowo metodę pochwał, nawet za zachowania przeciętnie normatywne**, czyli takie, których zwyczajowo oczekuje się od ucznia. W sytuacjach, kiedy młodzi ludzie rezygnują z przestrzegania norm społecznych, może być to warunek kształtowania dobrego klimatu w szkole. Warto też wykorzystać pozytywne deklaracje młodzieży dotyczące pomagania innym ludziom. Po pierwsze rozmowy na temat bezinteresowności i humanizmu są niezbędne w kształtowaniu młodych tożsamości, a po drugie organizowanie np. szkolnych kół wolontariatu wprowadza w życie uczniów dodatkowy element sprawiający, że są oni bardziej związani ze szkołą i mają poczucie przynależności (potrzeba afiliacji), tak potrzebne u progu dojrzewania i dorosłości.

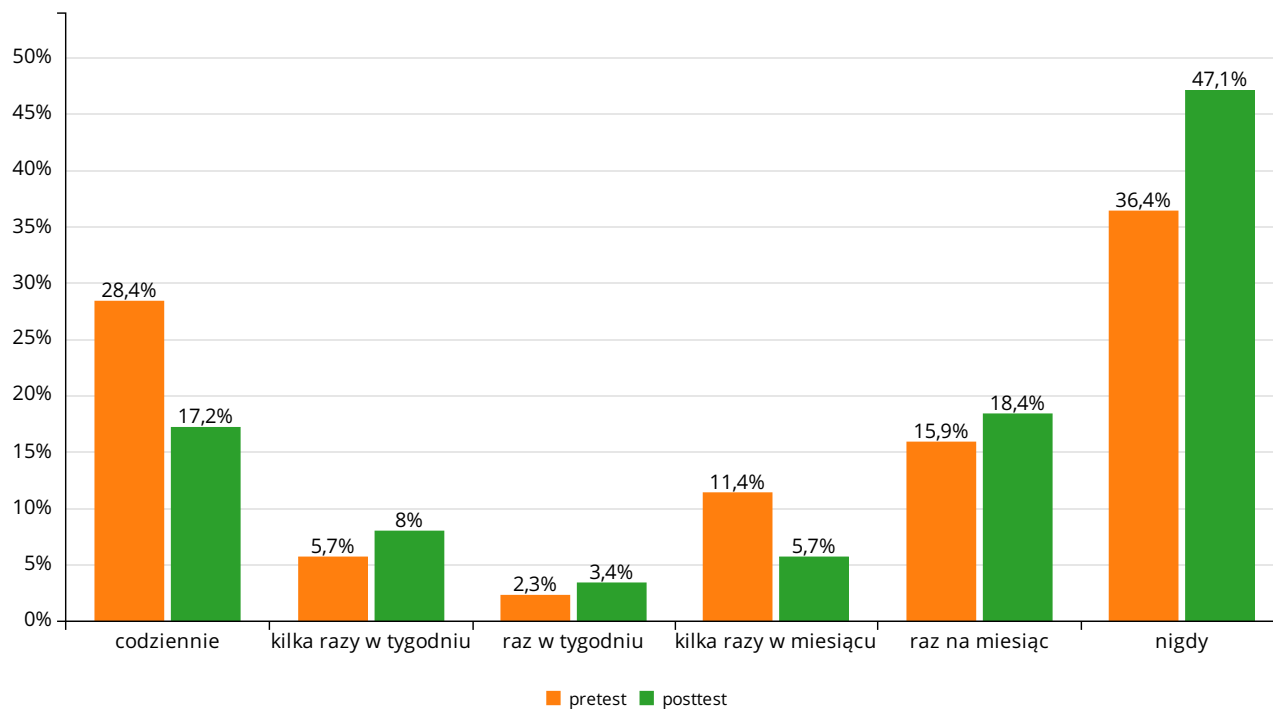
Zebrane wyniki wskazują, że młodzież generalnie podejmuje częściej zachowania normatywne, niż zachowania ryzykowne. Ów potencjał młodego pokolenia jest wart podkreślania w mediach i w środowiskach lokalnych, by zmieniać potoczne opinie o młodzieży.

Pytanie nr 7a. Zdarza mi się: używać wulgaryzmów

Odpowiedź	IV SP		V SP		VI SP		VII SP		VIII SP		razem	
	pretest	posttest	pretest	posttest	pretest	posttest	pretest	posttest	pretest	posttest	pretest	posttest
codziennie	2	2	5	1	2	0	8	4	8	8	25	15
	15,4%	15,4%	17,9%	3,7%	13,3%	0%	44,4%	23,5%	57,1%	57,1%	28,4%	17,2%
kilka razy w tygodniu	0	0	1	2	0	2	3	2	1	1	5	7
	0%	0%	3,6%	7,4%	0%	12,5%	16,7%	11,8%	7,1%	7,1%	5,7%	8%
raz w tygodniu	0	1	1	1	1	0	0	1	0	0	2	3
	0%	7,7%	3,6%	3,7%	6,7%	0%	0%	5,9%	0%	0%	2,3%	3,4%
kilka razy w miesiącu	2	0	2	2	2	1	3	1	1	1	10	5
	15,4%	0%	7,1%	7,4%	13,3%	6,3%	16,7%	5,9%	7,1%	7,1%	11,4%	5,7%
raz na miesiąc	2	3	6	6	4	3	1	3	1	1	14	16
	15,4%	23,1%	21,4%	22,2%	26,7%	18,8%	5,6%	17,6%	7,1%	7,1%	15,9%	18,4%
nigdy	7	7	13	15	6	10	3	6	3	3	32	41
	53,8%	53,8%	46,4%	55,6%	40%	62,5%	16,7%	35,3%	21,4%	21,4%	36,4%	47,1%
razem	13	13	28	27	15	16	18	17	14	14	88	87

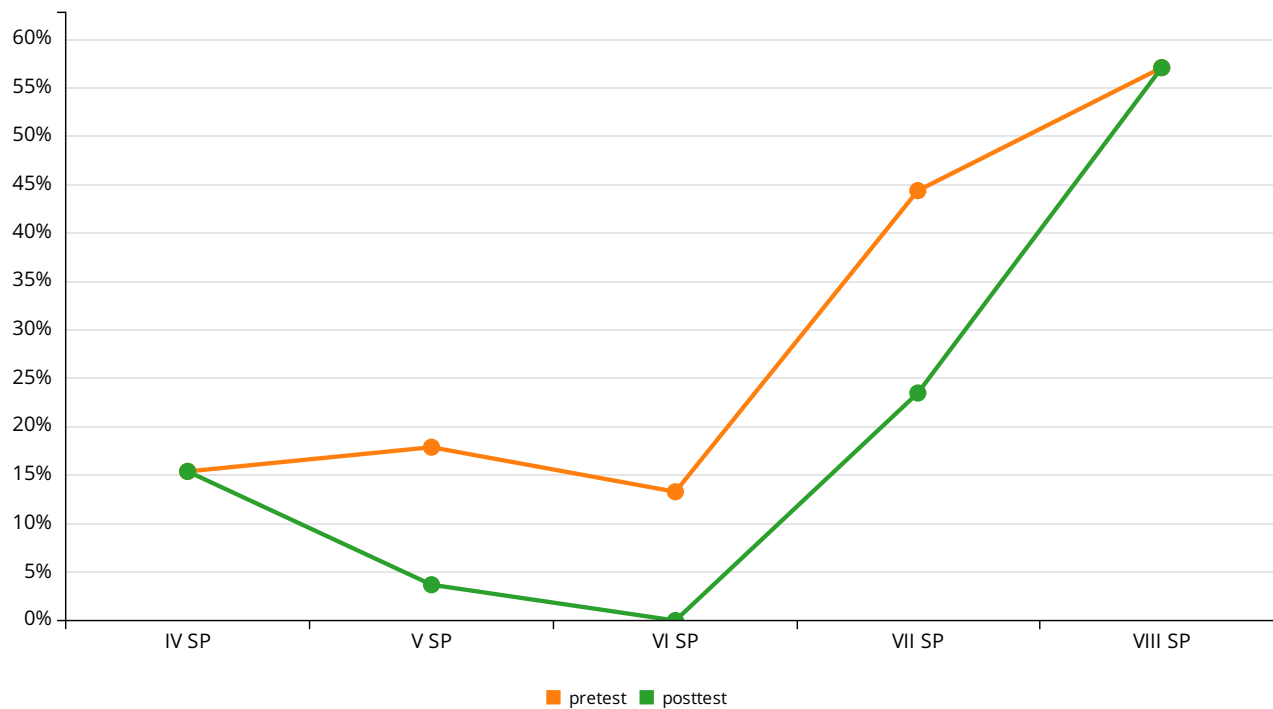
Bardziej szczegółowe dane zostały zestawione w raportach wstępnym oraz pośrednim.

Wyniki zbiorcze (pretestowe i posttestowe) dla wszystkich poziomów klas razem

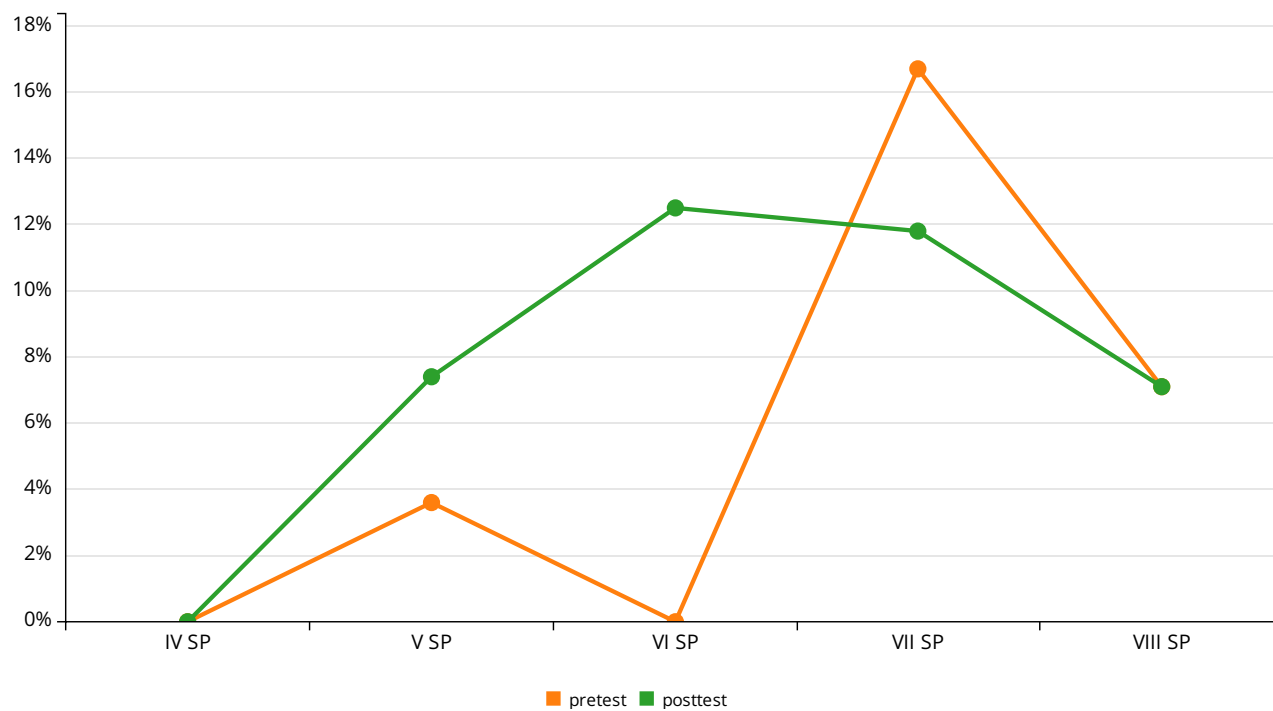
Wykres nr 37.

Pytanie nr 7a. Zdarza mi się: używać wulgaryzmów codziennie

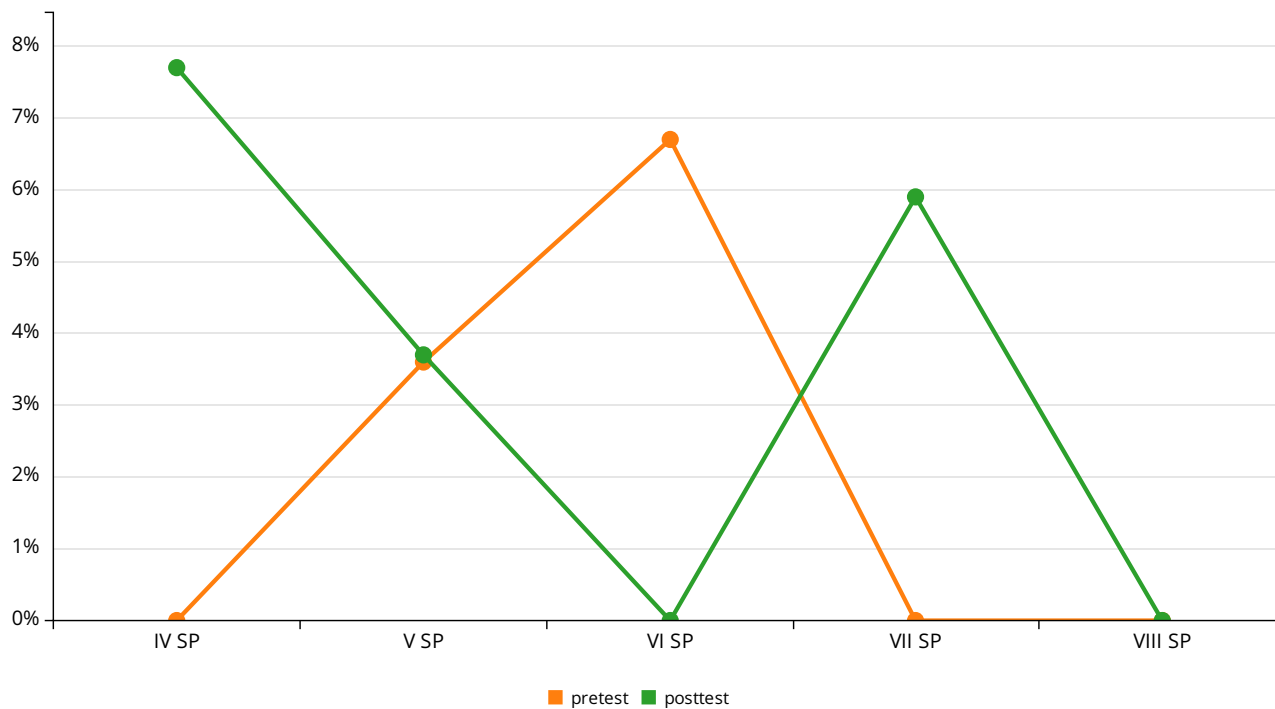
Wykres nr 38.

Pytanie nr 7a. Zdarza mi się: używać wulgaryzmów kilka razy w tygodniu

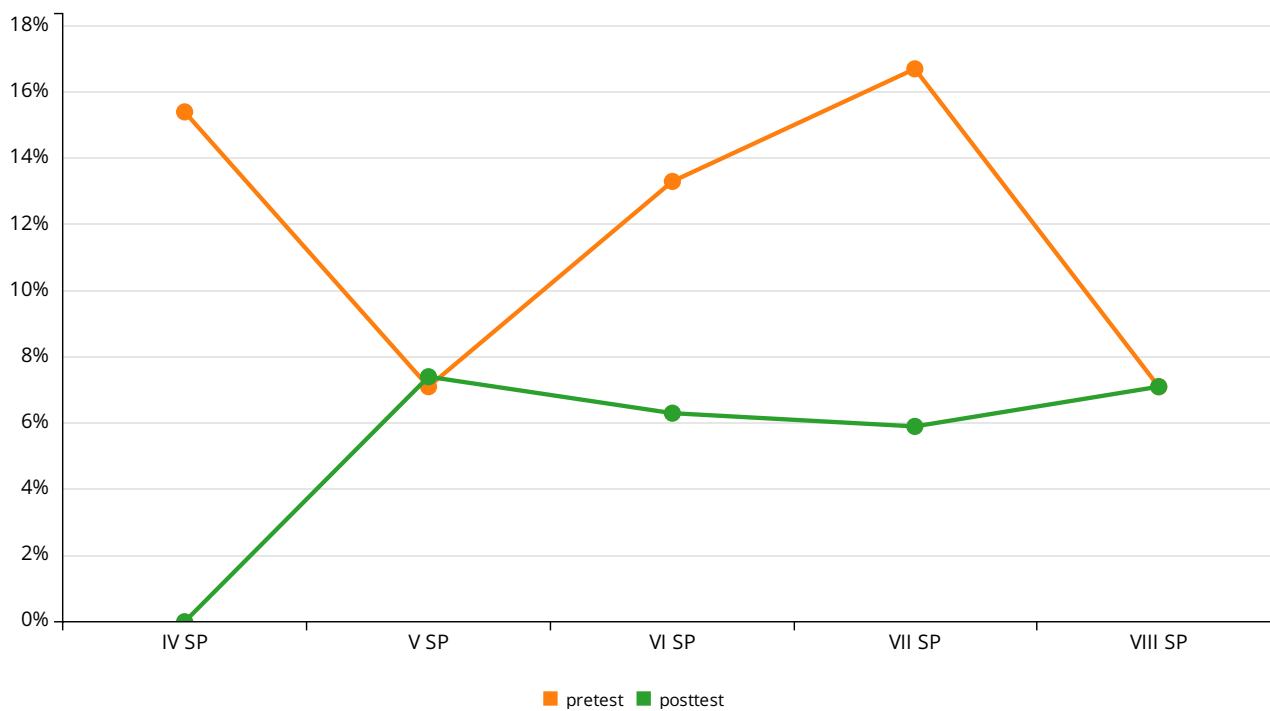
Wykres nr 39.

Pytanie nr 7a. Zdarza mi się: używać wulgaryzmów raz w tygodniu

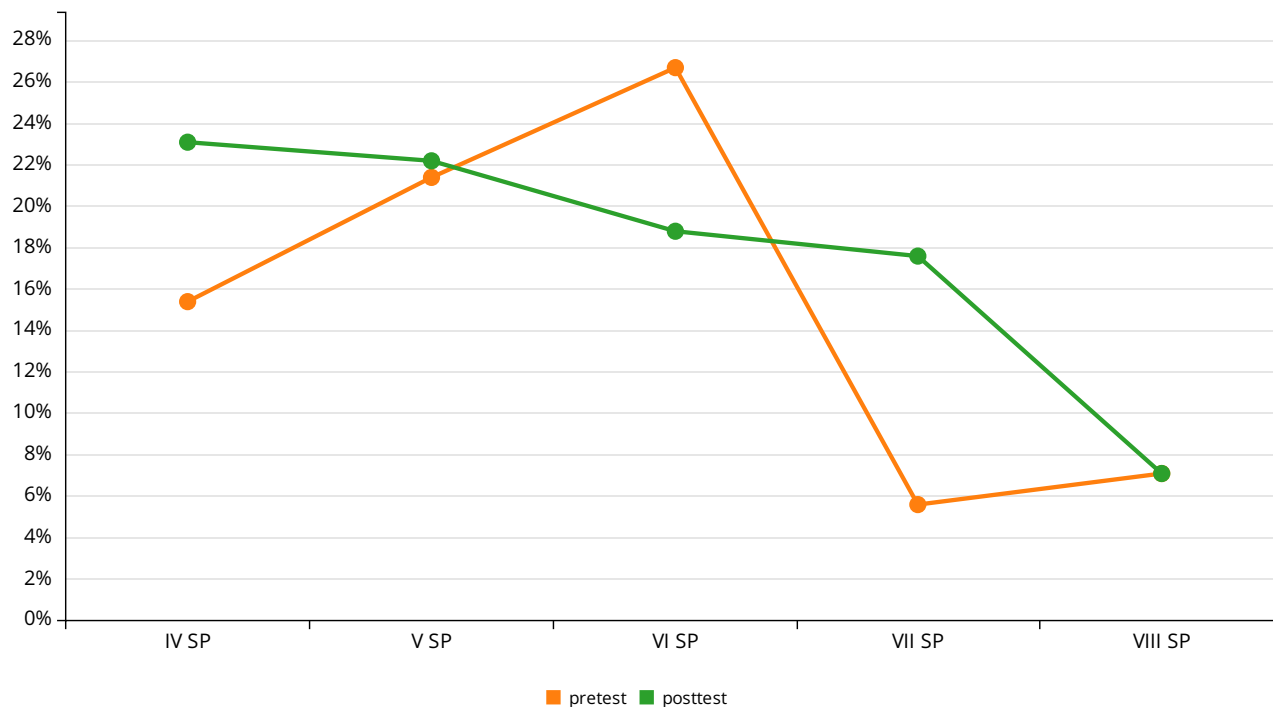
Wykres nr 40.

Pytanie nr 7a. Zdarza mi się: używać wulgaryzmów kilka razy w miesiącu

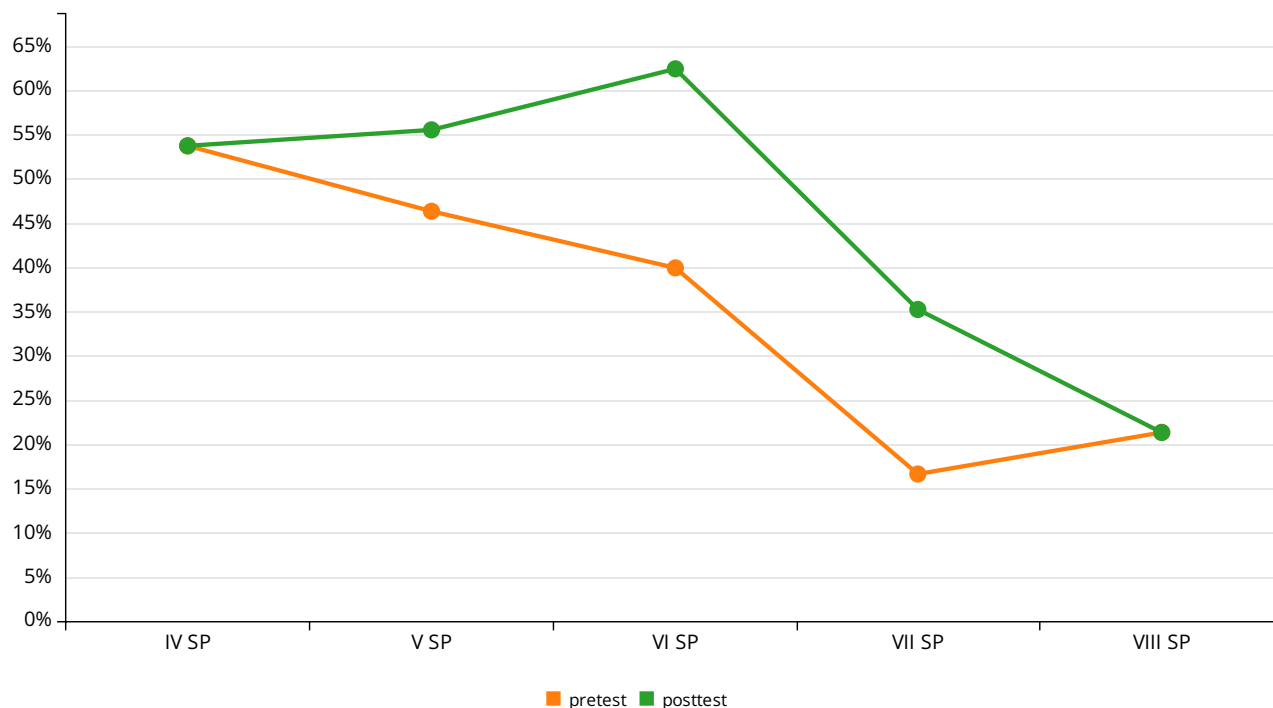
Wykres nr 41.

Pytanie nr 7a. Zdarza mi się: używać wulgaryzmów raz na miesiąc

Wykres nr 42.

Pytanie nr 7a. Zdarza mi się: używać wulgaryzmów nigdy

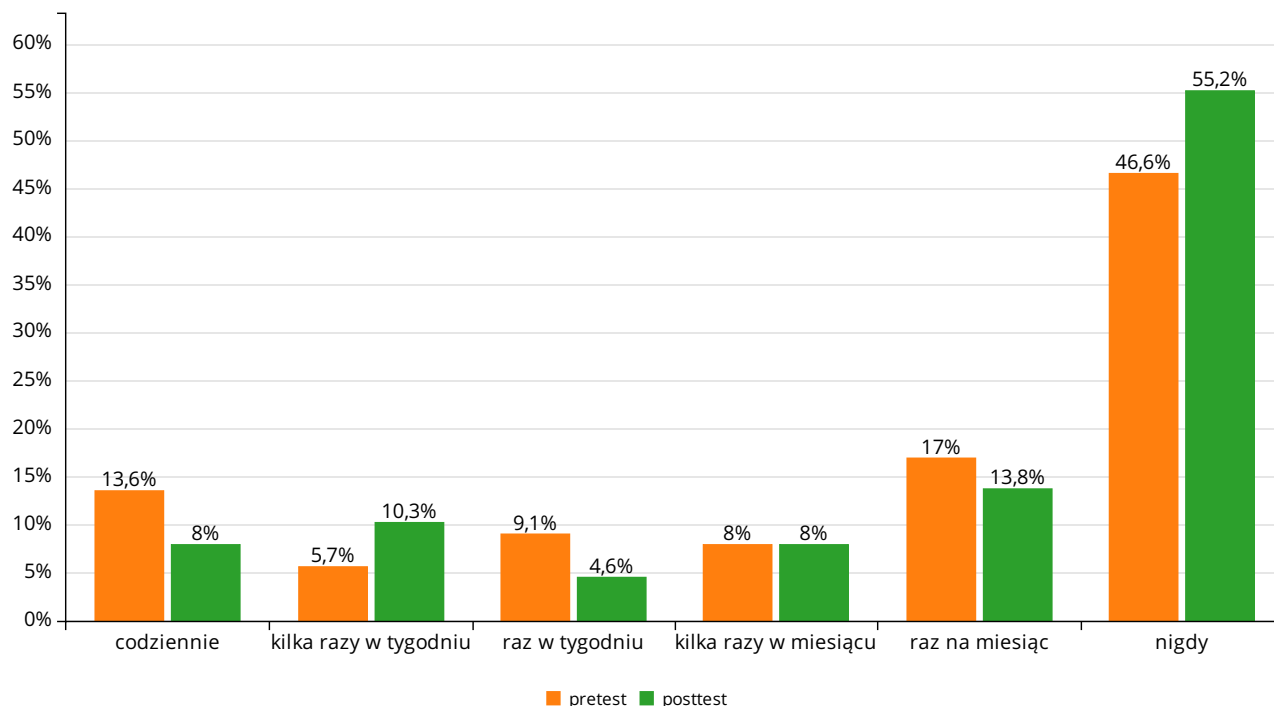
Wykres nr 43.

Pytanie nr 7b. Zdarza mi się: dokuczać kolegom i koleżankom

Odpowiedź	IV SP		V SP		VI SP		VII SP		VIII SP		razem	
	pretest	posttest	pretest	posttest	pretest	posttest	pretest	posttest	pretest	posttest	pretest	posttest
codziennie	0	0	1	0	1	0	3	1	7	6	12	7
	0%	0%	3,6%	0%	6,7%	0%	16,7%	5,9%	50%	42,9%	13,6%	8%
kilka razy w tygodniu	0	2	3	3	1	2	1	0	0	2	5	9
	0%	15,4%	10,7%	11,1%	6,7%	12,5%	5,6%	0%	0%	14,3%	5,7%	10,3%
raz w tygodniu	4	1	2	2	1	0	1	1	0	0	8	4
	30,8%	7,7%	7,1%	7,4%	6,7%	0%	5,6%	5,9%	0%	0%	9,1%	4,6%
kilka razy w miesiącu	2	2	4	3	0	1	0	1	1	0	7	7
	15,4%	15,4%	14,3%	11,1%	0%	6,3%	0%	5,9%	7,1%	0%	8%	8%
raz na miesiąc	2	1	4	5	5	2	3	3	1	1	15	12
	15,4%	7,7%	14,3%	18,5%	33,3%	12,5%	16,7%	17,6%	7,1%	7,1%	17%	13,8%
nigdy	5	7	14	14	7	11	10	11	5	5	41	48
	38,5%	53,8%	50%	51,9%	46,7%	68,8%	55,6%	64,7%	35,7%	35,7%	46,6%	55,2%
razem	13	13	28	27	15	16	18	17	14	14	88	87

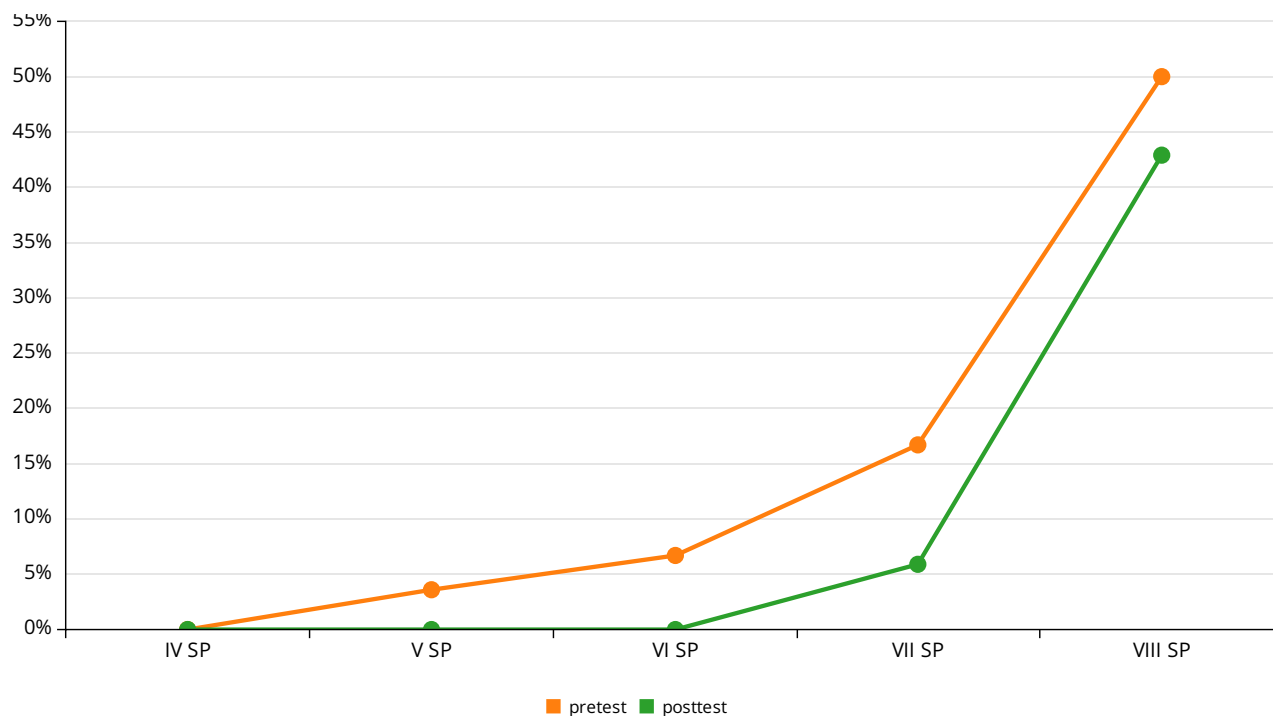
Bardziej szczegółowe dane zostały zestawione w raportach wstępnym oraz pośrednim.

Wyniki zbiorcze (pretestowe i posttestowe) dla wszystkich poziomów klas razem

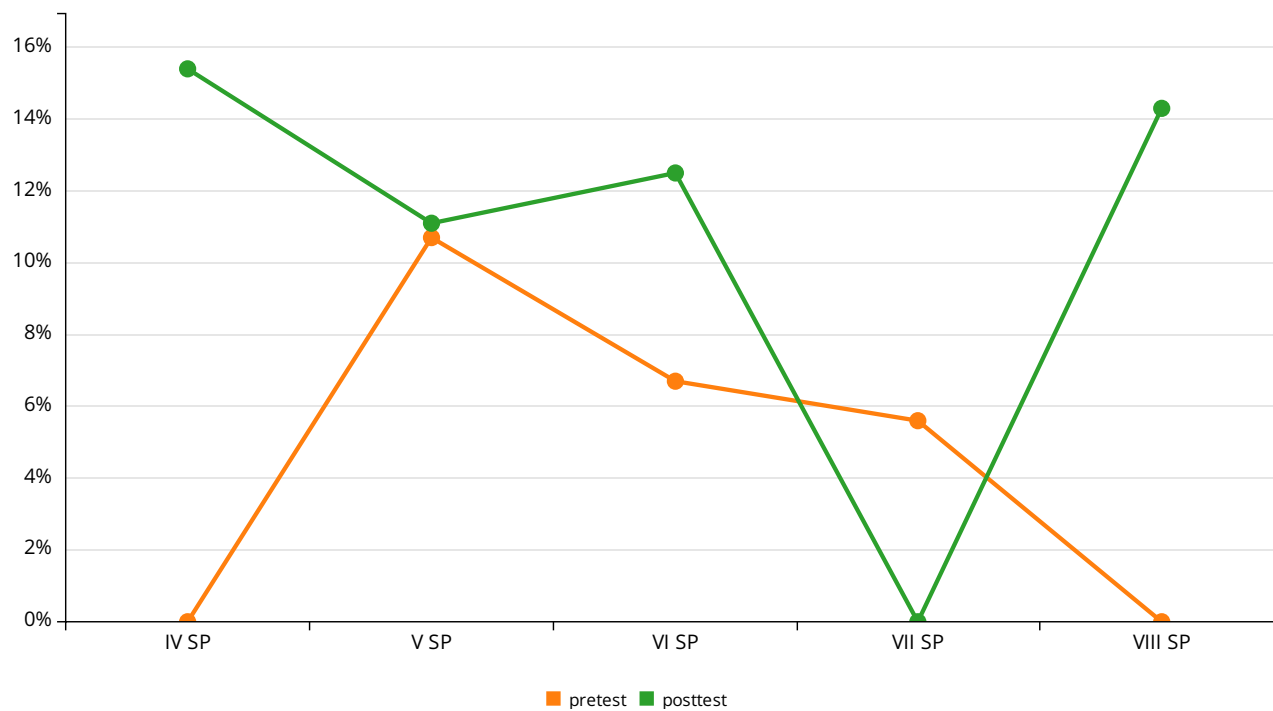
Wykres nr 44.

Pytanie nr 7b. Zdarza mi się: dokuczać kolegom i koleżankom codziennie

Wykres nr 45.

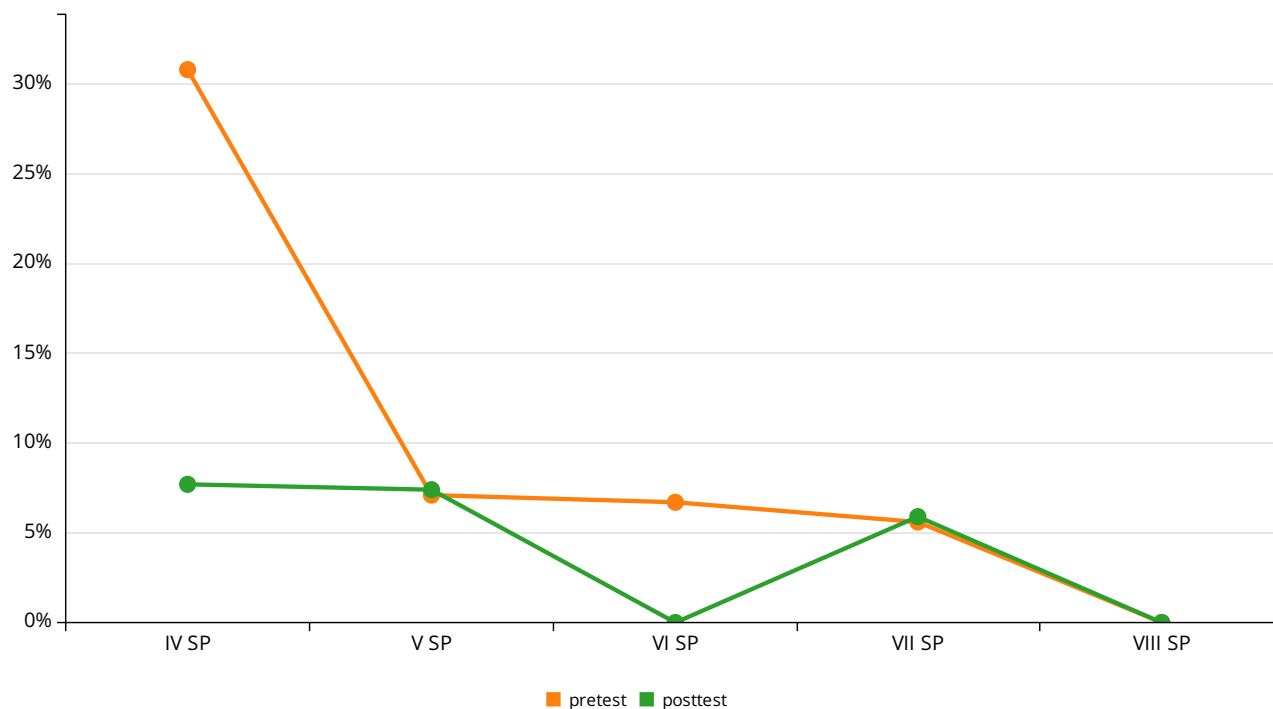
Pytanie nr 7b. Zdarza mi się: dokuczać kolegom i koleżankom kilka razy w tygodniu

Wykres nr 46.

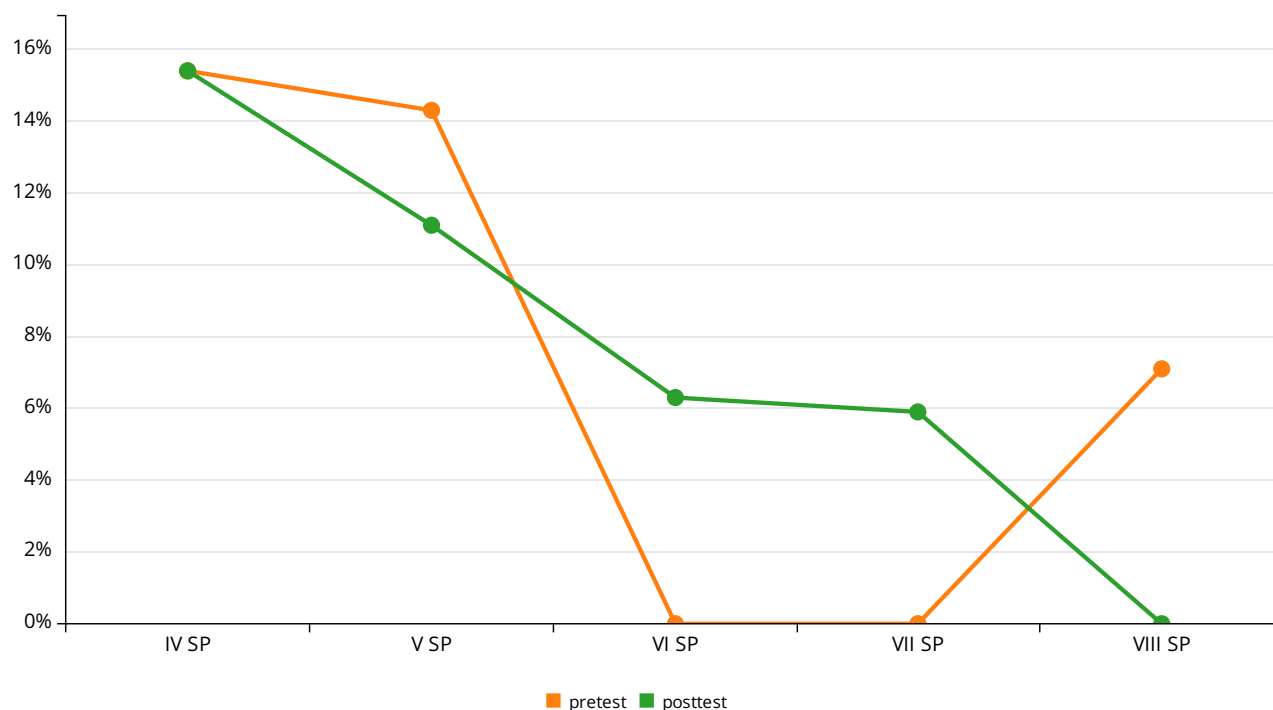

Pytanie nr 7b. Zdarza mi się: dokuczać kolegom i koleżankom raz w tygodniu

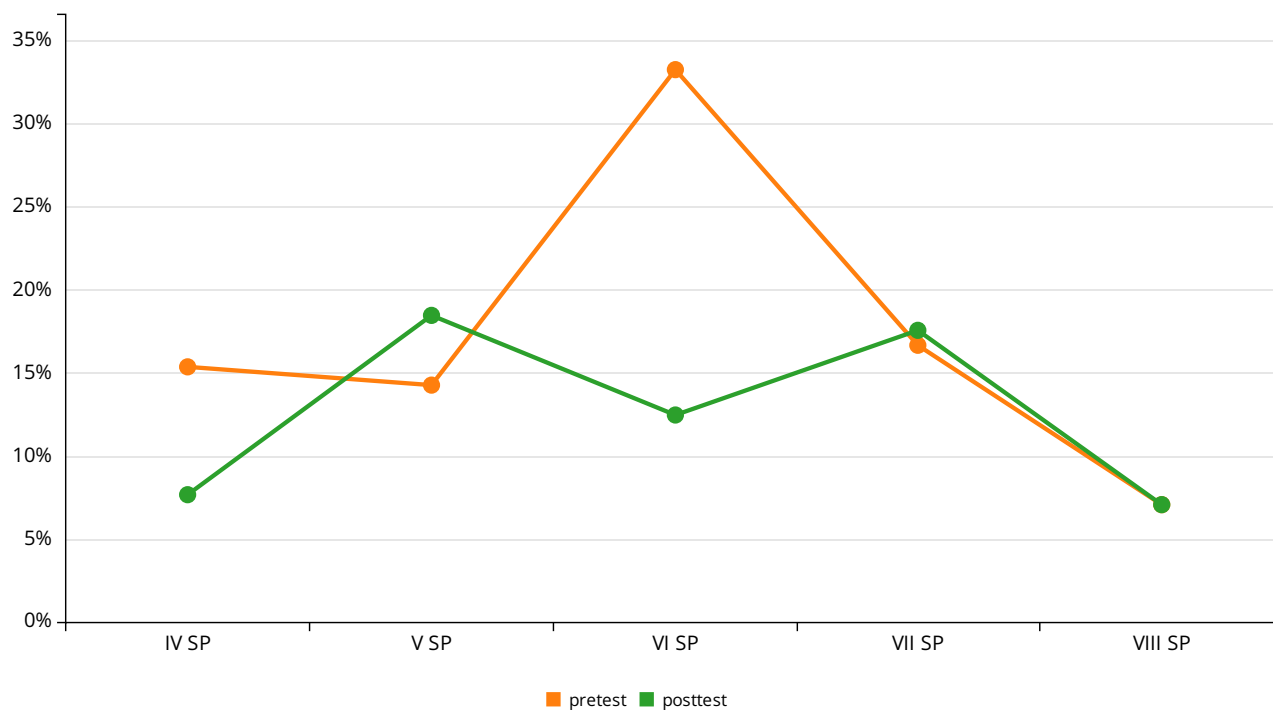
Wykres nr 47.

Pytanie nr 7b. Zdarza mi się: dokuczać kolegom i koleżankom kilka razy w miesiącu

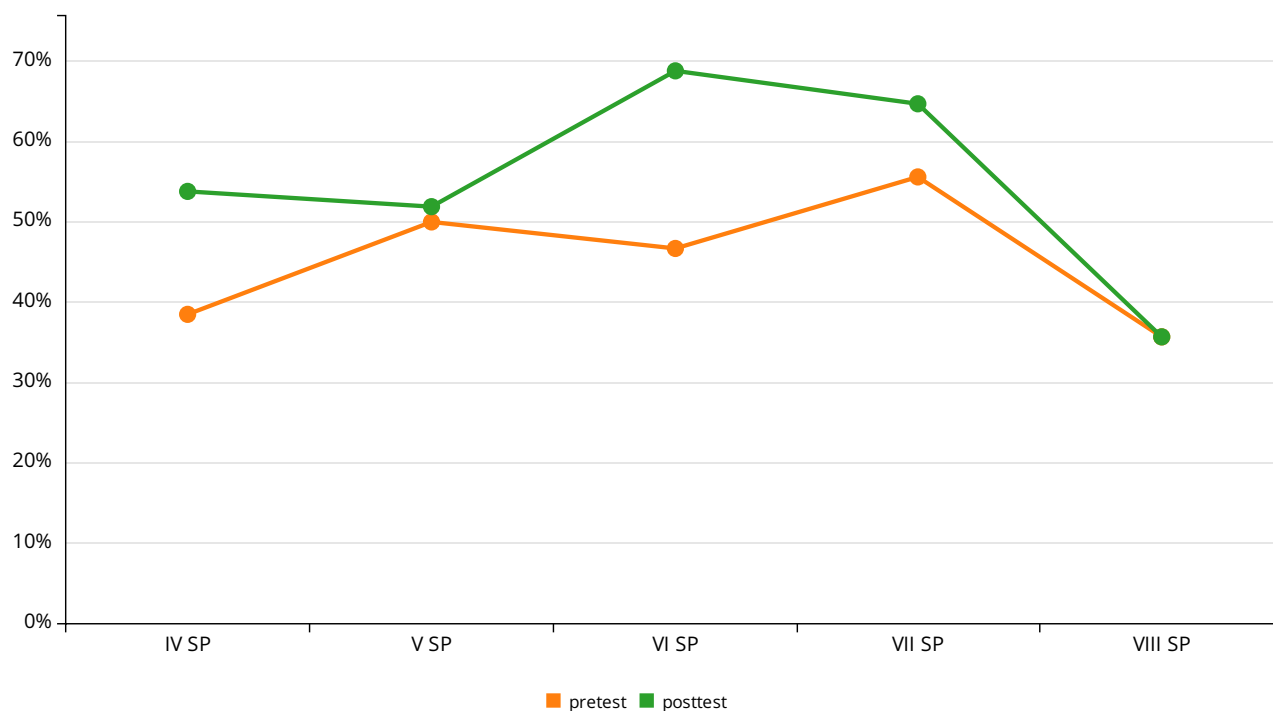
Wykres nr 48.

Pytanie nr 7b. Zdarza mi się: dokuczać kolegom i koleżankom raz na miesiąc

Wykres nr 49.

Pytanie nr 7b. Zdarza mi się: dokuczać kolegom i koleżankom nigdy

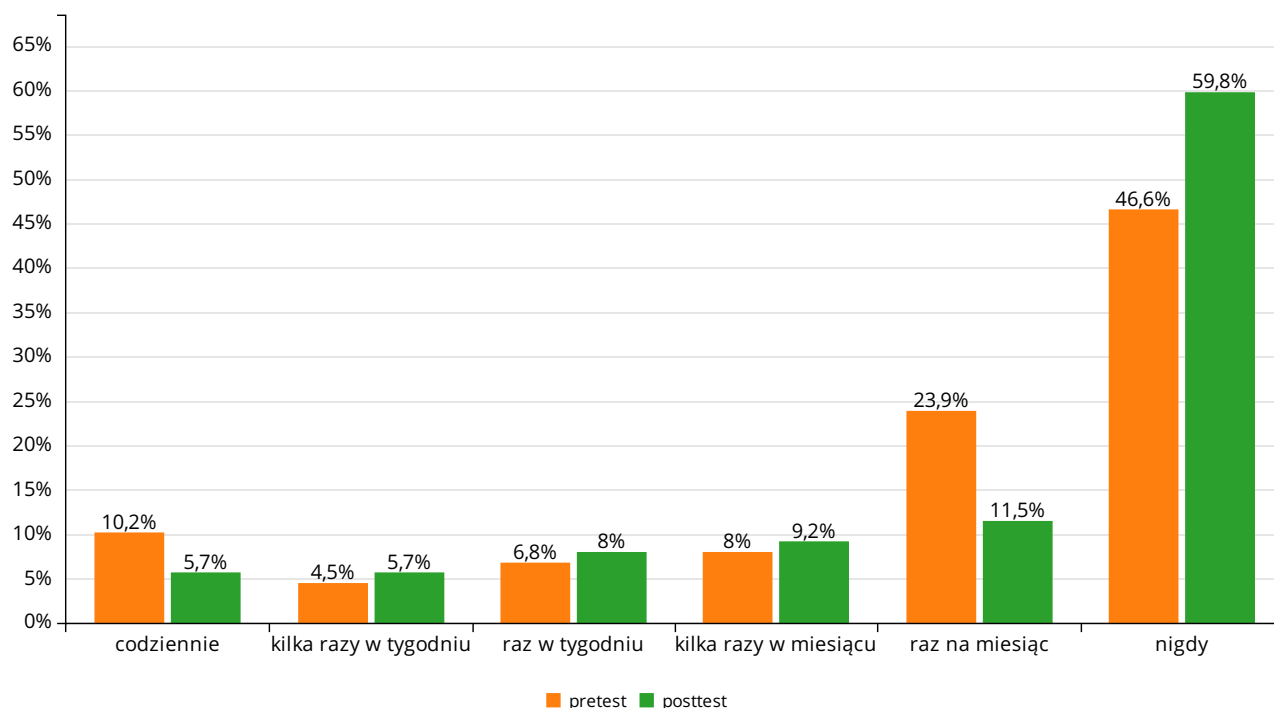
Wykres nr 50.

Pytanie nr 7c. Zdarza mi się: łamać ustalone przez rodziców zasady

Odpowiedź	IV SP		V SP		VI SP		VII SP		VIII SP		razem	
	pretest	posttest	pretest	posttest	pretest	posttest	pretest	posttest	pretest	posttest	pretest	posttest
codziennie	1	0	0	1	1	0	3	0	4	4	9	5
	7,7%	0%	0%	3,7%	6,7%	0%	16,7%	0%	28,6%	28,6%	10,2%	5,7%
kilka razy w tygodniu	2	1	0	0	0	3	1	0	1	1	4	5
	15,4%	7,7%	0%	0%	0%	18,8%	5,6%	0%	7,1%	7,1%	4,5%	5,7%
raz w tygodniu	0	1	2	3	3	1	1	1	0	1	6	7
	0%	7,7%	7,1%	11,1%	20%	6,3%	5,6%	5,9%	0%	7,1%	6,8%	8%
kilka razy w miesiącu	0	2	3	3	1	0	1	0	2	3	7	8
	0%	15,4%	10,7%	11,1%	6,7%	0%	5,6%	0%	14,3%	21,4%	8%	9,2%
raz na miesiąc	1	1	7	2	3	1	6	5	4	1	21	10
	7,7%	7,7%	25%	7,4%	20%	6,3%	33,3%	29,4%	28,6%	7,1%	23,9%	11,5%
nigdy	9	8	16	18	7	11	6	11	3	4	41	52
	69,2%	61,5%	57,1%	66,7%	46,7%	68,8%	33,3%	64,7%	21,4%	28,6%	46,6%	59,8%
razem	13	13	28	27	15	16	18	17	14	14	88	87

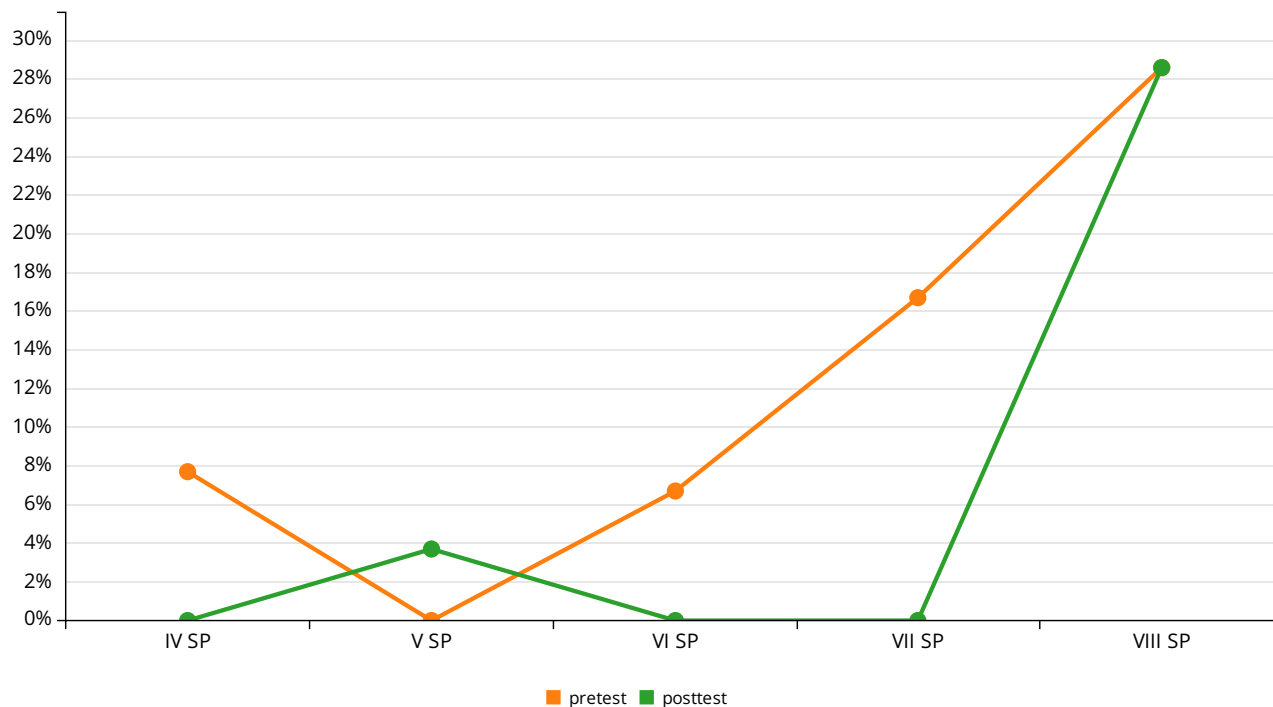
Bardziej szczegółowe dane zostały zestawione w raportach wstępnym oraz pośrednim.

Wyniki zbiorcze (pretestowe i posttestowe) dla wszystkich poziomów klas razem

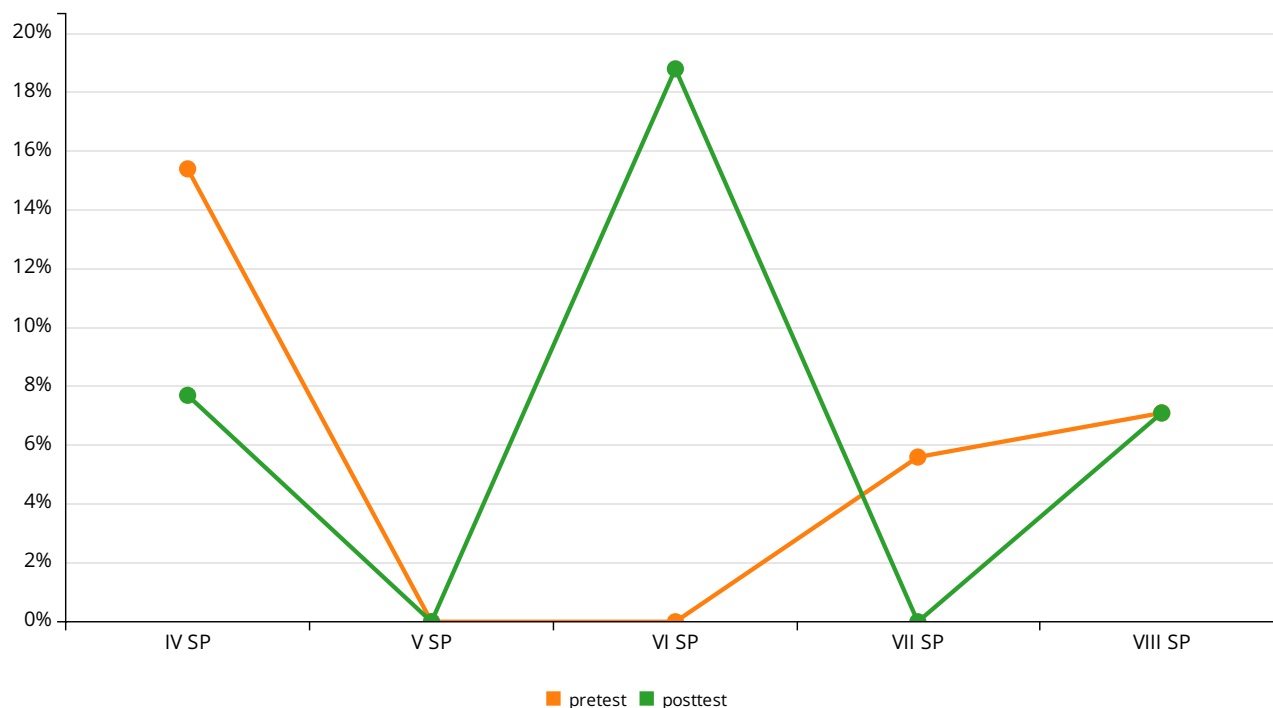
Wykres nr 51.

Pytanie nr 7c. Zdarza mi się łamać ustalone przez rodziców zasady codziennie

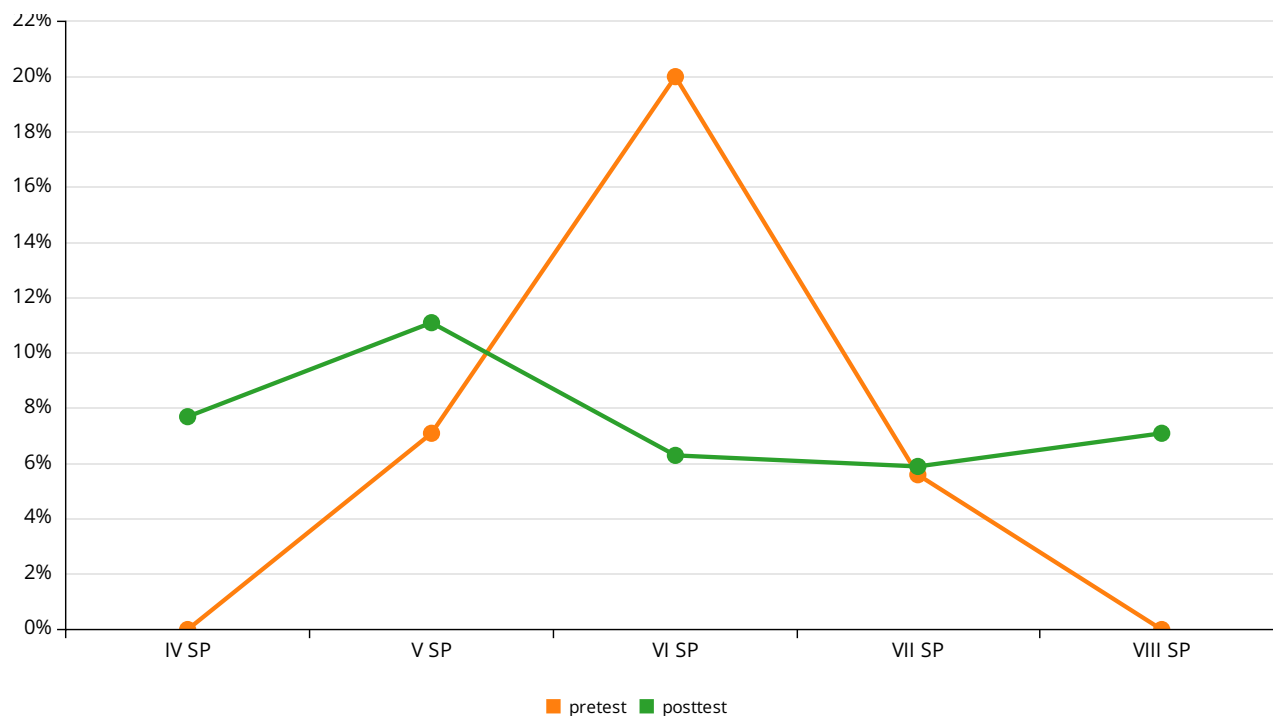
Wykres nr 52.

Pytanie nr 7c. Zdarza mi się łamać ustalone przez rodziców zasady kilka razy w tygodniu

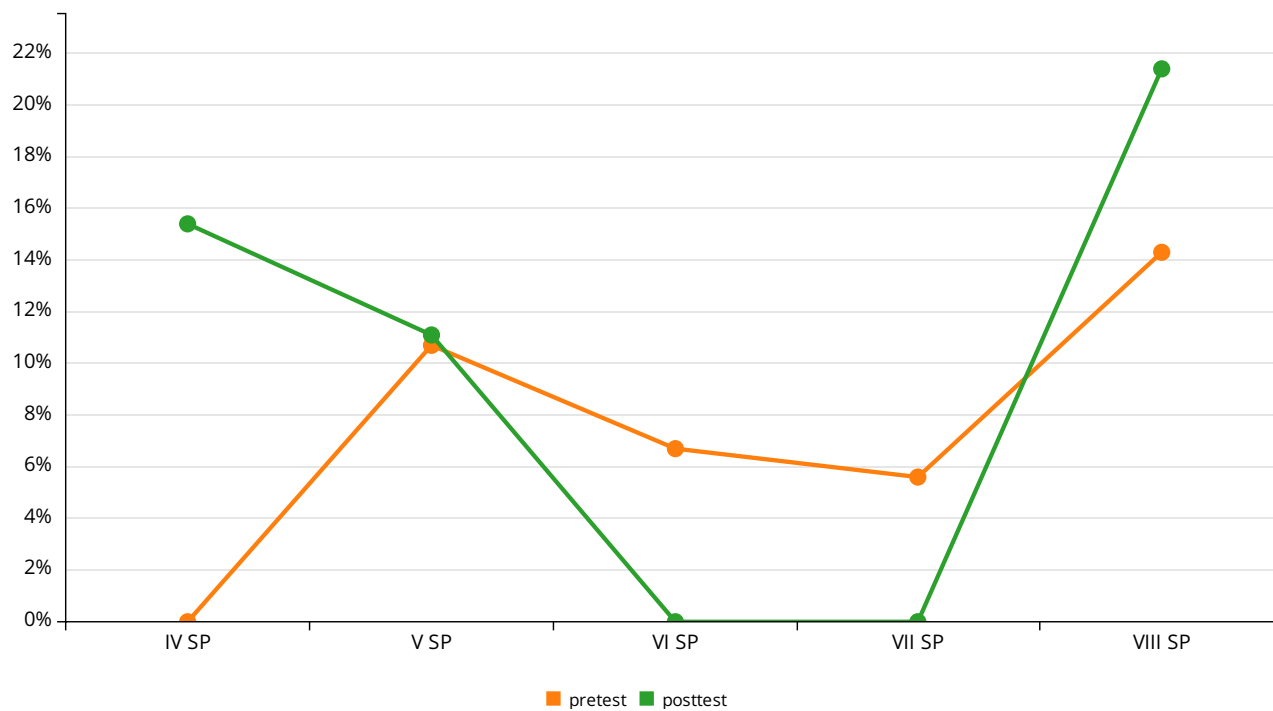
Wykres nr 53.

Pytanie nr 7c. Zdarza mi się łamać ustalone przez rodziców zasady raz w tygodniu

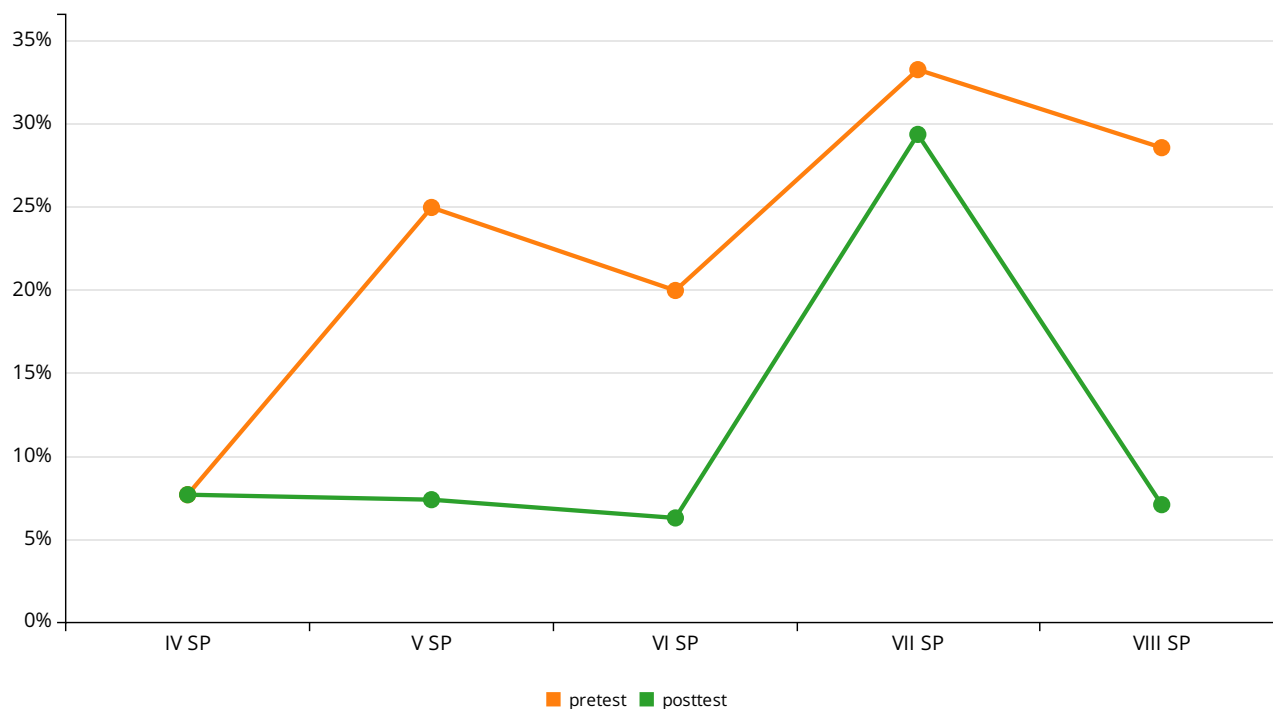
Wykres nr 54.

Pytanie nr 7c. Zdarza mi się łamać ustalone przez rodziców zasady kilka razy w miesiącu

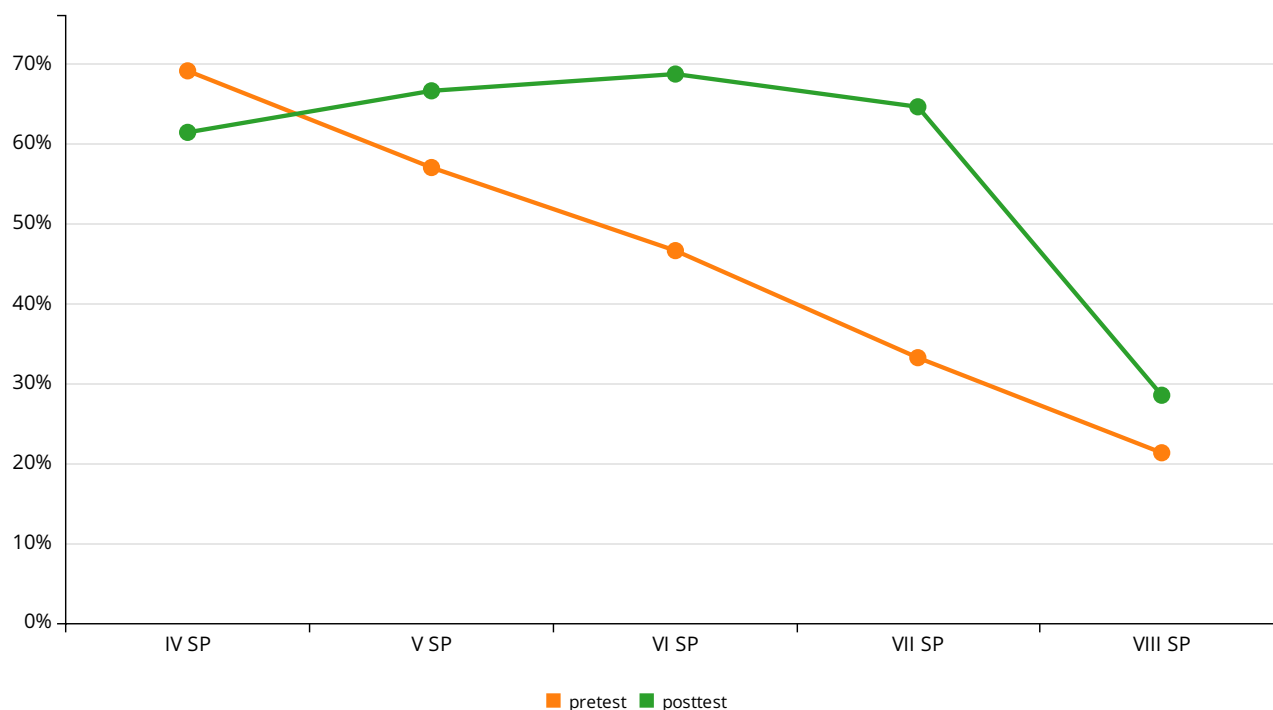
Wykres nr 55.

Pytanie nr 7c. Zdarza mi się łamać ustalone przez rodziców zasady raz na miesiąc

Wykres nr 56.

Pytanie nr 7c. Zdarza mi się łamać ustalone przez rodziców zasady nigdy

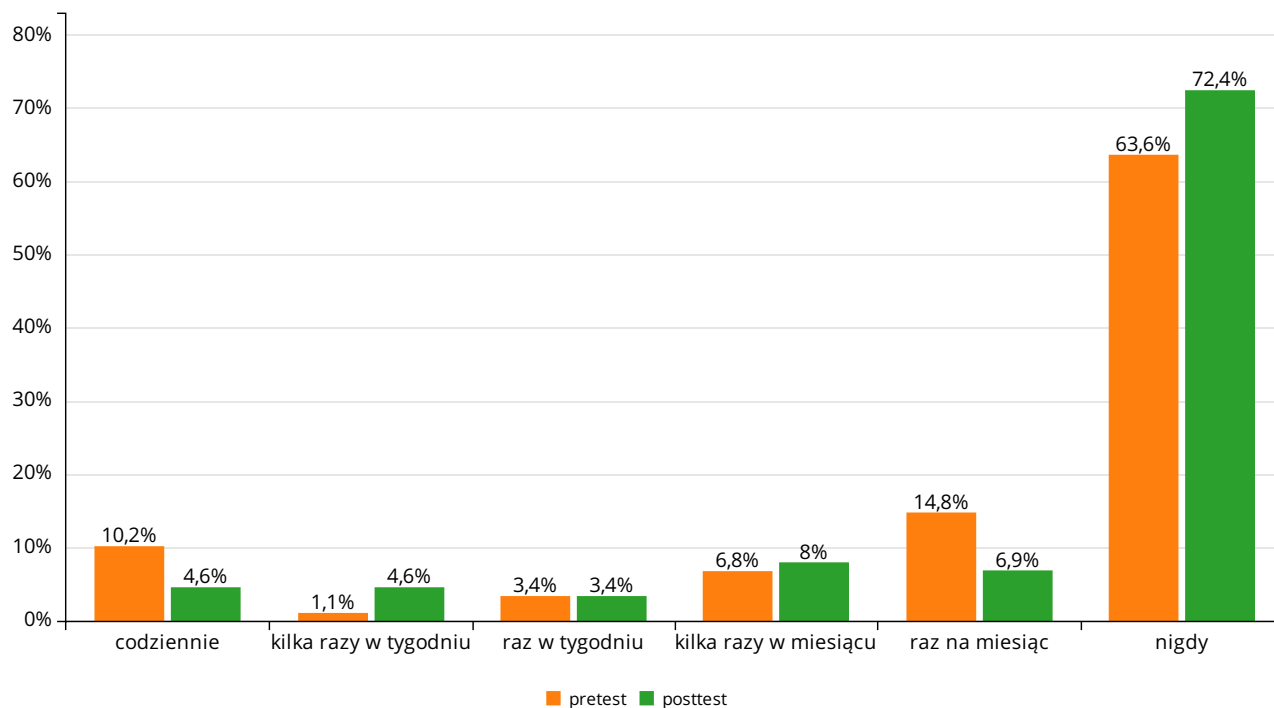
Wykres nr 57.

Pytanie nr 7d. Zdarza mi się: łamać zasady obowiązujące w szkole

Odpowiedź	IV SP		V SP		VI SP		VII SP		VIII SP		razem	
	pretest	posttest	pretest	posttest	pretest	posttest	pretest	posttest	pretest	posttest	pretest	posttest
codziennie	1	0	0	0	0	0	4	0	4	4	9	4
	7,7%	0%	0%	0%	0%	0%	22,2%	0%	28,6%	28,6%	10,2%	4,6%
kilka razy w tygodniu	0	0	0	0	1	1	0	1	0	2	1	4
	0%	0%	0%	0%	6,7%	6,3%	0%	5,9%	0%	14,3%	1,1%	4,6%
raz w tygodniu	0	0	0	0	1	1	2	1	0	1	3	3
	0%	0%	0%	0%	6,7%	6,3%	11,1%	5,9%	0%	7,1%	3,4%	3,4%
kilka razy w miesiącu	0	1	1	2	0	2	2	0	3	2	6	7
	0%	7,7%	3,6%	7,4%	0%	12,5%	11,1%	0%	21,4%	14,3%	6,8%	8%
raz na miesiąc	2	1	3	0	4	0	3	4	1	1	13	6
	15,4%	7,7%	10,7%	0%	26,7%	0%	16,7%	23,5%	7,1%	7,1%	14,8%	6,9%
nigdy	10	11	24	25	9	12	7	11	6	4	56	63
	76,9%	84,6%	85,7%	92,6%	60%	75%	38,9%	64,7%	42,9%	28,6%	63,6%	72,4%
razem	13	13	28	27	15	16	18	17	14	14	88	87

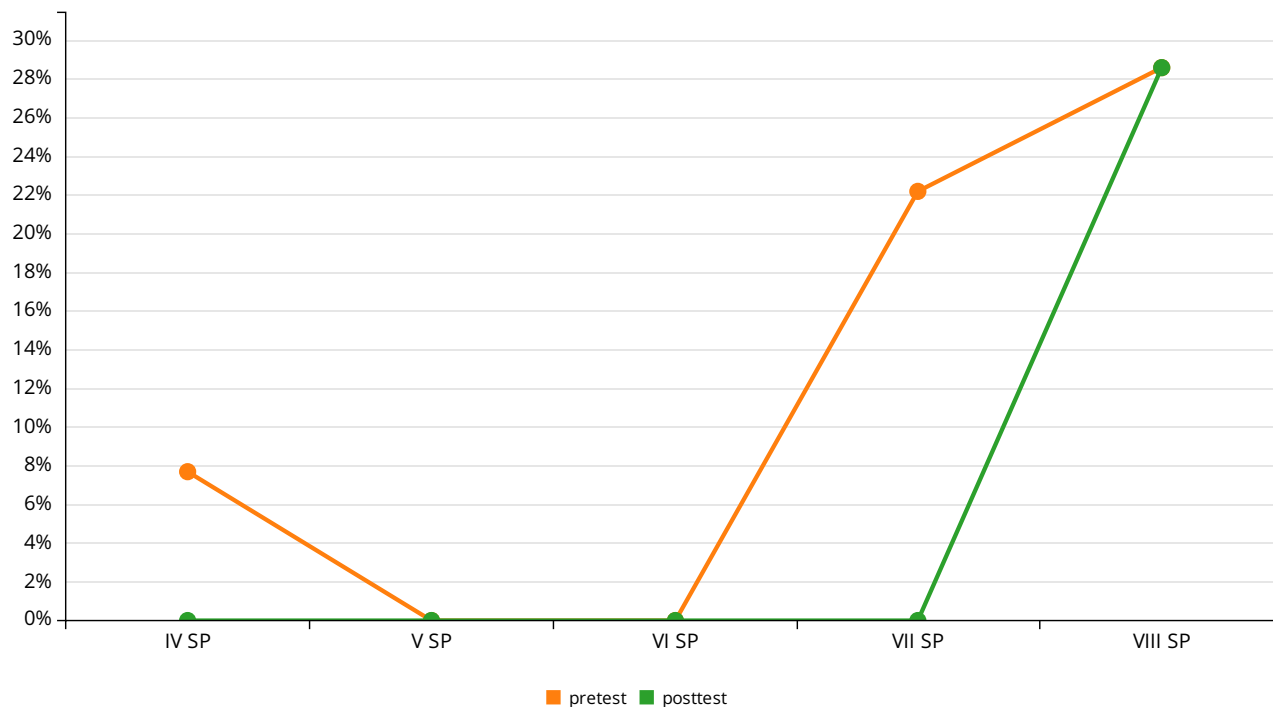
Bardziej szczegółowe dane zostały zestawione w raportach wstępnym oraz pośrednim.

Wyniki zbiorcze (pretestowe i posttestowe) dla wszystkich poziomów klas razem

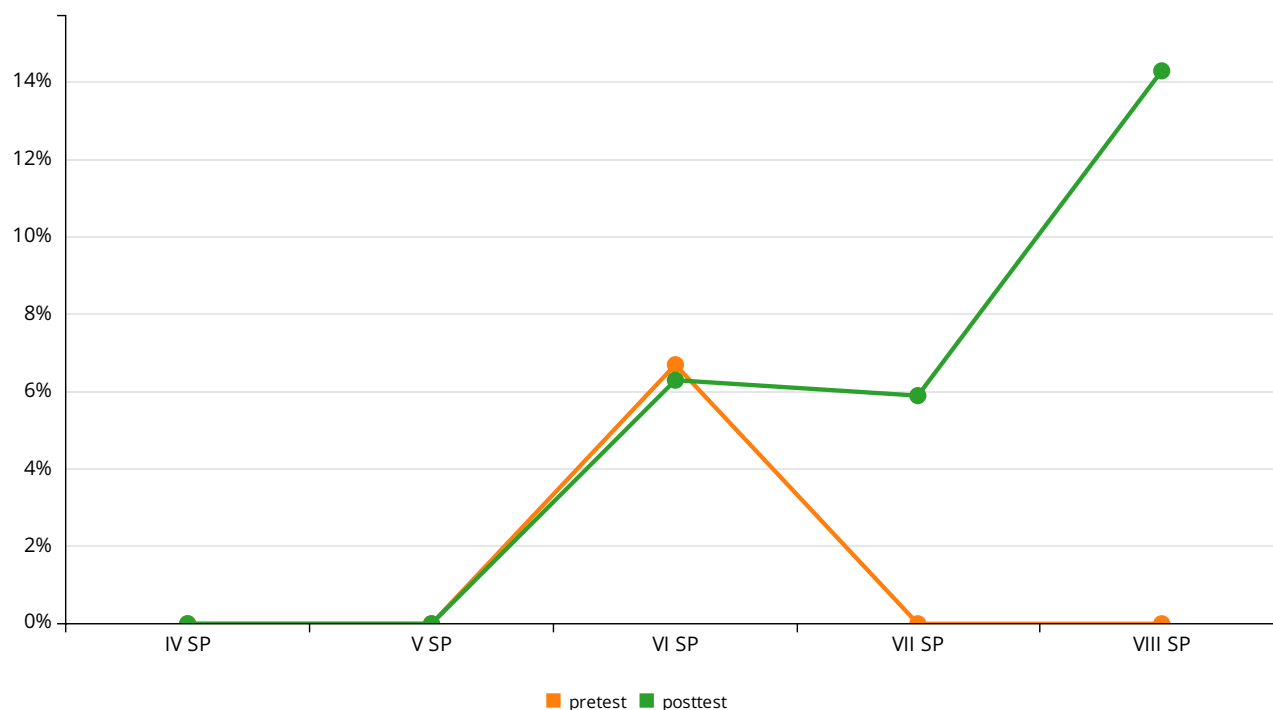
Wykres nr 58.

Pytanie nr 7d. Zdarza mi się łamać zasady obowiązujące w szkole codziennie

Wykres nr 59.

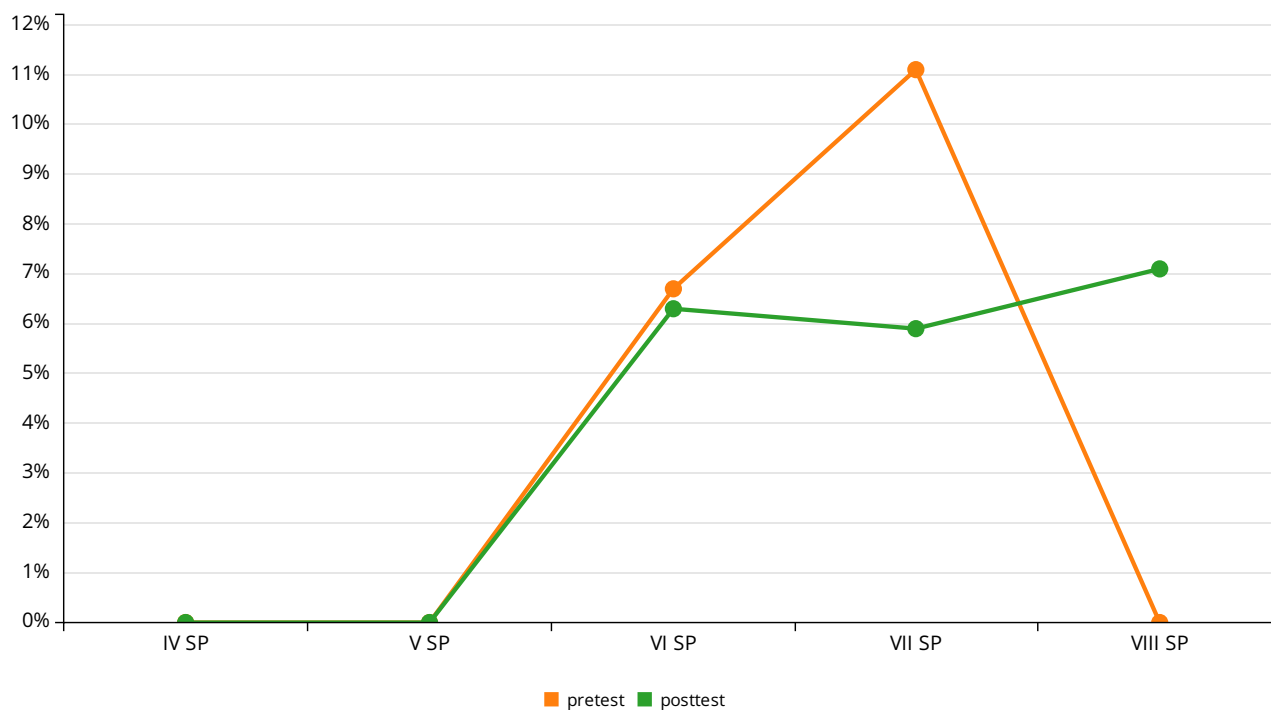
Pytanie nr 7d. Zdarza mi się łamać zasady obowiązujące w szkole kilka razy w tygodniu

Wykres nr 60.

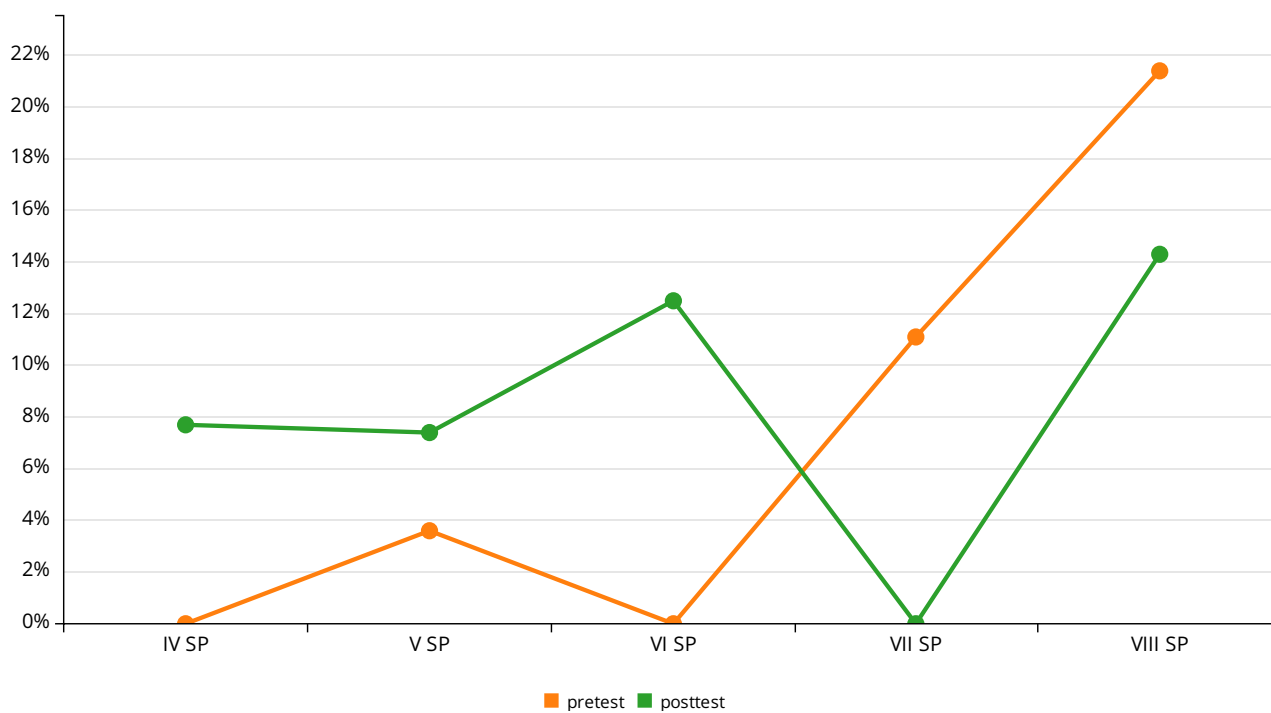

Pytanie nr 7d. Zdarza mi się łamać zasady obowiązujące w szkole raz w tygodniu

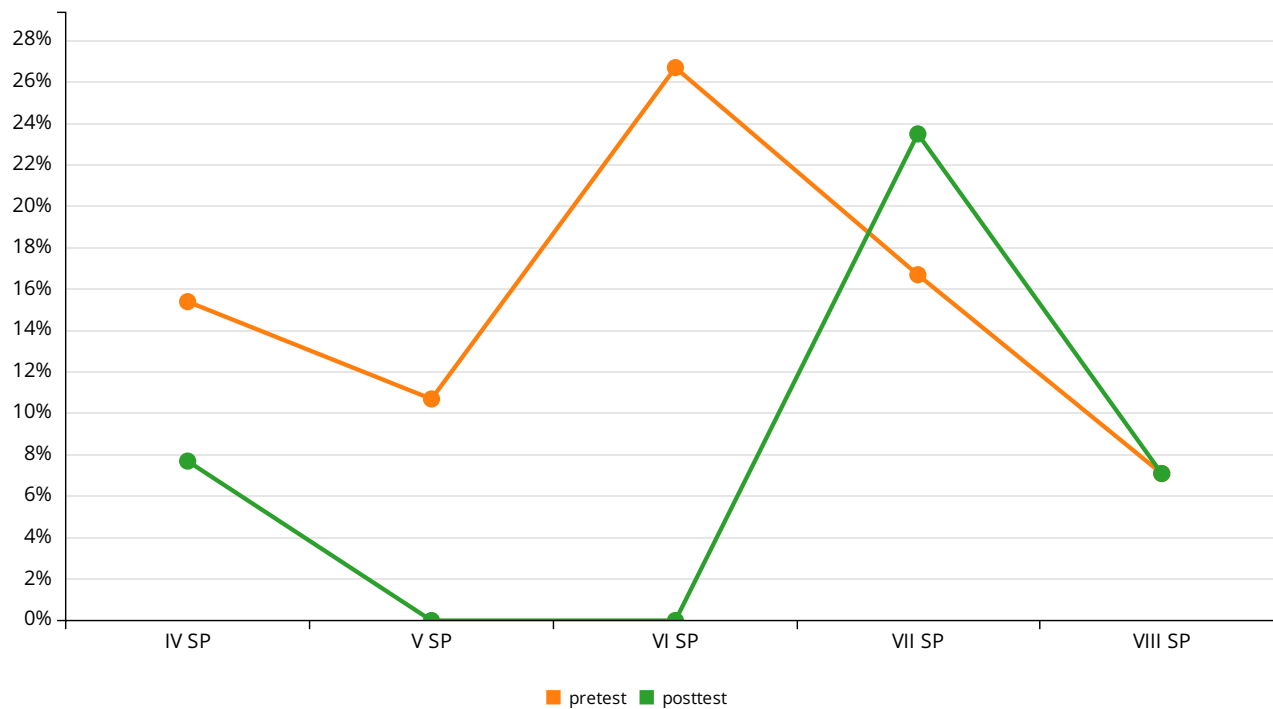
Wykres nr 61.

Pytanie nr 7d. Zdarza mi się łamać zasady obowiązujące w szkole kilka razy w miesiącu

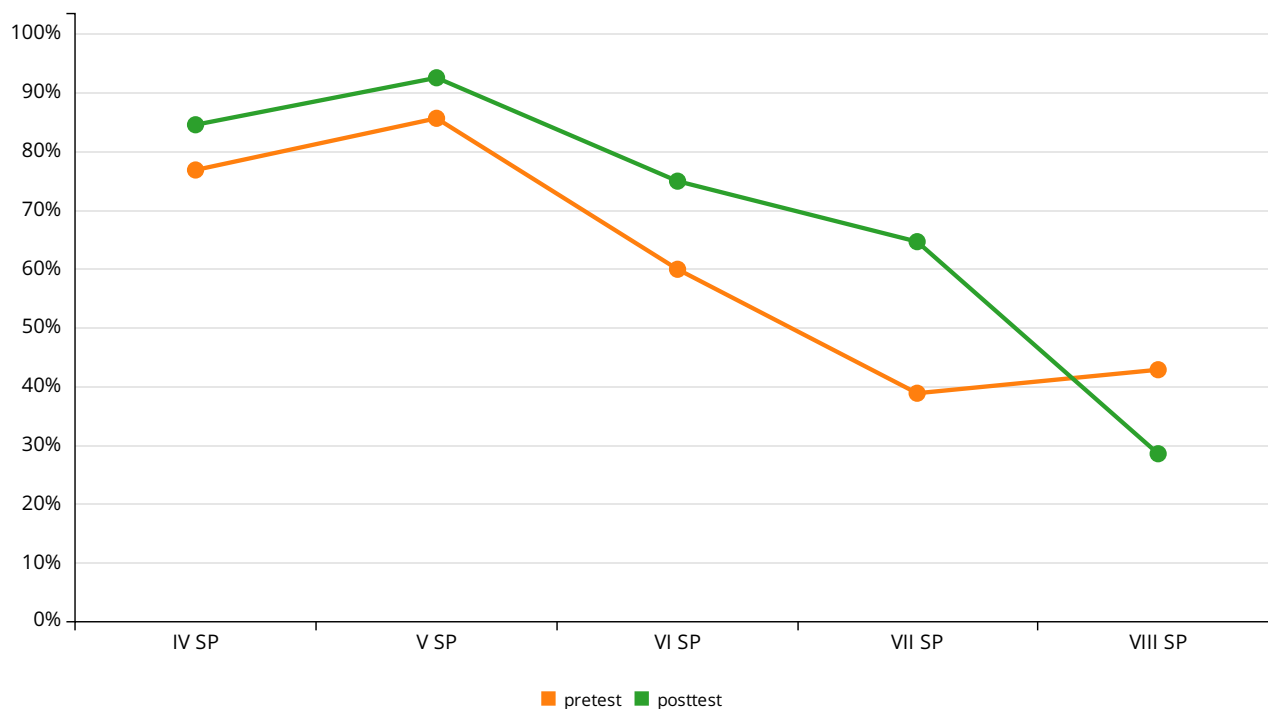
Wykres nr 62.

Pytanie nr 7d. Zdarza mi się: łamać zasady obowiązujące w szkole raz na miesiąc

Wykres nr 63.

Pytanie nr 7d. Zdarza mi się: łamać zasady obowiązujące w szkole nigdy

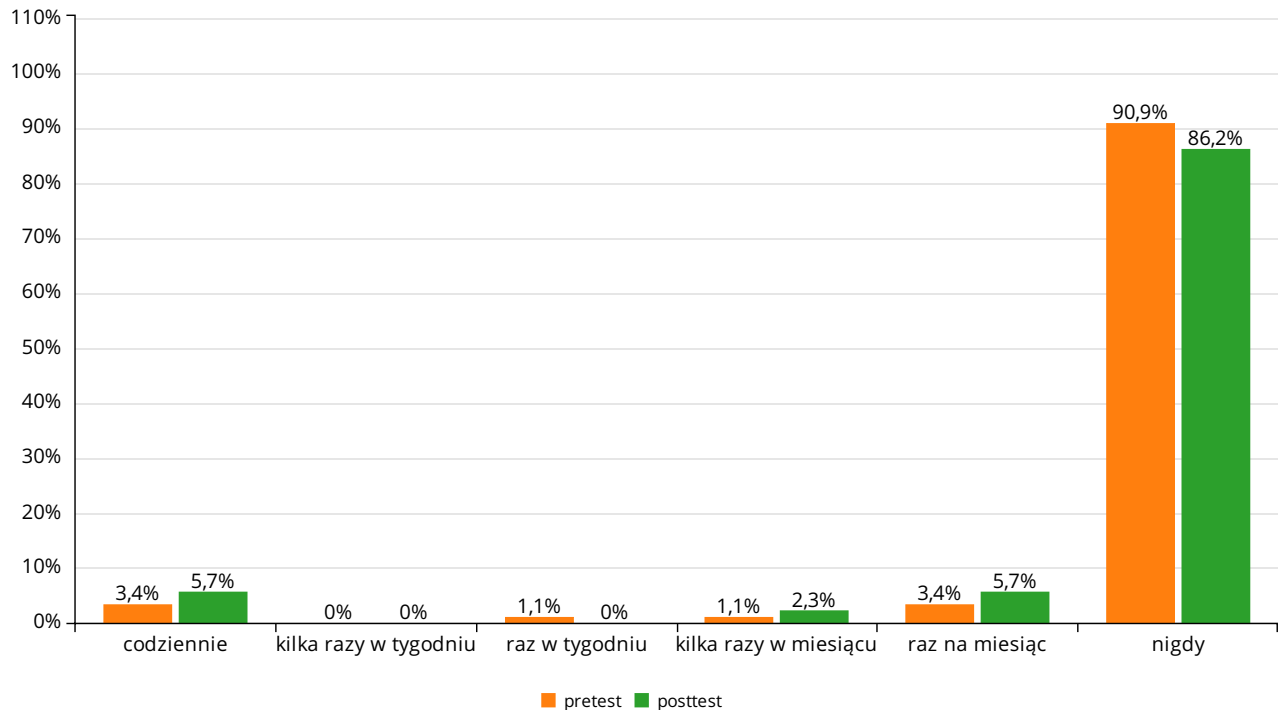
Wykres nr 64.

Pytanie nr 7e. Zdarza mi się: przechodzić na czerwonym świetle

Odpowiedź	IV SP		V SP		VI SP		VII SP		VIII SP		razem	
	pretest	posttest	pretest	posttest	pretest	posttest	pretest	posttest	pretest	posttest	pretest	posttest
codziennie	0	0	0	0	0	0	0	0	3	5	3	5
	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	21,4%	35,7%	3,4%	5,7%
kilka razy w tygodniu	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
raz w tygodniu	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	1	0
	0%	0%	0%	0%	6,7%	0%	0%	0%	0%	0%	1,1%	0%
kilka razy w miesiącu	0	0	0	0	0	1	1	1	0	0	1	2
	0%	0%	0%	0%	0%	6,3%	5,6%	5,9%	0%	0%	1,1%	2,3%
raz na miesiąc	0	0	1	1	0	2	2	0	0	2	3	5
	0%	0%	3,6%	3,7%	0%	12,5%	11,1%	0%	0%	14,3%	3,4%	5,7%
nigdy	13	13	27	26	14	13	15	16	11	7	80	75
	100%	100%	96,4%	96,3%	93,3%	81,3%	83,3%	94,1%	78,6%	50%	90,9%	86,2%
razem	13	13	28	27	15	16	18	17	14	14	88	87

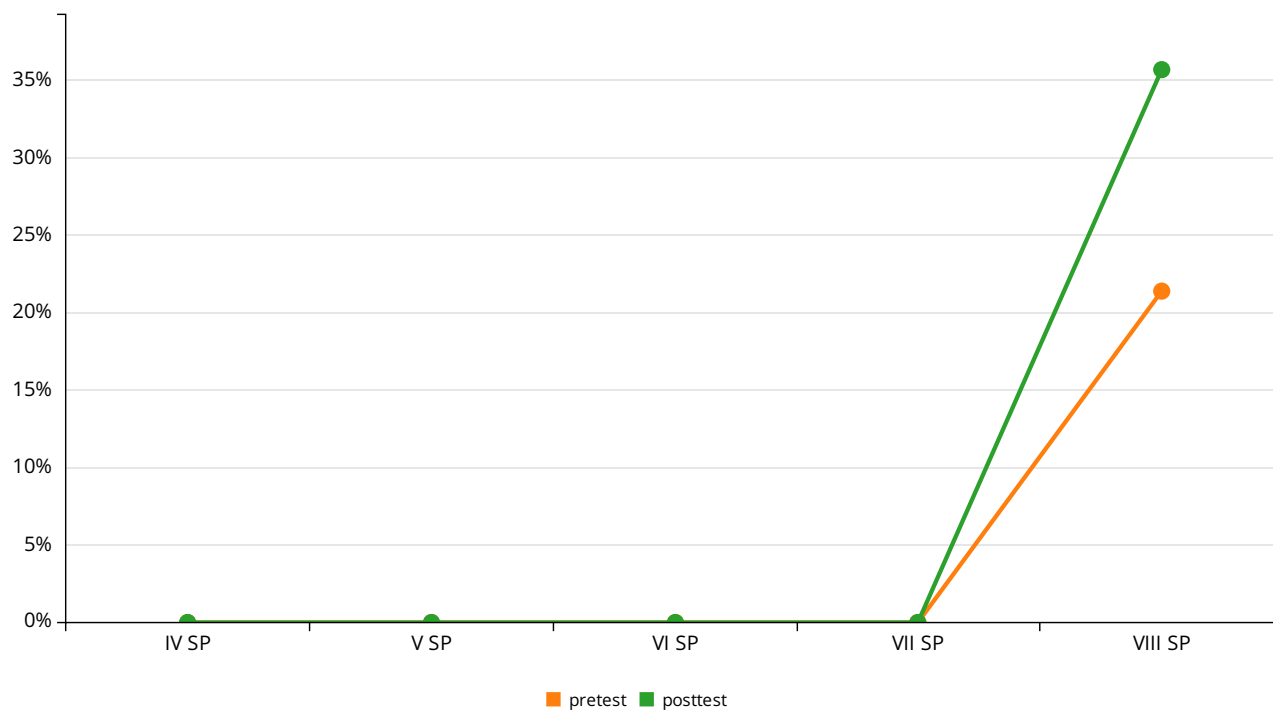
Bardziej szczegółowe dane zostały zestawione w raportach wstępnym oraz pośrednim.

Wyniki zbiorcze (pretestowe i posttestowe) dla wszystkich poziomów klas razem

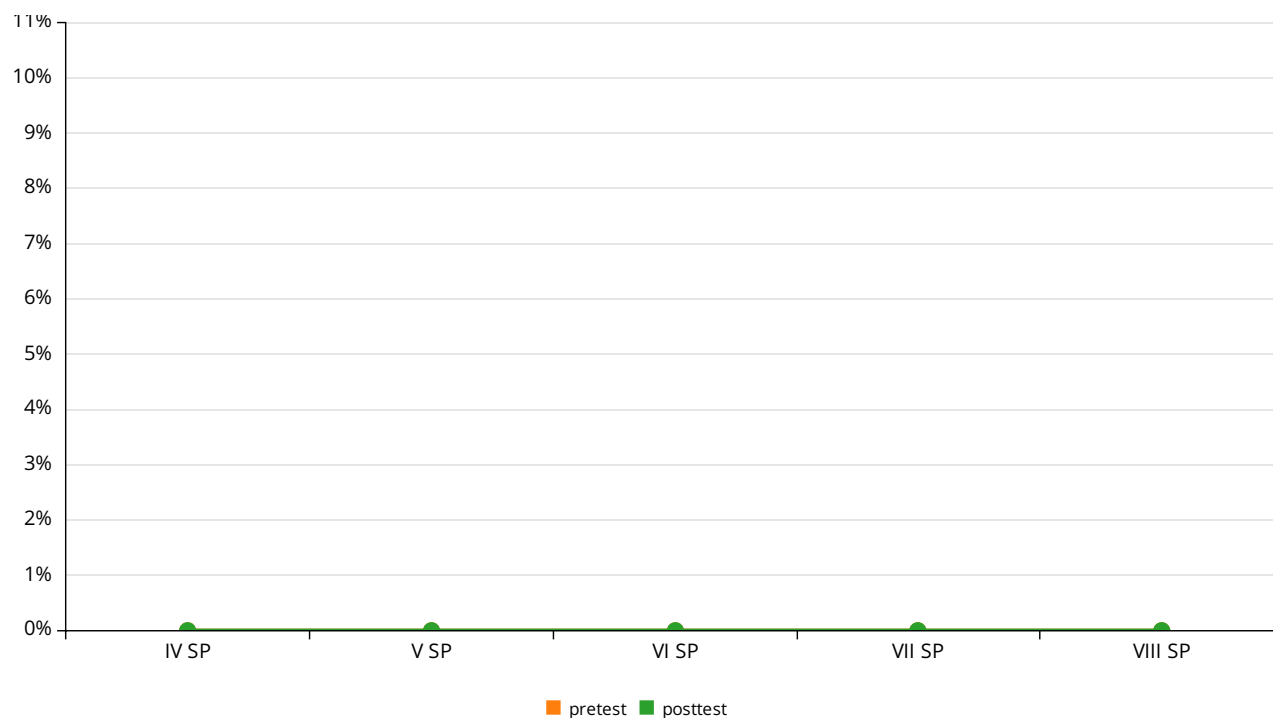
Wykres nr 65.

Pytanie nr 7e. Zdarza mi się: przechodzić na czerwonym świetle codziennie

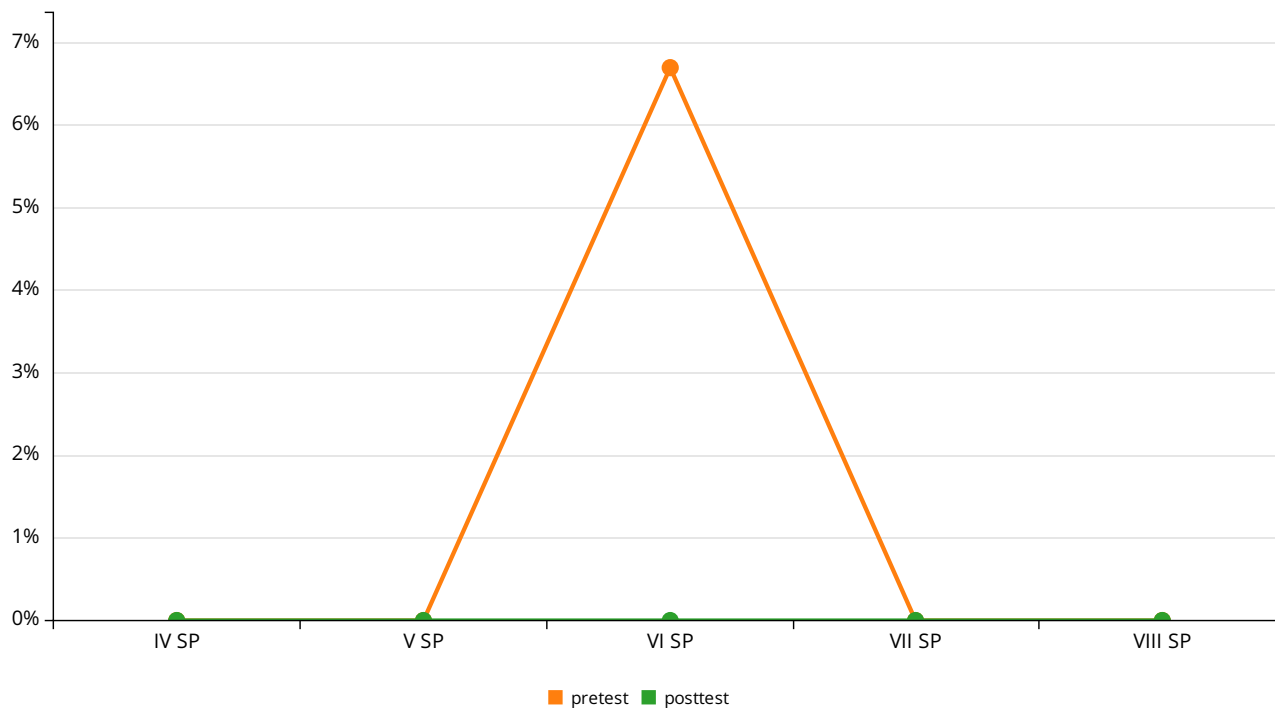
Wykres nr 66.

Pytanie nr 7e. Zdarza mi się: przechodzić na czerwonym świetle kilka razy w tygodniu

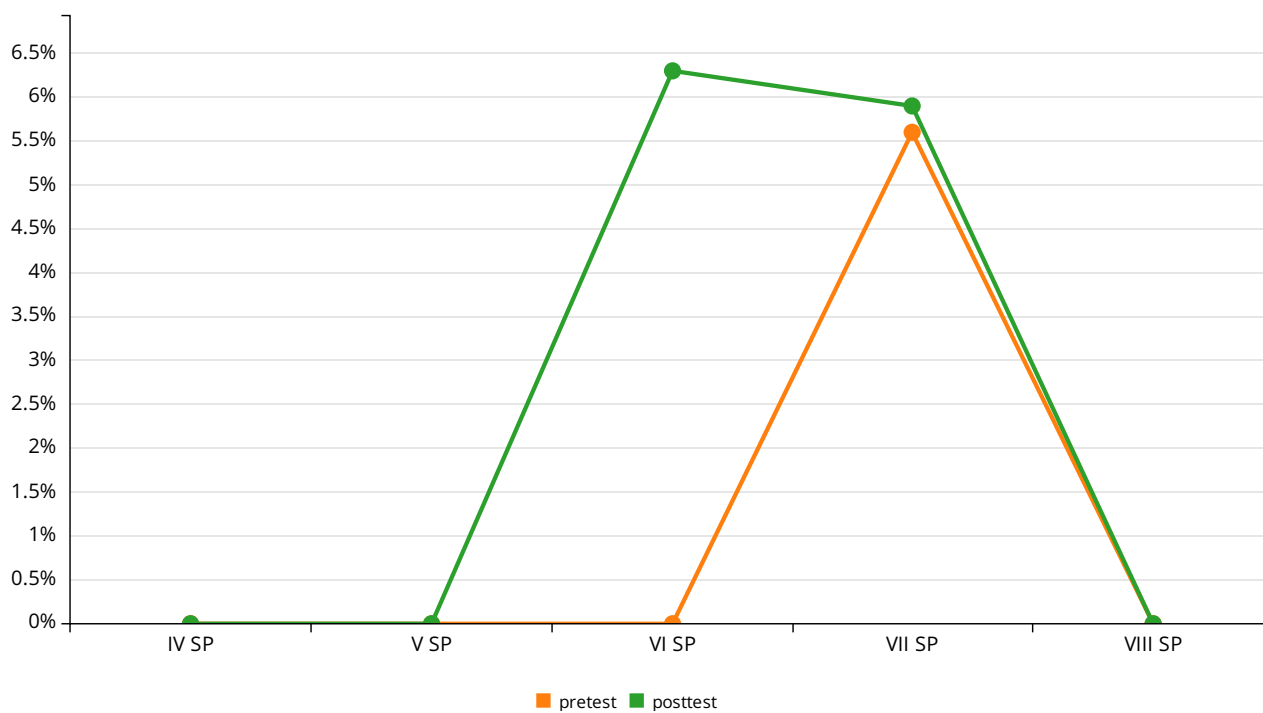
Wykres nr 67.

Pytanie nr 7e. Zdarza mi się: przechodzić na czerwonym świetle raz w tygodniu

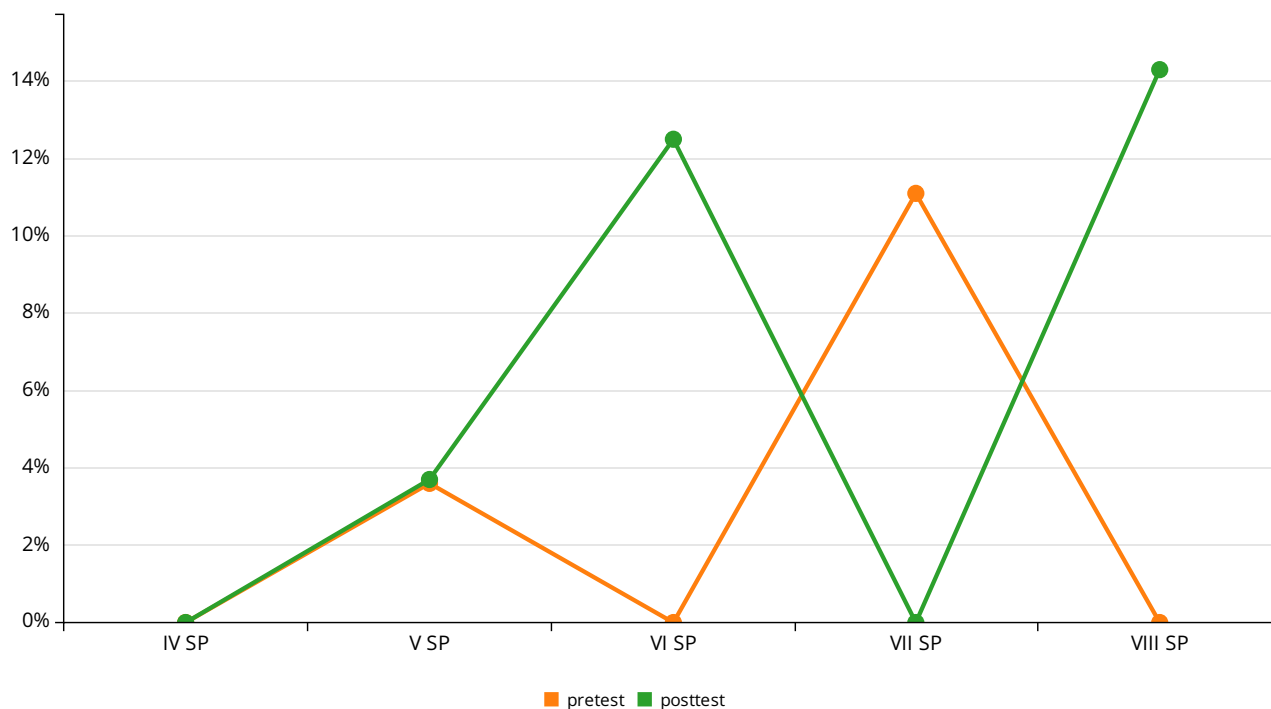
Wykres nr 68.

Pytanie nr 7e. Zdarza mi się: przechodzić na czerwonym świetle kilka razy w miesiącu

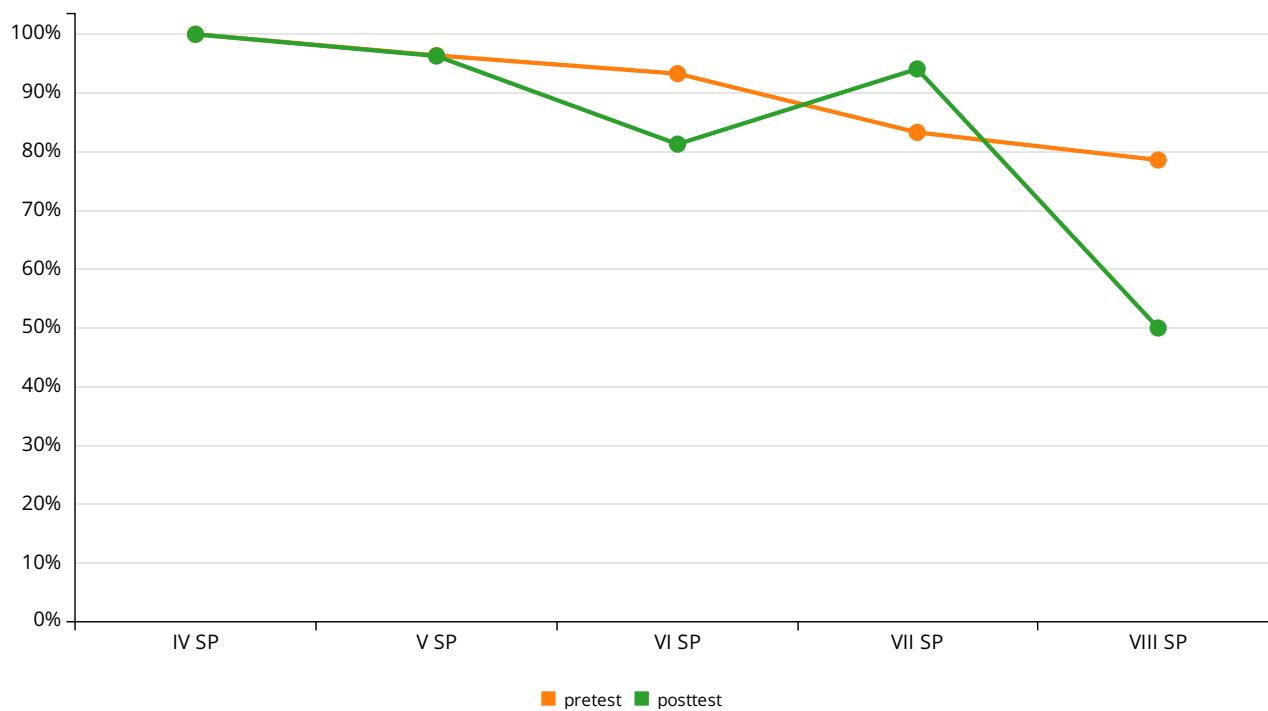
Wykres nr 69.

Pytanie nr 7e. Zdarza mi się: przechodzić na czerwonym świetle raz na miesiąc

Wykres nr 70.

Pytanie nr 7e. Zdarza mi się: przechodzić na czerwonym świetle nigdy

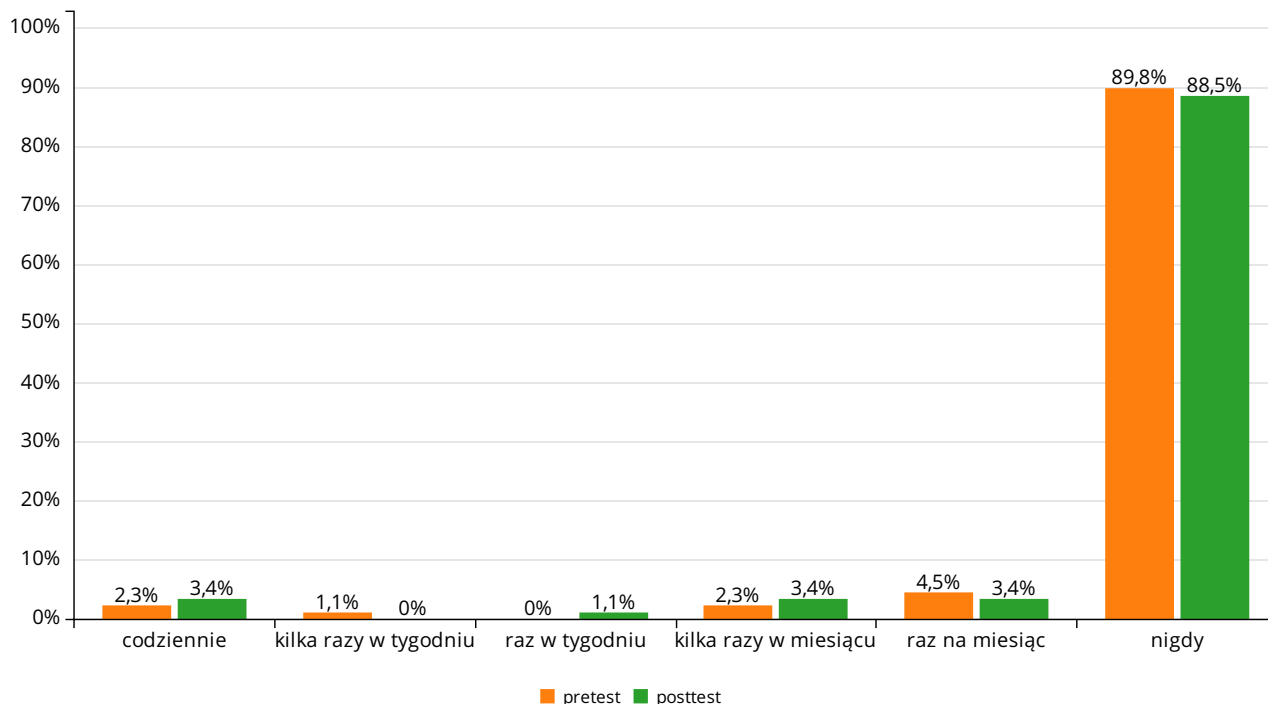
Wykres nr 71.

Pytanie nr 7f. Zdarza mi się: dokuczać zwierzętom i niszczyć rośliny

Odpowiedź	IV SP		V SP		VI SP		VII SP		VIII SP		razem	
	pretest	posttest	pretest	posttest	pretest	posttest	pretest	posttest	pretest	posttest	pretest	posttest
codziennie	0	0	0	0	0	0	0	0	2	3	2	3
	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	14,3%	21,4%	2,3%	3,4%
kilka razy w tygodniu	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0
	7,7%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	1,1%	0%
raz w tygodniu	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	1
	0%	0%	0%	0%	0%	6,3%	0%	0%	0%	0%	0%	1,1%
kilka razy w miesiącu	1	1	1	1	0	0	0	0	0	1	2	3
	7,7%	7,7%	3,6%	3,7%	0%	0%	0%	0%	0%	7,1%	2,3%	3,4%
raz na miesiąc	2	0	2	1	0	2	0	0	0	0	4	3
	15,4%	0%	7,1%	3,7%	0%	12,5%	0%	0%	0%	0%	4,5%	3,4%
nigdy	9	12	25	25	15	13	18	17	12	10	79	77
	69,2%	92,3%	89,3%	92,6%	100%	81,3%	100%	100%	85,7%	71,4%	89,8%	88,5%
razem	13	13	28	27	15	16	18	17	14	14	88	87

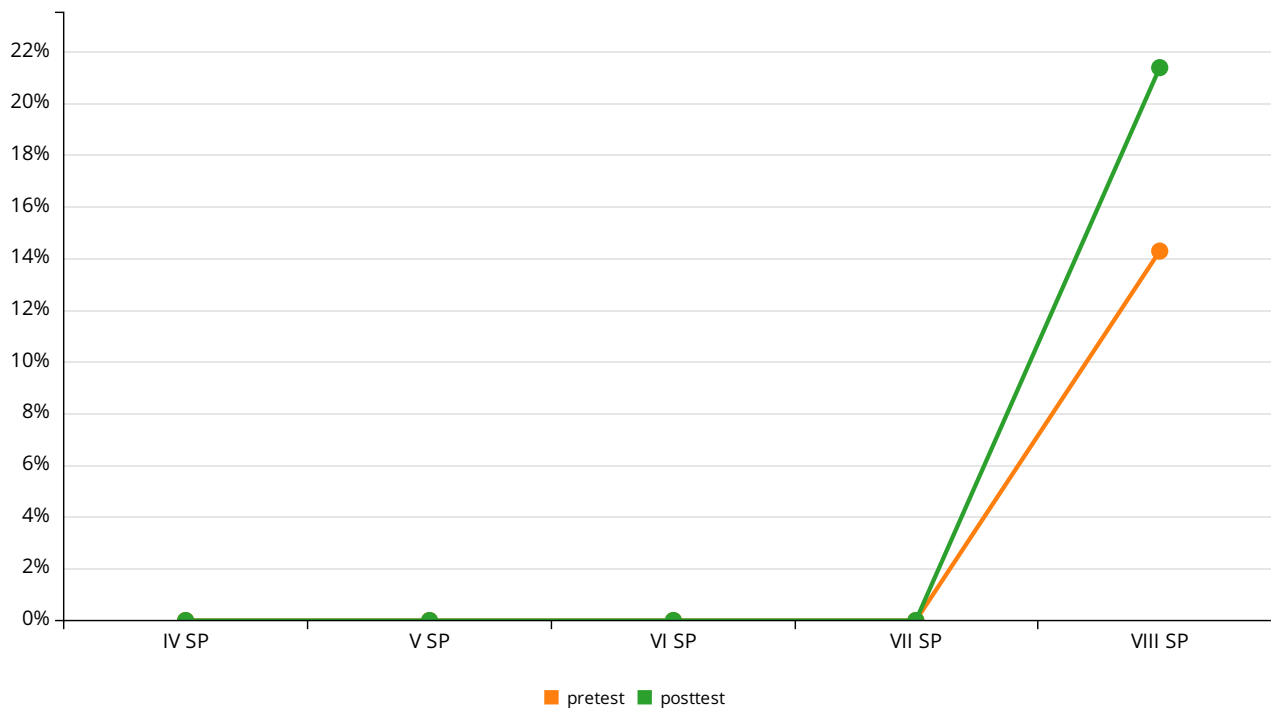
Bardziej szczegółowe dane zostały zestawione w raportach wstępnym oraz pośrednim.

Wyniki zbiorcze (pretestowe i posttestowe) dla wszystkich poziomów klas razem

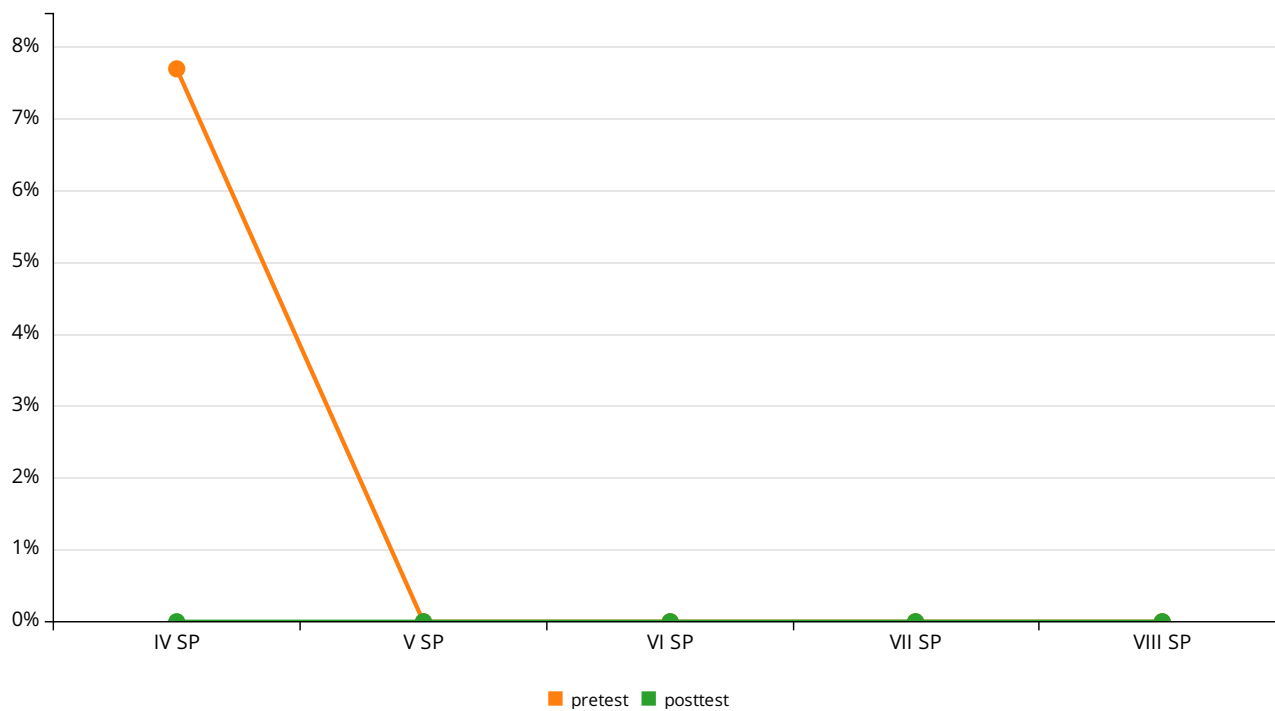
Wykres nr 72.

Pytanie nr 7f. Zdarza mi się: dokuczać zwierzętom i niszczyć rośliny codziennie

Wykres nr 73.

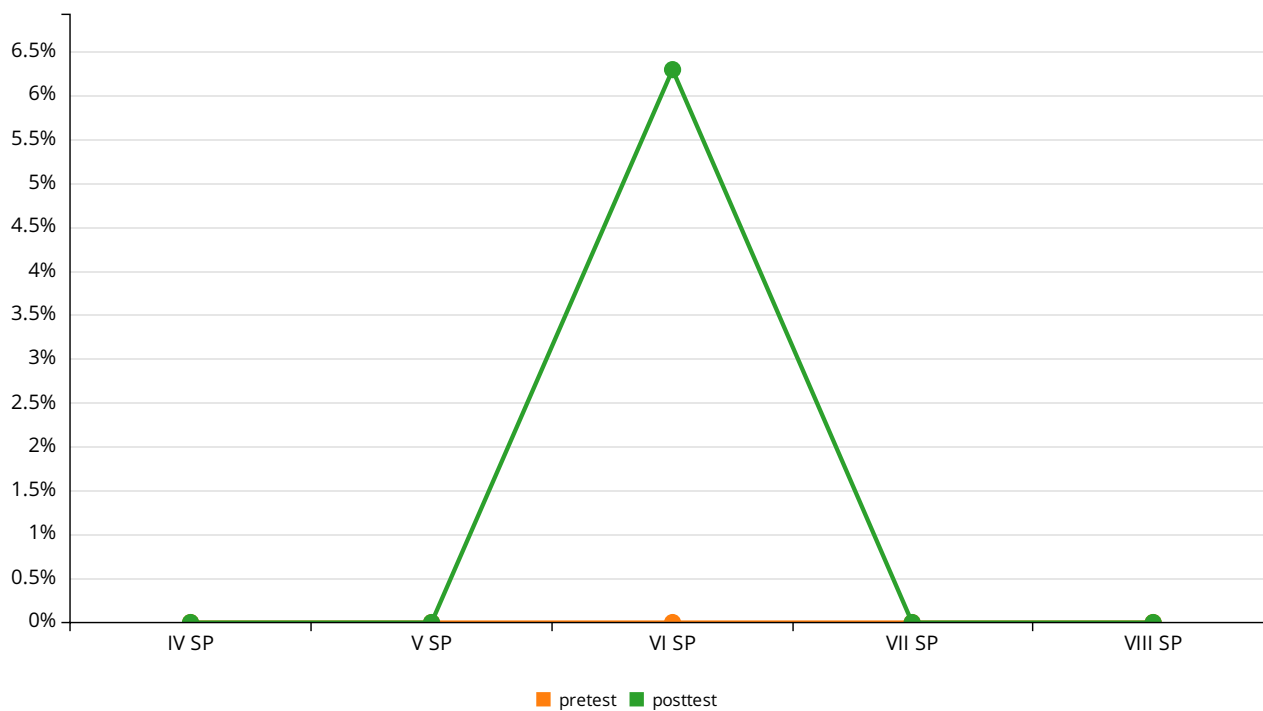
Pytanie nr 7f. Zdarza mi się: dokuczać zwierzętom i niszczyć rośliny kilka razy w tygodniu

Wykres nr 74.

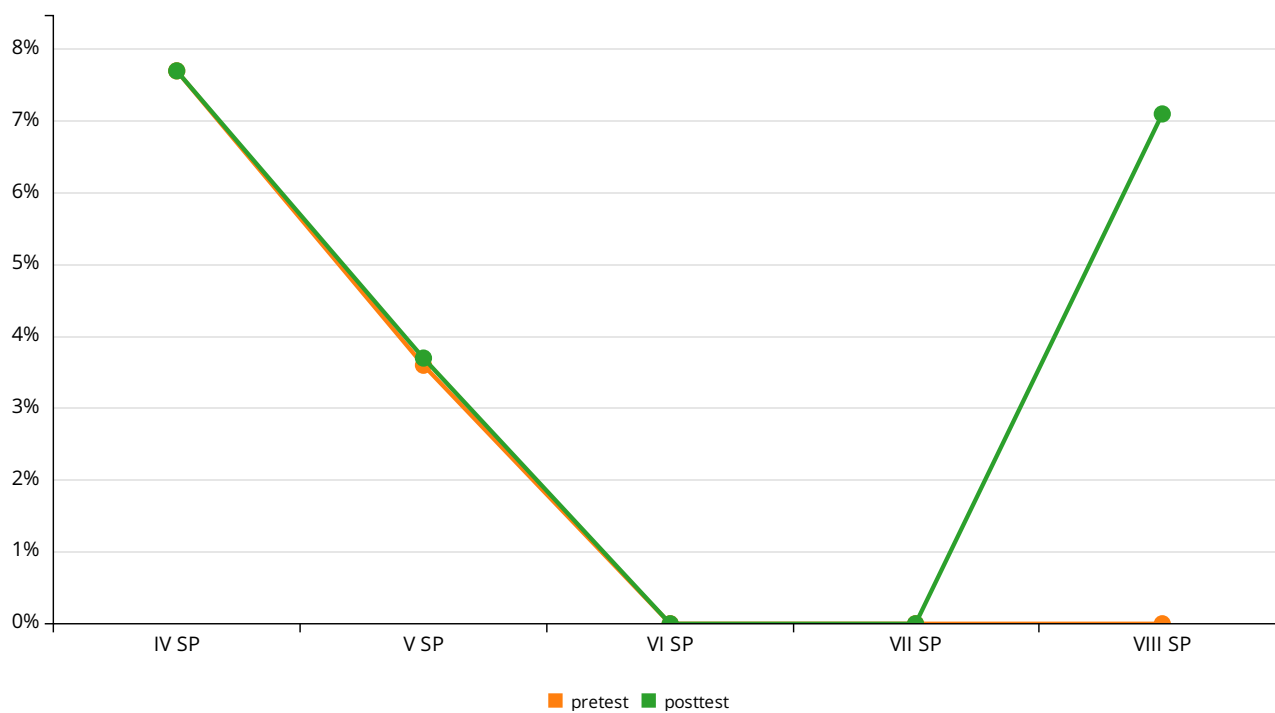

Pytanie nr 7f. Zdarza mi się: dokuczać zwierzętom i niszczyć rośliny raz w tygodniu

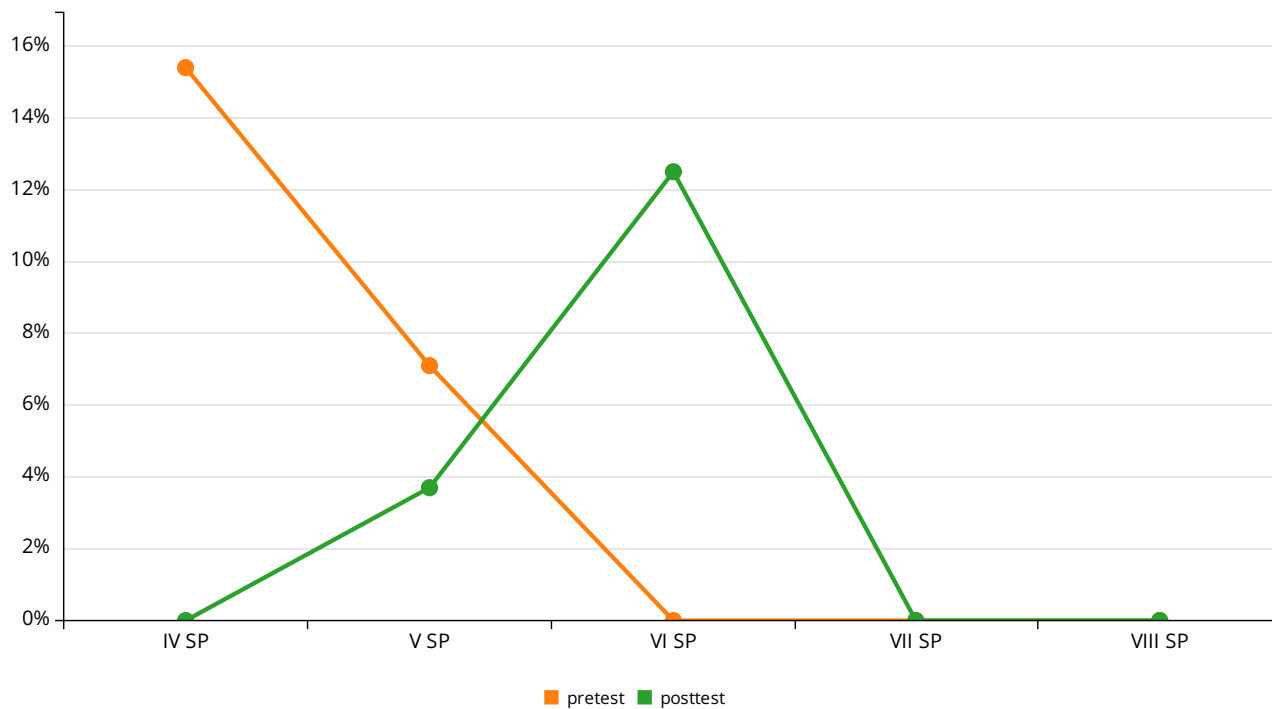
Wykres nr 75.

Pytanie nr 7f. Zdarza mi się: dokuczać zwierzętom i niszczyć rośliny kilka razy w miesiącu

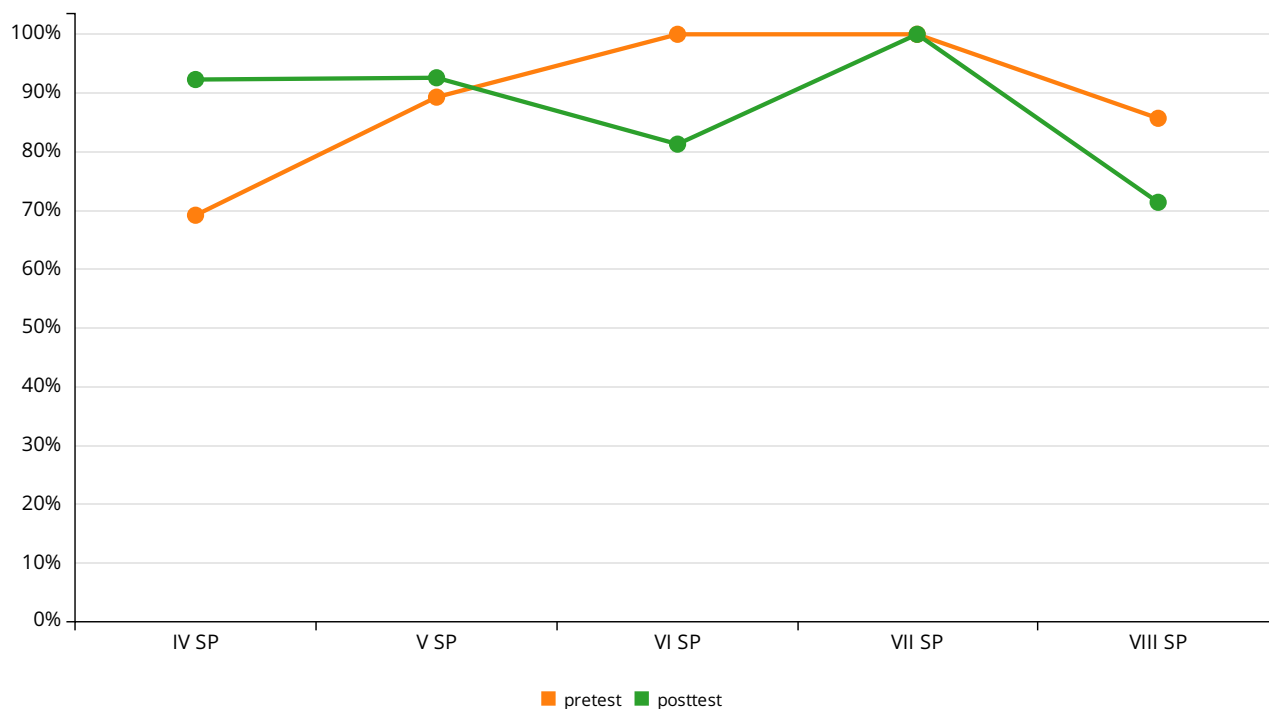
Wykres nr 76.

Pytanie nr 7f. Zdarza mi się: dokuczać zwierzętom i niszczyć rośliny raz na miesiąc

Wykres nr 77.

Pytanie nr 7f. Zdarza mi się: dokuczać zwierzętom i niszczyć rośliny nigdy

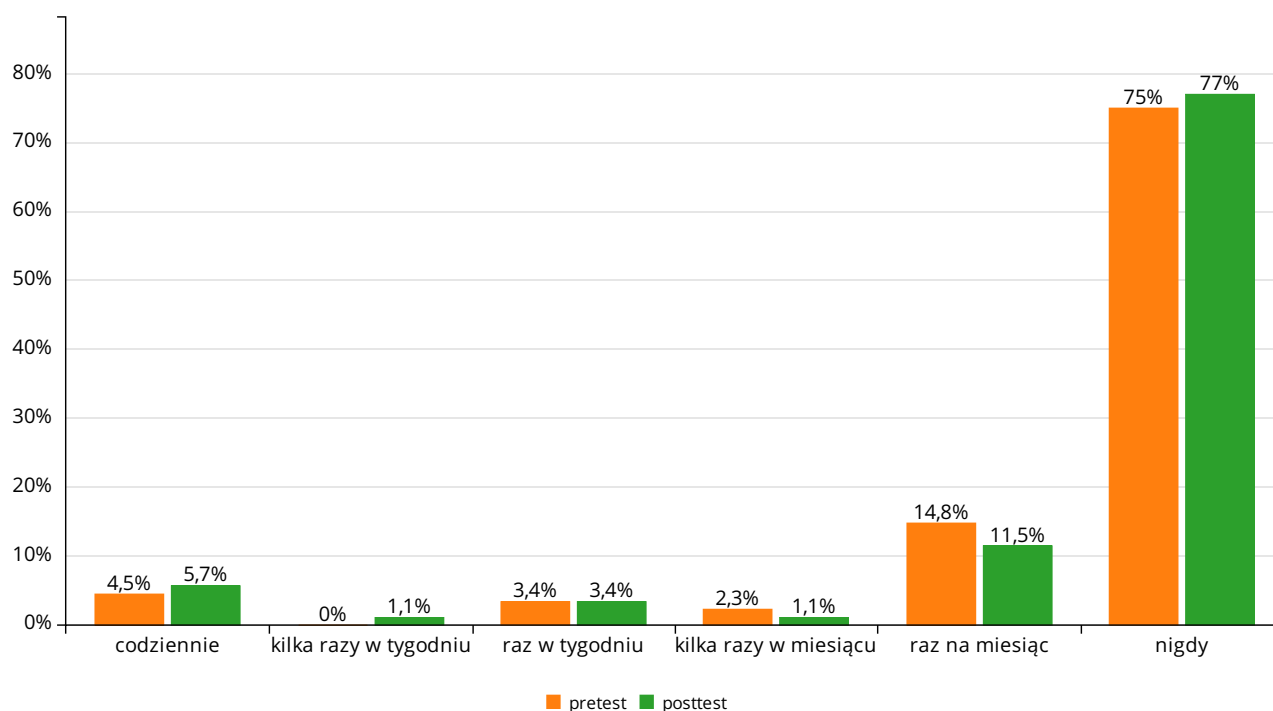
Wykres nr 78.

Pytanie nr 7g. Zdarza mi się: pożyczać rzeczy innych bez pozwolenia

Odpowiedź	IV SP		V SP		VI SP		VII SP		VIII SP		razem	
	pretest	posttest	pretest	posttest	pretest	posttest	pretest	posttest	pretest	posttest	pretest	posttest
codziennie	1	0	0	0	0	0	0	1	3	4	4	5
	7,7%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	5,9%	21,4%	28,6%	4,5%	5,7%
kilka razy w tygodniu	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	1
	0%	0%	0%	0%	0%	6,3%	0%	0%	0%	0%	0%	1,1%
raz w tygodniu	0	0	1	1	0	1	2	0	0	1	3	3
	0%	0%	3,6%	3,7%	0%	6,3%	11,1%	0%	0%	7,1%	3,4%	3,4%
kilka razy w miesiącu	1	0	1	0	0	0	0	1	0	0	2	1
	7,7%	0%	3,6%	0%	0%	0%	0%	5,9%	0%	0%	2,3%	1,1%
raz na miesiąc	2	2	2	2	2	2	4	3	3	1	13	10
	15,4%	15,4%	7,1%	7,4%	13,3%	12,5%	22,2%	17,6%	21,4%	7,1%	14,8%	11,5%
nigdy	9	11	24	24	13	12	12	12	8	8	66	67
	69,2%	84,6%	85,7%	88,9%	86,7%	75%	66,7%	70,6%	57,1%	57,1%	75%	77%
razem	13	13	28	27	15	16	18	17	14	14	88	87

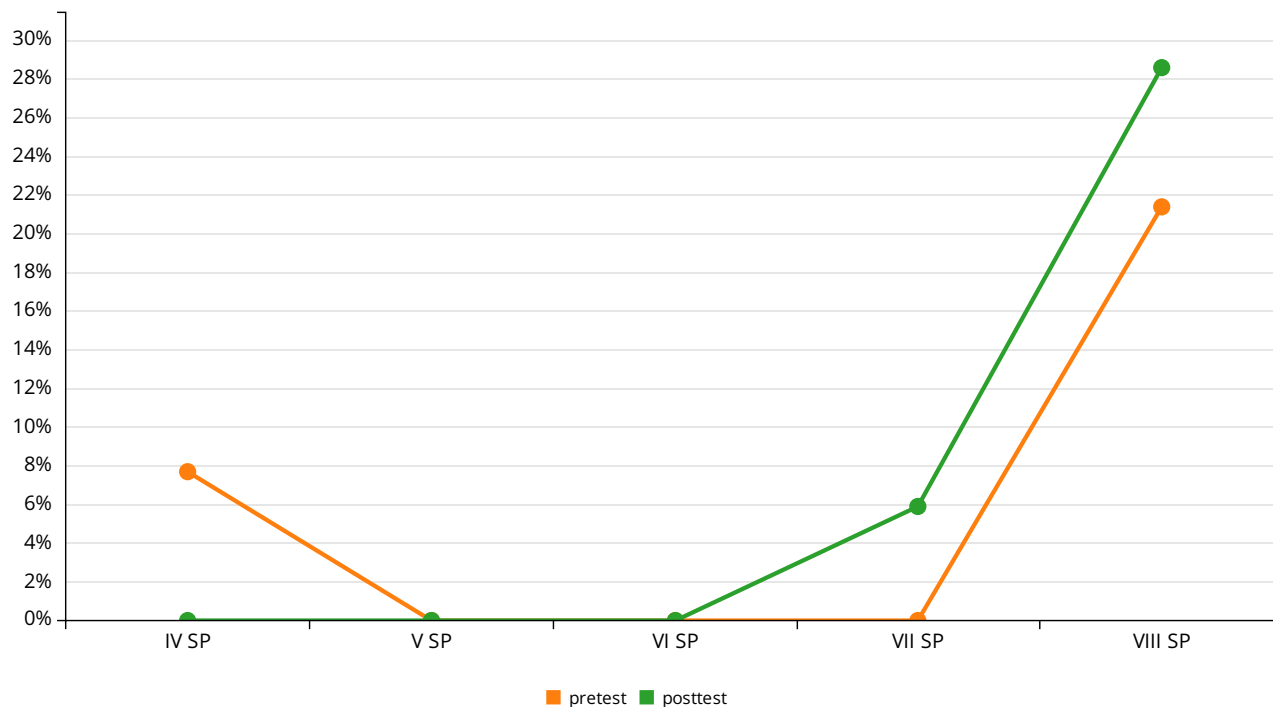
Bardziej szczegółowe dane zostały zestawione w raportach wstępnym oraz pośrednim.

Wyniki zbiorcze (pretestowe i posttestowe) dla wszystkich poziomów klas razem

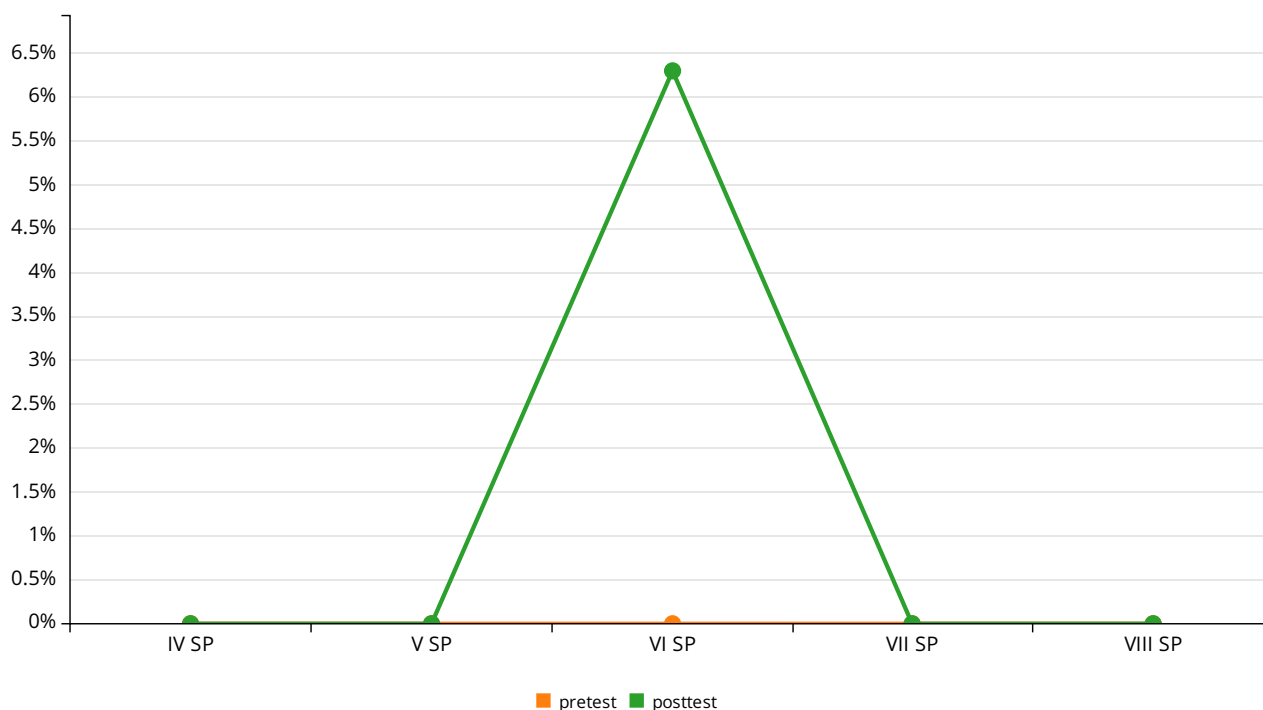
Wykres nr 79.

Pytanie nr 7g. Zdarza mi się: pożyczać rzeczy innych bez pozwolenia codziennie

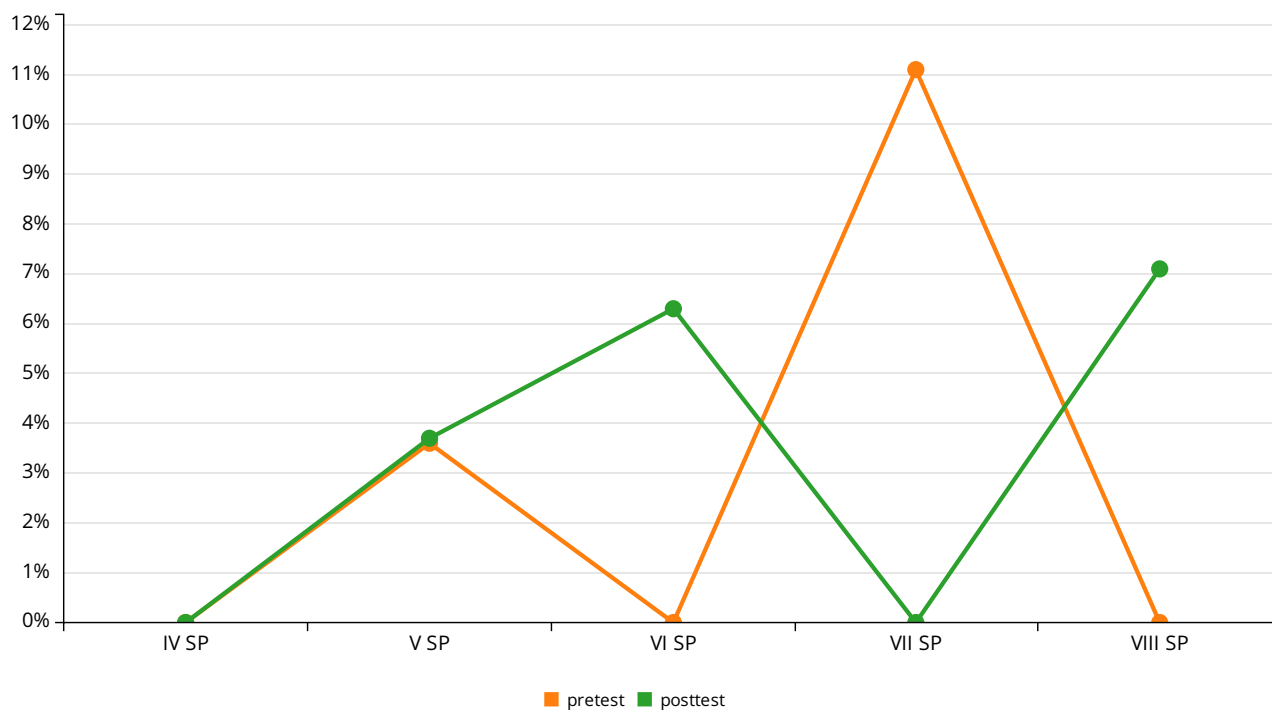
Wykres nr 80.

Pytanie nr 7g. Zdarza mi się: pożyczać rzeczy innych bez pozwolenia kilka razy w tygodniu

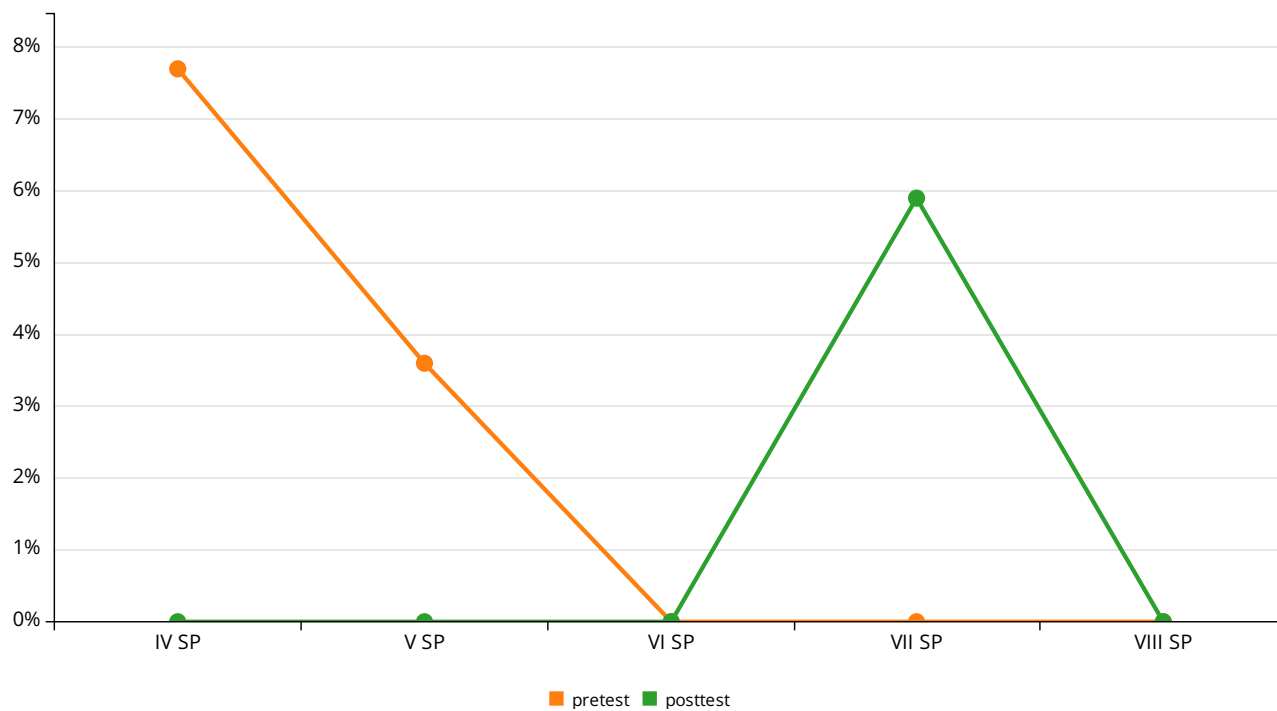
Wykres nr 81.

Pytanie nr 7g. Zdarza mi się: pożyczać rzeczy innych bez pozwolenia raz w tygodniu

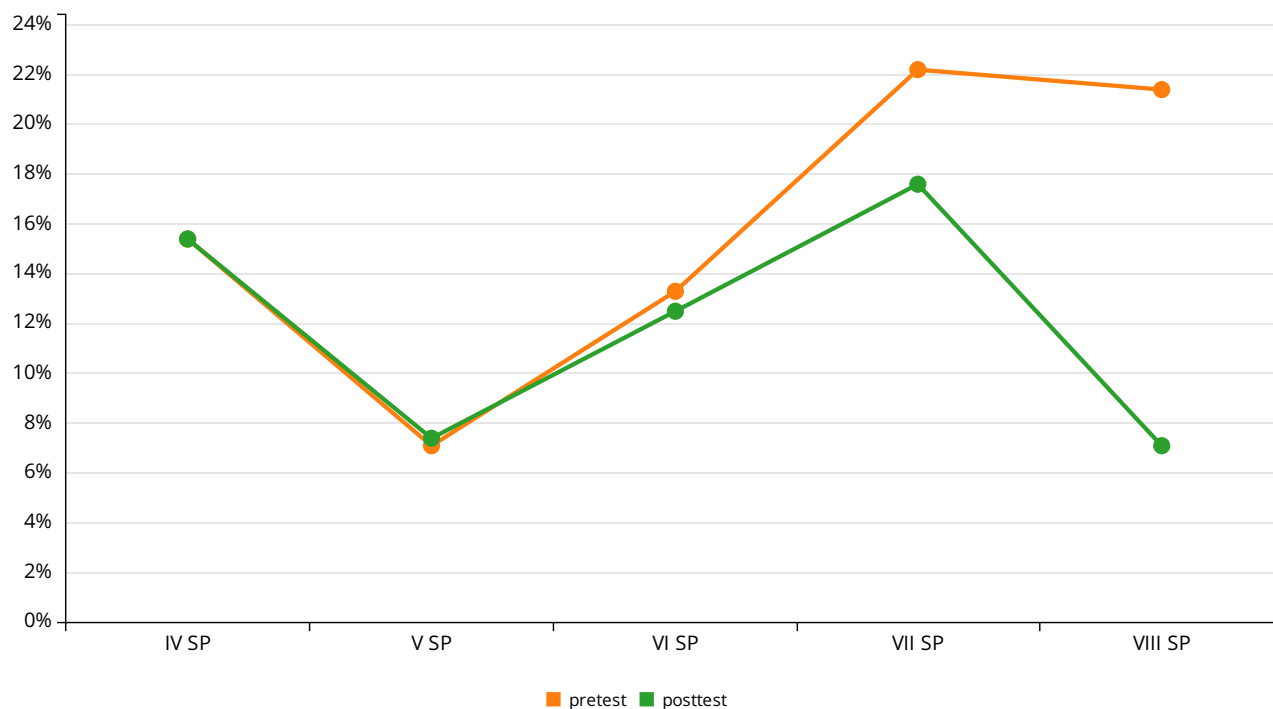
Wykres nr 82.

Pytanie nr 7g. Zdarza mi się: pożyczać rzeczy innych bez pozwolenia kilka razy w miesiącu

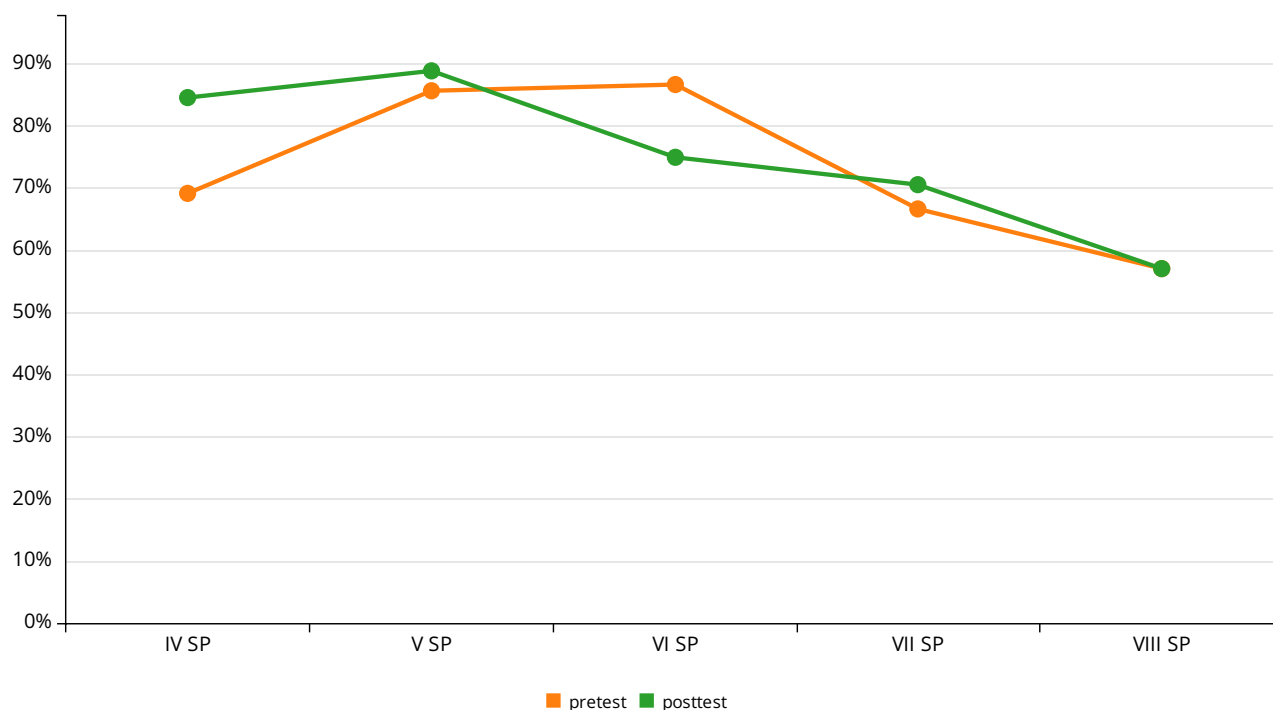
Wykres nr 83.

Pytanie nr 7g. Zdarza mi się: pożyczać rzeczy innych bez pozwolenia raz na miesiąc

Wykres nr 84.

Pytanie nr 7g. Zdarza mi się: pożyczać rzeczy innych bez pozwolenia nigdy

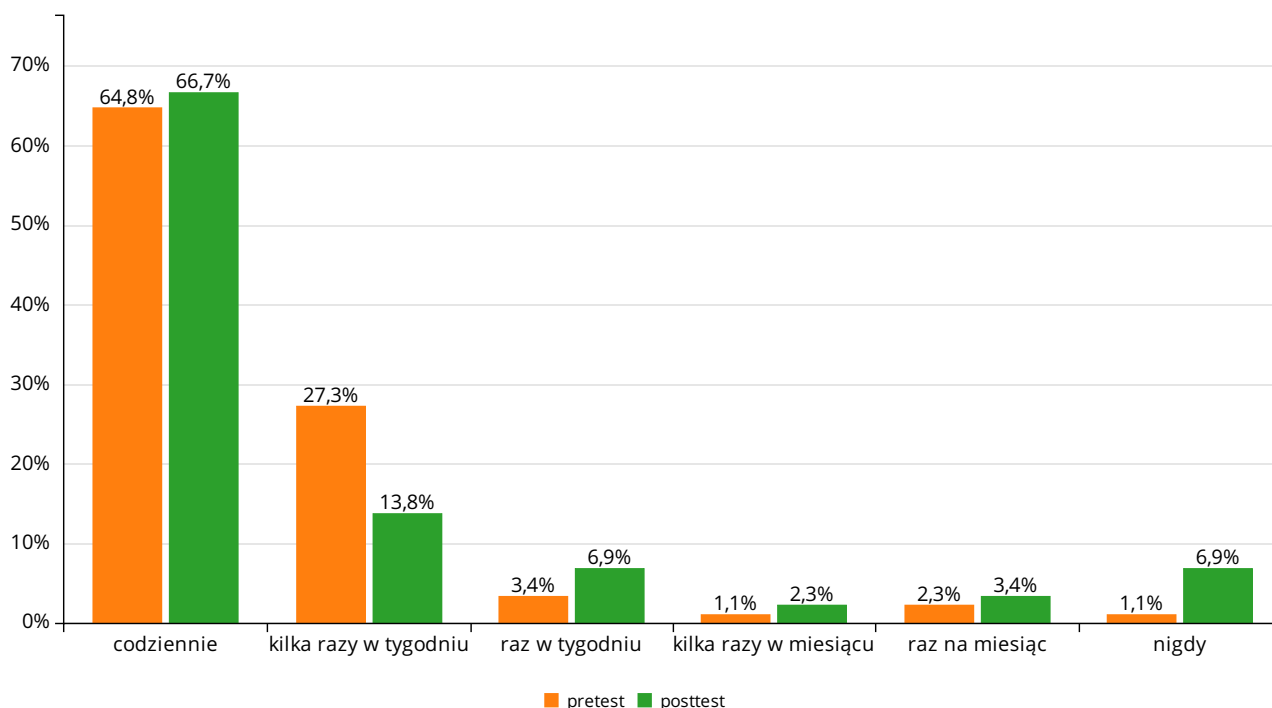
Wykres nr 85.

Pytanie nr 7h. Zdarza mi się: używać zwrotów grzecznościowych

Odpowiedź	IV SP		V SP		VI SP		VII SP		VIII SP		razem	
	pretest	posttest	pretest	posttest	pretest	posttest	pretest	posttest	pretest	posttest	pretest	posttest
codziennie	6	7	19	20	8	9	12	11	12	11	57	58
	46,2%	53,8%	67,9%	74,1%	53,3%	56,3%	66,7%	64,7%	85,7%	78,6%	64,8%	66,7%
kilka razy w tygodniu	6	3	6	4	6	2	5	3	1	0	24	12
	46,2%	23,1%	21,4%	14,8%	40%	12,5%	27,8%	17,6%	7,1%	0%	27,3%	13,8%
raz w tygodniu	0	0	1	1	0	2	1	1	1	2	3	6
	0%	0%	3,6%	3,7%	0%	12,5%	5,6%	5,9%	7,1%	14,3%	3,4%	6,9%
kilka razy w miesiącu	0	1	0	1	1	0	0	0	0	0	1	2
	0%	7,7%	0%	3,7%	6,7%	0%	0%	0%	0%	0%	1,1%	2,3%
raz na miesiąc	1	1	1	0	0	2	0	0	0	0	2	3
	7,7%	7,7%	3,6%	0%	0%	12,5%	0%	0%	0%	0%	2,3%	3,4%
nigdy	0	1	1	1	0	1	0	2	0	1	1	6
	0%	7,7%	3,6%	3,7%	0%	6,3%	0%	11,8%	0%	7,1%	1,1%	6,9%
razem	13	13	28	27	15	16	18	17	14	14	88	87

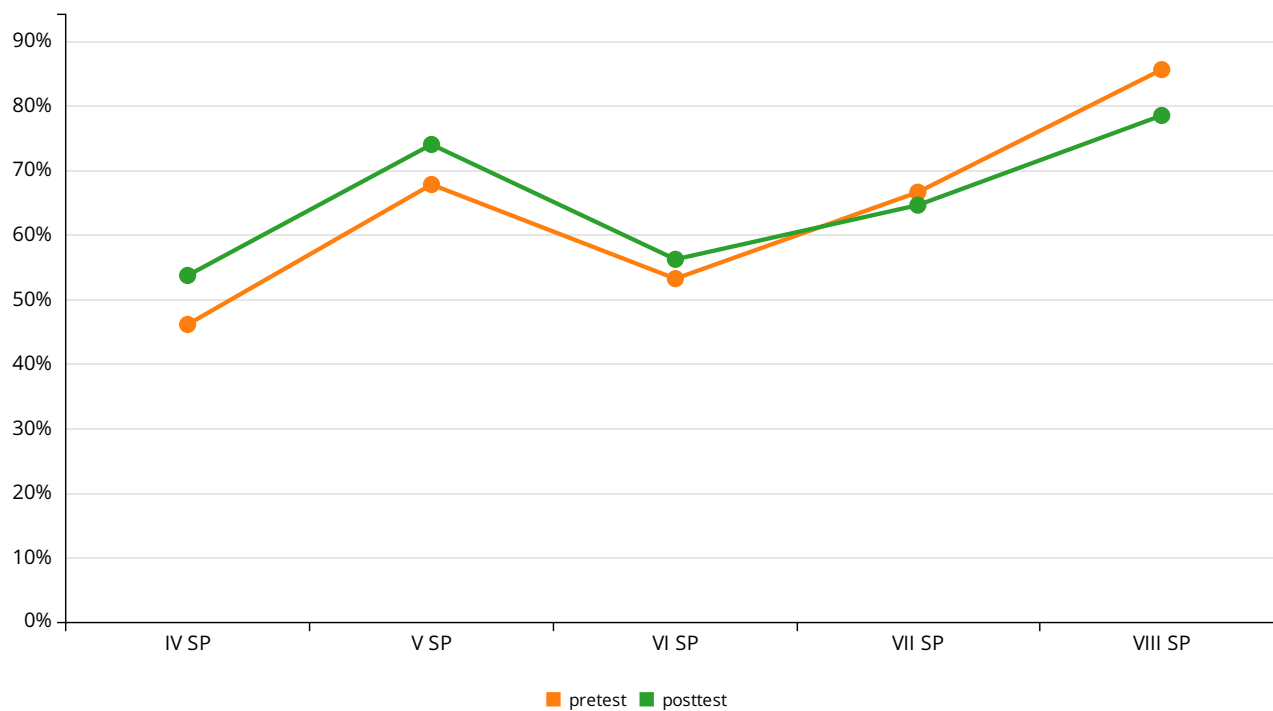
Bardziej szczegółowe dane zostały zestawione w raportach wstępnym oraz pośrednim.

Wyniki zbiorcze (pretestowe i posttestowe) dla wszystkich poziomów klas razem

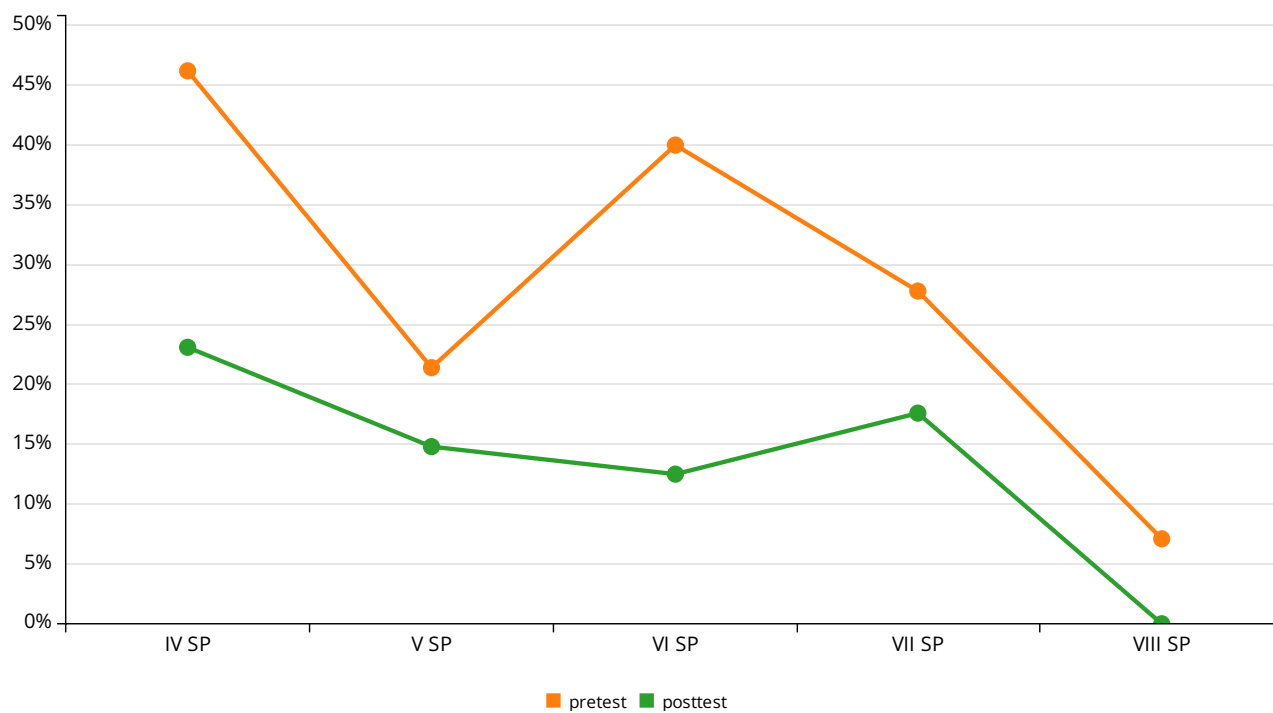
Wykres nr 86.

Pytanie nr 7h. Zdarza mi się: używać zwrotów grzecznościowych codziennie

Wykres nr 87.

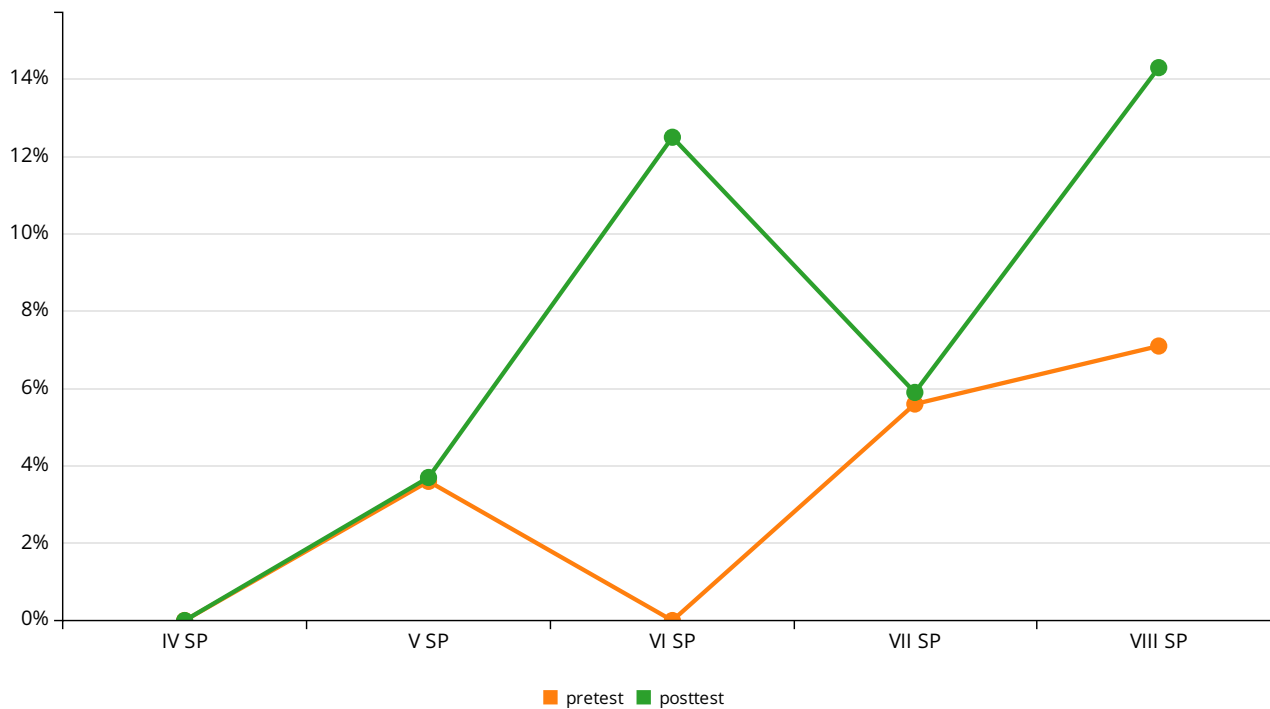
Pytanie nr 7h. Zdarza mi się: używać zwrotów grzecznościowych kilka razy w tygodniu

Wykres nr 88.

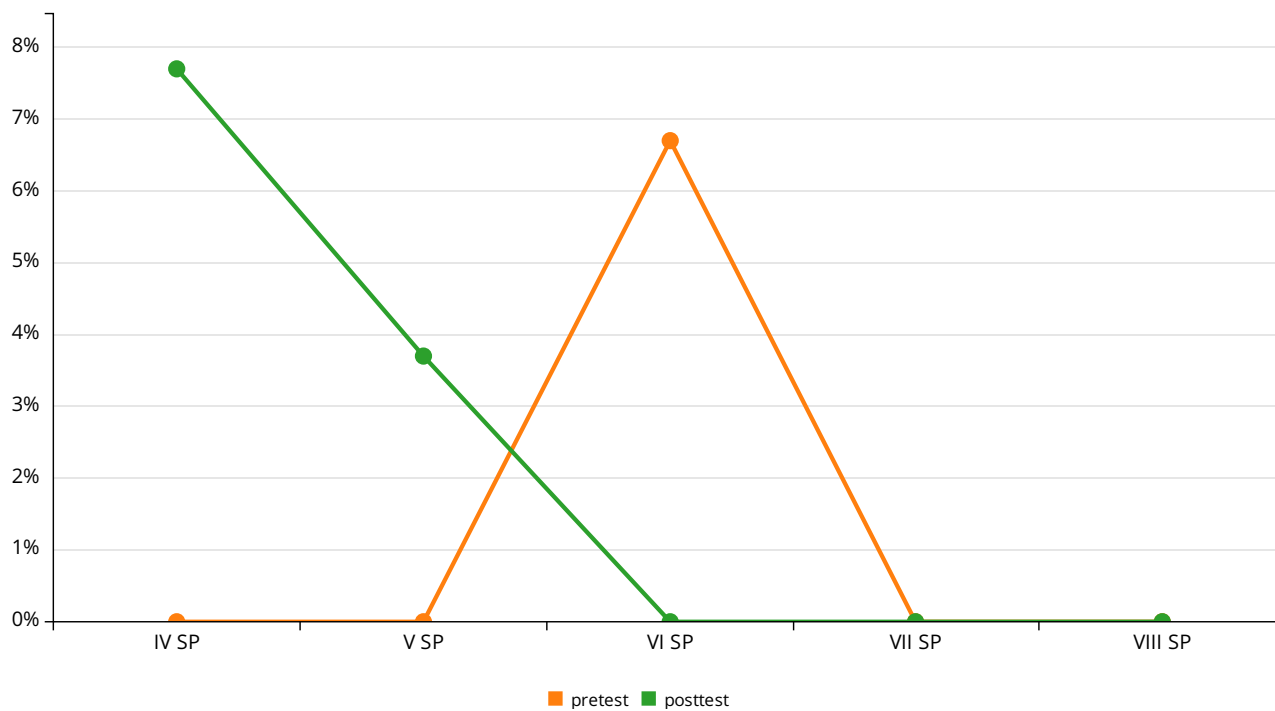

Pytanie nr 7h. Zdarza mi się: używać zwrotów grzecznościowych raz w tygodniu

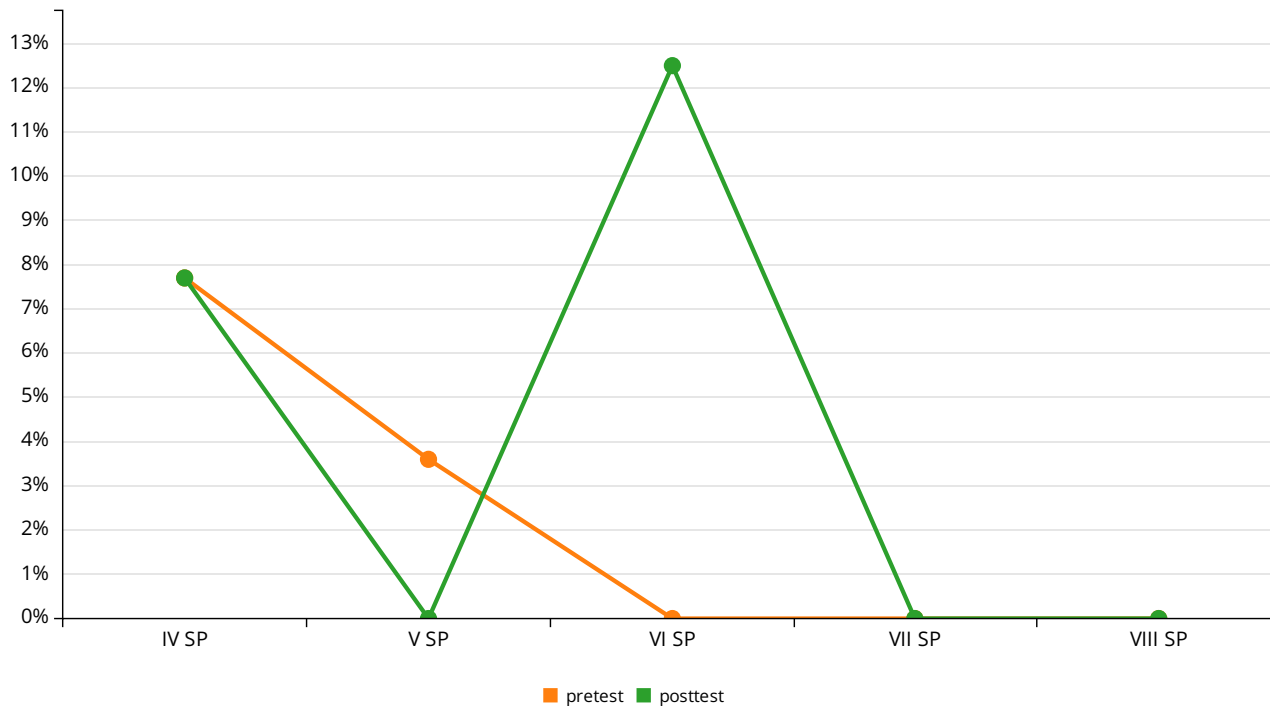
Wykres nr 89.

Pytanie nr 7h. Zdarza mi się: używać zwrotów grzecznościowych kilka razy w miesiącu

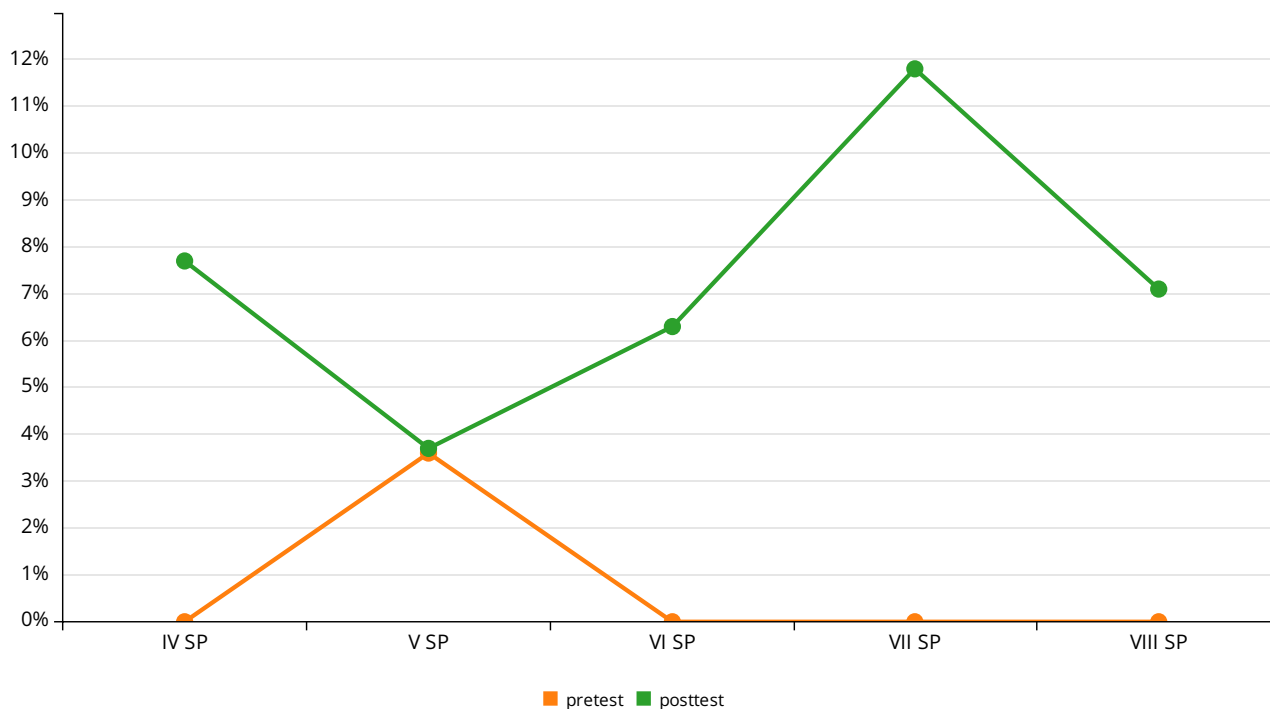
Wykres nr 90.

Pytanie nr 7h. Zdarza mi się: używać zwrotów grzecznościowych raz na miesiąc

Wykres nr 91.

Pytanie nr 7h. Zdarza mi się: używać zwrotów grzecznościowych nigdy

Wykres nr 92.

Pytanie nr 7i. Zdarza mi się: przestrzegać zasad obowiązujących w klasie

Odpowiedź	IV SP		V SP		VI SP		VII SP		VIII SP		razem	
	pretest	posttest	pretest	posttest	pretest	posttest	pretest	posttest	pretest	posttest	pretest	posttest
codziennie	8 61,5%	11 84,6%	21 75%	22 81,5%	10 66,7%	12 75%	8 44,4%	8 47,1%	9 64,3%	7 50%	56 63,6%	60 69%
kilka razy w tygodniu	5 38,5%	0 0%	3 10,7%	2 7,4%	4 26,7%	1 6,3%	6 33,3%	3 17,6%	2 14,3%	4 28,6%	20 22,7%	10 11,5%
raz w tygodniu	0 0%	0 0%	0 0%	1 3,7%	0 0%	1 6,3%	2 11,1%	2 11,8%	1 7,1%	2 14,3%	3 3,4%	6 6,9%
kilka razy w miesiącu	0 0%	1 7,7%	1 3,6%	0 0%	1 6,7%	0 0%	1 5,6%	1 5,9%	1 7,1%	1 7,1%	4 4,5%	3 3,4%
raz na miesiąc	0 0%	0 0%	0 0%	0 0%	0 0%	2 12,5%	1 5,6%	1 5,9%	0 0%	0 0%	1 1,1%	3 3,4%
nigdy	0 0%	1 7,7%	3 10,7%	2 7,4%	0 0%	0 0%	0 0%	2 11,8%	1 7,1%	0 0%	4 4,5%	5 5,7%
razem	13	13	28	27	15	16	18	17	14	14	88	87

Bardziej szczegółowe dane zostały zestawione w raportach wstępnym oraz pośrednim.

Wyniki zbiorcze (pretestowe i posttestowe) dla wszystkich poziomów klas razem

■ pretest ■ posttest

Wykres nr 93.

Pytanie nr 7i. Zdarza mi się: przestrzegać zasad obowiązujących w klasie codziennie

Wykres nr 94.

Pytanie nr 7i. Zdarza mi się: przestrzegać zasad obowiązujących w klasie kilka razy w tygodniu

Wykres nr 95.

Pytanie nr 7i. Zdarza mi się: przestrzegać zasad obowiązujących w klasie raz w tygodniu

Wykres nr 96.

Pytanie nr 7i. Zdarza mi się: przestrzegać zasad obowiązujących w klasie kilka razy w miesiącu

Wykres nr 97.

Pytanie nr 7i. Zdarza mi się: przestrzegać zasad obowiązujących w klasie raz na miesiąc

Wykres nr 98.

Pytanie nr 7i. Zdarza mi się: przestrzegać zasad obowiązujących w klasie nigdy

Wykres nr 99.

Pytanie nr 7j. Zdarza mi się: pomagać innym ludziom

Odpowiedź	IV SP		V SP		VI SP		VII SP		VIII SP		razem	
	pretest	posttest	pretest	posttest	pretest	posttest	pretest	posttest	pretest	posttest	pretest	posttest
codziennie	7	11	12	15	6	9	9	10	6	7	40	52
	53,8%	84,6%	42,9%	55,6%	40%	56,3%	50%	58,8%	42,9%	50%	45,5%	59,8%
kilka razy w tygodniu	2	1	8	6	7	5	7	4	5	4	29	20
	15,4%	7,7%	28,6%	22,2%	46,7%	31,3%	38,9%	23,5%	35,7%	28,6%	33%	23%
raz w tygodniu	2	1	2	4	1	0	0	1	3	1	8	7
	15,4%	7,7%	7,1%	14,8%	6,7%	0%	0%	5,9%	21,4%	7,1%	9,1%	8%
kilka razy w miesiącu	0	0	4	0	1	1	1	1	0	2	6	4
	0%	0%	14,3%	0%	6,7%	6,3%	5,6%	5,9%	0%	14,3%	6,8%	4,6%
raz na miesiąc	1	0	1	1	0	0	1	0	0	0	3	1
	7,7%	0%	3,6%	3,7%	0%	0%	5,6%	0%	0%	0%	3,4%	1,1%
nigdy	1	0	1	1	0	1	0	1	0	0	2	3
	7,7%	0%	3,6%	3,7%	0%	6,3%	0%	5,9%	0%	0%	2,3%	3,4%
razem	13	13	28	27	15	16	18	17	14	14	88	87

Bardziej szczegółowe dane zostały zestawione w raportach wstępnym oraz pośrednim.

Wyniki zbiorcze (pretestowe i posttestowe) dla wszystkich poziomów klas razem

Wykres nr 100.

**Pytanie nr 7j. Zdarza mi się: pomagać innym ludziom
codziennie**

Wykres nr 101.

**Pytanie nr 7j. Zdarza mi się: pomagać innym ludziom
kilka razy w tygodniu**

Wykres nr 102.

Pytanie nr 7j. Zdarza mi się: pomagać innym ludziom raz w tygodniu

Wykres nr 103.

Pytanie nr 7j. Zdarza mi się: pomagać innym ludziom kilka razy w miesiącu

Wykres nr 104.

Pytanie nr 7j. Zdarza mi się: pomagać innym ludziom raz na miesiąc

Wykres nr 105.

Pytanie nr 7j. Zdarza mi się: pomagać innym ludziom nigdy

Wykres nr 106.

Pytanie nr 7k. Zdarza mi się: słuchać rodziców

Odpowiedź	IV SP		V SP		VI SP		VII SP		VIII SP		razem	
	pretest	posttest	pretest	posttest	pretest	posttest	pretest	posttest	pretest	posttest	pretest	posttest
codziennie	11	10	22	20	11	12	12	11	8	8	64	61
	84,6%	76,9%	78,6%	74,1%	73,3%	75%	66,7%	64,7%	57,1%	57,1%	72,7%	70,1%
kilka razy w tygodniu	2	3	3	4	4	2	5	4	5	3	19	16
	15,4%	23,1%	10,7%	14,8%	26,7%	12,5%	27,8%	23,5%	35,7%	21,4%	21,6%	18,4%
raz w tygodniu	0	0	2	1	0	1	0	1	0	2	2	5
	0%	0%	7,1%	3,7%	0%	6,3%	0%	5,9%	0%	14,3%	2,3%	5,7%
kilka razy w miesiącu	0	0	0	1	0	1	0	0	1	1	1	3
	0%	0%	0%	3,7%	0%	6,3%	0%	0%	7,1%	7,1%	1,1%	3,4%
raz na miesiąc	0	0	1	1	0	0	0	0	0	0	1	1
	0%	0%	3,6%	3,7%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	1,1%	1,1%
nigdy	0	0	0	0	0	0	1	1	0	0	1	1
	0%	0%	0%	0%	0%	0%	5,6%	5,9%	0%	0%	1,1%	1,1%
razem	13	13	28	27	15	16	18	17	14	14	88	87

Bardziej szczegółowe dane zostały zestawione w raportach wstępnym oraz pośrednim.

Wyniki zbiorcze (pretestowe i posttestowe) dla wszystkich poziomów klas razem

Wykres nr 107.

**Pytanie nr 7k. Zdarza mi się: słuchać rodziców
codziennie**

Wykres nr 108.

**Pytanie nr 7k. Zdarza mi się: słuchać rodziców
kilka razy w tygodniu**

Wykres nr 109.

**Pytanie nr 7k. Zdarza mi się: słuchać rodziców
raz w tygodniu**

Wykres nr 110.

**Pytanie nr 7k. Zdarza mi się: słuchać rodziców
kilka razy w miesiącu**

Wykres nr 111.

**Pytanie nr 7k. Zdarza mi się: słuchać rodziców
raz na miesiąc**

Wykres nr 112.

**Pytanie nr 7k. Zdarza mi się: słuchać rodziców
nigdy**

Wykres nr 113.

Pytanie nr 7l. Zdarza mi się: okazywać szacunek starszym

Odpowiedź	IV SP		V SP		VI SP		VII SP		VIII SP		razem	
	pretest	posttest	pretest	posttest	pretest	posttest	pretest	posttest	pretest	posttest	pretest	posttest
codziennie	9	11	19	17	12	13	15	13	12	11	67	65
	69,2%	84,6%	67,9%	63%	80%	81,3%	83,3%	76,5%	85,7%	78,6%	76,1%	74,7%
kilka razy w tygodniu	2	1	5	5	3	3	2	1	2	1	14	11
	15,4%	7,7%	17,9%	18,5%	20%	18,8%	11,1%	5,9%	14,3%	7,1%	15,9%	12,6%
raz w tygodniu	1	0	3	3	0	0	0	2	0	0	4	5
	7,7%	0%	10,7%	11,1%	0%	0%	0%	11,8%	0%	0%	4,5%	5,7%
kilka razy w miesiącu	1	1	1	1	0	0	0	0	0	1	2	3
	7,7%	7,7%	3,6%	3,7%	0%	0%	0%	0%	0%	7,1%	2,3%	3,4%
raz na miesiąc	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	1	0
	0%	0%	0%	0%	0%	0%	5,6%	0%	0%	0%	1,1%	0%
nigdy	0	0	0	1	0	0	0	1	0	1	0	3
	0%	0%	0%	3,7%	0%	0%	0%	5,9%	0%	7,1%	0%	3,4%
razem	13	13	28	27	15	16	18	17	14	14	88	87

Bardziej szczegółowe dane zostały zestawione w raportach wstępnym oraz pośrednim.

Wyniki zbiorcze (pretestowe i posttestowe) dla wszystkich poziomów klas razem

Wykres nr 114.

**Pytanie nr 71. Zdarza mi się: okazywać szacunek starszym
codziennie**

Wykres nr 115.

**Pytanie nr 71. Zdarza mi się: okazywać szacunek starszym
kilka razy w tygodniu**

Wykres nr 116.

Pytanie nr 71. Zdarza mi się: okazywać szacunek starszym raz w tygodniu

Wykres nr 117.

Pytanie nr 71. Zdarza mi się: okazywać szacunek starszym kilka razy w miesiącu

Wykres nr 118.

Pytanie nr 71. Zdarza mi się: okazywać szacunek starszym raz na miesiąc

Wykres nr 119.

Pytanie nr 71. Zdarza mi się: okazywać szacunek starszym nigdy

Wykres nr 120.

Pytanie nr 7m. Zdarza mi się: dbać o porządek w moim otoczeniu (w szkole, w domu, w miejscu publicznym)

Odpowiedź	IV SP		V SP		VI SP		VII SP		VIII SP		razem	
	pretest	posttest	pretest	posttest	pretest	posttest	pretest	posttest	pretest	posttest	pretest	posttest
codziennie	8	0	15	1	11	0	10	0	9	4	53	5
	61,5%	0%	53,6%	3,7%	73,3%	0%	55,6%	0%	64,3%	28,6%	60,2%	5,7%
kilka razy w tygodniu	2	1	6	0	4	3	6	0	4	1	22	5
	15,4%	7,7%	21,4%	0%	26,7%	18,8%	33,3%	0%	28,6%	7,1%	25%	5,7%
raz w tygodniu	0	1	1	3	0	1	0	1	0	1	1	7
	0%	7,7%	3,6%	11,1%	0%	6,3%	0%	5,9%	0%	7,1%	1,1%	8%
kilka razy w miesiącu	1	2	2	3	0	0	0	0	0	3	3	8
	7,7%	15,4%	7,1%	11,1%	0%	0%	0%	0%	0%	21,4%	3,4%	9,2%
raz na miesiąc	2	1	3	2	0	1	0	5	1	1	6	10
	15,4%	7,7%	10,7%	7,4%	0%	6,3%	0%	29,4%	7,1%	7,1%	6,8%	11,5%
nigdy	0	8	1	18	0	11	2	11	0	4	3	52
	0%	61,5%	3,6%	66,7%	0%	68,8%	11,1%	64,7%	0%	28,6%	3,4%	59,8%
razem	13	13	28	27	15	16	18	17	14	14	88	87

Bardziej szczegółowe dane zostały zestawione w raportach wstępnym oraz pośrednim.

Wyniki zbiorcze (pretestowe i posttestowe) dla wszystkich poziomów klas razem

Wykres nr 121.

Pytanie nr 7m. Zdarza mi się: dbać o porządek w moim otoczeniu (w szkole, w domu, w miejscu publicznym) codziennie

Wykres nr 122.

Pytanie nr 7m. Zdarza mi się: dbać o porządek w moim otoczeniu (w szkole, w domu, w miejscu publicznym) kilka razy w tygodniu

Wykres nr 123.

**Pytanie nr 7m. Zdarza mi się: dbać o porządek w moim otoczeniu (w szkole, w domu, w miejscu publicznym)
raz w tygodniu**

Wykres nr 124.

**Pytanie nr 7m. Zdarza mi się: dbać o porządek w moim otoczeniu (w szkole, w domu, w miejscu publicznym)
kilka razy w miesiącu**

Wykres nr 125.

**Pytanie nr 7m. Zdarza mi się: dbać o porządek w moim otoczeniu (w szkole, w domu, w miejscu publicznym)
raz na miesiąc**

Wykres nr 126.

**Pytanie nr 7m. Zdarza mi się: dbać o porządek w moim otoczeniu (w szkole, w domu, w miejscu publicznym)
nigdy**

Wykres nr 127.

Pytanie nr 8. Gdybyś mógł wybrać kogokolwiek na świecie, to z kim najchętniej rozmawiałbyś o trudnych sprawach? (wybierz max. 5)

Poczucie wsparcia społecznego i relacje interpersonalne

Młodzi ludzie zdecydowanie przedkładają bezpośrednie relacje z najbliższymi osobami, szczególnie rodzicami, nad nawet wymagowane osoby, z którymi mogliby nawiązać kontakt. Najwięcej respondentów chce rozmawiać z matkami i z ojcami, niewiele mniej z babciami, z rodzeństwem i dziadkami. Wyniki te wskazują, że adolescenti potrzebują wsparcia najbliższego otoczenia w postaci codziennych rozmów, które są przejawem i jednym z najważniejszych elementów utrzymywania relacji wspierających. Proponowane w badaniach odpowiedzi wskazujące na znajomych z Internetu, sportowców, aktorów i innych obcych ludzi nie zostały zaznaczone bądź były brane pod uwagę w stopniu marginalnym, w granicach błędu statystycznego. Natomiast zauważalna jest tendencja do tego, że bardziej obcym niż rodzinie ufa bardziej starsza młodzież, co wynika ze specyfiki procesu dojrzewania, realizacji zadań rozwojowych i stopniową zmianę kierunku w budowaniu relacji. Warto zwrócić uwagę, że w posttestach zyskuje wychowawca i pedagog, co znów wskazuje na to, że młodzi ludzie potrzebują prawdziwego spotkania z wychowawcami i pedagogami, na zasadach dialogu.

Odpowiedź	IV SP		V SP		VI SP		VII SP		VIII SP		razem	
	pretest	posttest	pretest	posttest	pretest	posttest	pretest	posttest	pretest	posttest	pretest	posttest
mama	12	12	27	27	14	16	18	16	10	11	81	82
	92,3%	92,3%	96,4%	100%	93,3%	100%	100%	94,1%	71,4%	78,6%	92%	94,3%
tata	12	11	24	26	10	14	11	11	6	7	63	69
	92,3%	84,6%	85,7%	96,3%	66,7%	87,5%	61,1%	64,7%	42,9%	50%	71,6%	79,3%
babcia	6	6	13	13	9	10	6	6	4	6	38	41
	46,2%	46,2%	46,4%	48,1%	60%	62,5%	33,3%	35,3%	28,6%	42,9%	43,2%	47,1%
dziadek	1	2	8	10	6	5	2	0	3	1	20	18
	7,7%	15,4%	28,6%	37%	40%	31,3%	11,1%	0%	21,4%	7,1%	22,7%	20,7%
wujek	2	3	4	4	3	3	1	0	0	1	10	11
	15,4%	23,1%	14,3%	14,8%	20%	18,8%	5,6%	0%	0%	7,1%	11,4%	12,6%
ciocia	2	2	4	8	5	2	3	3	2	1	16	16
	15,4%	15,4%	14,3%	29,6%	33,3%	12,5%	16,7%	17,6%	14,3%	7,1%	18,2%	18,4%
kuzyn/kuzynka	2	2	7	7	4	8	7	5	2	4	22	26
	15,4%	15,4%	25%	25,9%	26,7%	50%	38,9%	29,4%	14,3%	28,6%	25%	29,9%
rodzeństwo	7	6	17	14	7	7	10	11	3	5	44	43
	53,8%	46,2%	60,7%	51,9%	46,7%	43,8%	55,6%	64,7%	21,4%	35,7%	50%	49,4%
przyjaciółka/przyjaciół	1	3	9	9	5	5	10	12	5	8	30	37
	7,7%	23,1%	32,1%	33,3%	33,3%	31,3%	55,6%	70,6%	35,7%	57,1%	34,1%	42,5%
nauczyciel	2	2	4	2	0	1	0	1	1	1	7	7
	15,4%	15,4%	14,3%	7,4%	0%	6,3%	0%	5,9%	7,1%	7,1%	8%	8%
wychowawca	4	4	5	4	0	1	2	4	1	1	12	14
	30,8%	30,8%	17,9%	14,8%	0%	6,3%	11,1%	23,5%	7,1%	7,1%	13,6%	16,1%
pedagog	1	1	2	0	0	0	0	0	0	0	3	1
	7,7%	7,7%	7,1%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	3,4%	1,1%
trener sportowy	1	2	1	0	0	0	0	0	0	0	2	2
	7,7%	15,4%	3,6%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	2,3%	2,3%
instruktor zajęć pozalekcyjnych	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
instruktor harcerski	0	0	0	0	1	0	2	0	0	0	3	0
	0%	0%	0%	0%	6,7%	0%	11,1%	0%	0%	0%	3,4%	0%
przewodnik duchowy (ksiądz itp.)	0	1	3	3	0	1	1	1	3	2	7	8
	0%	7,7%	10,7%	11,1%	0%	6,3%	5,6%	5,9%	21,4%	14,3%	8%	9,2%
youtuber/youtuberka	0	0	1	0	0	1	0	0	0	1	1	2
	0%	0%	3,6%	0%	0%	6,3%	0%	0%	0%	7,1%	1,1%	2,3%
znajomy z Internetu	0	0	0	0	2	0	0	0	3	4	5	4
	0%	0%	0%	0%	13,3%	0%	0%	0%	21,4%	28,6%	5,7%	4,6%
blogger/bloggerka	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1
	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	7,1%	0%	1,1%
celebryta/celebrytka	0	0	0	0	0	0	2	0	0	1	2	1
	0%	0%	0%	0%	0%	0%	11,1%	0%	0%	7,1%	2,3%	1,1%
sportowiec	0	1	0	0	1	2	0	0	0	0	1	3
	0%	7,7%	0%	0%	6,7%	12,5%	0%	0%	0%	0%	1,1%	3,4%
aktor	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1
	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	7,1%	0%	1,1%
muzyk	0	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	2
	0%	7,7%	0%	3,7%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	2,3%
razem	13	13	28	27	15	16	18	17	14	14	88	87

Bardziej szczegółowe dane zostały zestawione w raportach wstępnym oraz pośrednim.

**Wyniki zbiorcze (pretestowe i posttestowe) dla wszystkich poziomów klas
razem**

Wykres nr 128.

Pytanie nr 8. Gdybyś mógł wybrać kogokolwiek na świecie, to z kim najchętniej rozmawiałbyś o trudnych sprawach? (wybierz max. 5)
mama

Wykres nr 129.

Pytanie nr 8. Gdybyś mógł wybrać kogokolwiek na świecie, to z kim najchętniej rozmawiałbyś o trudnych sprawach? (wybierz max. 5)
tata

Wykres nr 130.

Pytanie nr 8. Gdybyś mógł wybrać kogokolwiek na świecie, to z kim najchętniej rozmawiałbyś o trudnych sprawach? (wybierz max. 5) babcia

Wykres nr 131.

Pytanie nr 8. Gdybyś mógł wybrać kogokolwiek na świecie, to z kim najchętniej rozmawiałbyś o trudnych sprawach? (wybierz max. 5) dziadek

Wykres nr 132.

Pytanie nr 8. Gdybyś mógł wybrać kogokolwiek na świecie, to z kim najchętniej rozmawiałbyś o trudnych sprawach? (wybierz max. 5) wujek

Wykres nr 133.

Pytanie nr 8. Gdybyś mógł wybrać kogokolwiek na świecie, to z kim najchętniej rozmawiałbyś o trudnych sprawach? (wybierz max. 5) ciocia

Wykres nr 134.

Pytanie nr 8. Gdybyś mógł wybrać kogokolwiek na świecie, to z kim najchętniej rozmawiałbyś o trudnych sprawach? (wybierz max. 5) kuzyn/kuzynka

Wykres nr 135.

Pytanie nr 8. Gdybyś mógł wybrać kogokolwiek na świecie, to z kim najchętniej rozmawiałbyś o trudnych sprawach? (wybierz max. 5) rodzeństwo

Wykres nr 136.

Pytanie nr 8. Gdybyś mógł wybrać kogokolwiek na świecie, to z kim najchętniej rozmawiałbyś o trudnych sprawach? (wybierz max. 5) przyjaciółka/przyjaciel

Wykres nr 137.

Pytanie nr 8. Gdybyś mógł wybrać kogokolwiek na świecie, to z kim najchętniej rozmawiałbyś o trudnych sprawach? (wybierz max. 5) nauczyciel

Wykres nr 138.

Pytanie nr 8. Gdybyś mógł wybrać kogokolwiek na świecie, to z kim najchętniej rozmawiałbyś o trudnych sprawach? (wybierz max. 5) wychowawca

Wykres nr 139.

Pytanie nr 8. Gdybyś mógł wybrać kogokolwiek na świecie, to z kim najchętniej rozmawiałbyś o trudnych sprawach? (wybierz max. 5) pedagog

Wykres nr 140.

**Pytanie nr 8. Gdybyś mógł wybrać kogokolwiek na świecie, to z kim najchętniej rozmawiałbyś o trudnych sprawach? (wybierz max. 5)
trener sportowy**

Wykres nr 141.

**Pytanie nr 8. Gdybyś mógł wybrać kogokolwiek na świecie, to z kim najchętniej rozmawiałbyś o trudnych sprawach? (wybierz max. 5)
instruktor zajęć pozalekcyjnych**

Wykres nr 142.

**Pytanie nr 8. Gdybyś mógł wybrać kogokolwiek na świecie, to z kim najchętniej rozmawiałbyś o trudnych sprawach? (wybierz max. 5)
instruktor harcerski**

Wykres nr 143.

**Pytanie nr 8. Gdybyś mógł wybrać kogokolwiek na świecie, to z kim najchętniej rozmawiałbyś o trudnych sprawach? (wybierz max. 5)
przewodnik duchowy (ksiądz itp.)**

Wykres nr 144.

Pytanie nr 8. Gdybyś mógł wybrać kogokolwiek na świecie, to z kim najchętniej rozmawiałbyś o trudnych sprawach? (wybierz max. 5) youtuber/youtuberka

Wykres nr 145.

Pytanie nr 8. Gdybyś mógł wybrać kogokolwiek na świecie, to z kim najchętniej rozmawiałbyś o trudnych sprawach? (wybierz max. 5) znajomy z Internetu

Wykres nr 146.

Pytanie nr 8. Gdybyś mógł wybrać kogokolwiek na świecie, to z kim najchętniej rozmawiałbyś o trudnych sprawach? (wybierz max. 5) blogger/blogerka

Wykres nr 147.

Pytanie nr 8. Gdybyś mógł wybrać kogokolwiek na świecie, to z kim najchętniej rozmawiałbyś o trudnych sprawach? (wybierz max. 5) celebryta/celebrytka

Wykres nr 148.

Pytanie nr 8. Gdybyś mógł wybrać kogokolwiek na świecie, to z kim najchętniej rozmawiałbyś o trudnych sprawach? (wybierz max. 5) sportowiec

Wykres nr 149.

Pytanie nr 8. Gdybyś mógł wybrać kogokolwiek na świecie, to z kim najchętniej rozmawiałbyś o trudnych sprawach? (wybierz max. 5) aktor

Wykres nr 150.

Pytanie nr 8. Gdybyś mógł wybrać kogokolwiek na świecie, to z kim najchętniej rozmawiałbyś o trudnych sprawach? (wybierz max. 5) muzyk

Wykres nr 151.

Pytanie nr 9. Z podanych poniżej cech wybierz te, które Twoim zdaniem najlepiej pasują do mistrza/autorytetu: (wybierz max. 8)

Wiedza o właściwościach autorytetu.

Ten obszar badań jest bezpośrednio związany z trzecim celem szczegółowym projektu, który wyznaczył realizatorom zajęć zadania edukacyjne w obszarze właściwości autorytetu. W kulturze celebrytów, idoli, medialnych gwiazd jednego sezonu i powszechnej relatywizacji oraz deprecjacji autorytetów moralnych, ważne jest, by młodzi ludzie wiedzieli jakie są cechy autorytetu i czym prawdziwy autorytet się charakteryzuje. Uczestnicy po udziale w Kampanii winni też mieć refleksję na temat wagi osób znaczących w ich życiu. Badanie pokazuje, że młodzież w większości orientuje się w specyfice autorytetu i potrafi przyporządkować mu właściwe cechy (mądry, uczciwy, odpowiedzialny), choć niektórzy podają te, które charakteryzują raczej gwiazdy medialne (ładny, modny, fotogeniczny).

Warto przypomnieć, iż **autorytet to nie tylko wieloznaczne pojęcie swoistego zjawiska społecznego, osobowy typ idealny, wzór do naśladowania, matryca wiedzy i mądrości, lecz także OSOBA, która za pomocą wrodzonego i wyuczonego arsenału cech i umiejętności sprawia, że drugi człowiek odnajduje swoją mądrość oraz pełnię zdrowia i życia psychicznego, społecznego i duchowego.**

Odpowiedź	IV SP		V SP		VI SP		VII SP		VIII SP		razem	
	pretest	posttest	pretest	posttest	pretest	posttest	pretest	posttest	pretest	posttest	pretest	posttest
mężny	2 15,4%	3 23,1%	6 21,4%	9 33,3%	2 13,3%	4 25%	3 16,7%	5 29,4%	3 21,4%	2 14,3%	16 18,2%	23 26,4%
sprawiedliwy	5 38,5%	10 76,9%	18 64,3%	22 81,5%	13 86,7%	11 68,8%	13 72,2%	12 70,6%	9 64,3%	10 71,4%	58 65,9%	65 74,7%
umiarkowany	5 38,5%	7 53,8%	10 35,7%	15 55,6%	6 40%	3 18,8%	2 11,1%	3 17,6%	2 14,3%	2 14,3%	25 28,4%	30 34,5%
roztropny	1 7,7%	4 30,8%	4 14,3%	9 33,3%	1 6,7%	1 6,3%	1 5,6%	0 0%	1 7,1%	2 14,3%	8 9,1%	16 18,4%
rozsądny	5 38,5%	10 76,9%	16 57,1%	26 96,3%	11 73,3%	8 50%	8 44,4%	9 52,9%	7 50%	11 78,6%	47 53,4%	64 73,6%
odpowiedzialny	8 61,5%	10 76,9%	14 50%	20 74,1%	5 33,3%	8 50%	10 55,6%	10 58,8%	8 57,1%	6 42,9%	45 51,1%	54 62,1%
mądry	8 61,5%	10 76,9%	23 82,1%	20 74,1%	10 66,7%	10 62,5%	11 61,1%	12 70,6%	10 71,4%	10 71,4%	62 70,5%	62 71,3%
uczciwy	12 92,3%	10 76,9%	19 67,9%	20 74,1%	9 60%	9 56,3%	11 61,1%	13 76,5%	9 64,3%	10 71,4%	60 68,2%	62 71,3%
sławny	3 23,1%	0 0%	6 21,4%	1 3,7%	0 0%	4 25%	1 5,6%	3 17,6%	1 7,1%	2 14,3%	11 12,5%	10 11,5%
rozpoznawalny	0 0%	1 7,7%	3 10,7%	0 0%	1 6,7%	1 6,3%	0 0%	3 17,6%	2 14,3%	1 7,1%	6 6,8%	6 6,9%
bogaty	3 23,1%	2 15,4%	4 14,3%	2 7,4%	1 6,7%	1 6,3%	4 22,2%	0 0%	5 35,7%	2 14,3%	17 19,3%	7 8%
przystojny	3 23,1%	1 7,7%	4 14,3%	1 3,7%	4 26,7%	1 6,3%	2 11,1%	1 5,9%	3 21,4%	2 14,3%	16 18,2%	6 6,9%
ładny	3 23,1%	0 0%	4 14,3%	0 0%	2 13,3%	2 12,5%	3 16,7%	1 5,9%	2 14,3%	3 21,4%	14 15,9%	6 6,9%
modny	1 7,7%	2 15,4%	2 7,1%	0 0%	1 6,7%	2 12,5%	3 16,7%	0 0%	1 7,1%	3 21,4%	8 9,1%	7 8%
fotogeniczny	0 0%	0 0%	2 7,1%	1 3,7%	1 6,7%	3 18,8%	3 16,7%	1 5,9%	0 0%	2 14,3%	6 6,8%	7 8%
młody	3 23,1%	2 15,4%	10 35,7%	2 7,4%	6 40%	2 12,5%	3 16,7%	2 11,8%	4 28,6%	2 14,3%	26 29,5%	10 11,5%
popularny	4 30,8%	0 0%	11 39,3%	1 3,7%	3 20%	1 6,3%	4 22,2%	1 5,9%	5 35,7%	4 28,6%	27 30,7%	7 8%
znany	4 30,8%	2 15,4%	3 10,7%	1 3,7%	1 6,7%	3 18,8%	1 5,6%	2 11,8%	3 21,4%	1 7,1%	12 13,6%	9 10,3%
atrakcyjny	0 0%	1 7,7%	2 7,1%	1 3,7%	1 6,7%	5 31,3%	3 16,7%	1 5,9%	1 7,1%	1 7,1%	7 8%	9 10,3%
elokwentny	1 7,7%	3 23,1%	6 21,4%	3 11,1%	1 6,7%	1 6,3%	0 0%	2 11,8%	1 7,1%	3 21,4%	9 10,2%	12 13,8%
uśmiechnięty	6 46,2%	4 30,8%	18 64,3%	19 70,4%	7 46,7%	6 37,5%	11 61,1%	10 58,8%	5 35,7%	6 42,9%	47 53,4%	45 51,7%
szybki	7 53,8%	2 15,4%	4 14,3%	0 0%	3 20%	3 18,8%	3 16,7%	1 5,9%	5 35,7%	3 21,4%	22 25%	9 10,3%
karierowicz	0 0%	0 0%	0 0%	0 0%	1 6,7%	1 6,3%	0 0%	0 0%	0 0%	0 0%	1 1,1%	1 1,1%
zakochany	0 0%	2 15,4%	2 7,1%	2 7,4%	0 0%	2 12,5%	1 5,6%	1 5,9%	2 14,3%	1 7,1%	5 5,7%	8 9,2%
razem	13	13	28	27	15	16	18	17	14	14	88	87

Bardziej szczegółowe dane zostały zestawione w raportach wstępnym oraz pośrednim.

**Wyniki zbiorcze (pretestowe i posttestowe) dla wszystkich poziomów klas
razem**

Wykres nr 152.

Procent wyborów cech Autorytetu i Idola

Wykres nr 153.

Procent wybranych cech Autorytetu w zależności od płci

Wykres nr 154.

Procent wybranych cech Idola w zależności od płci

Wykres nr 155.

Pytanie nr 10. Jeśli masz do rozwiązania trudną sytuację, do kogo udajesz się po pomoc? (wybierz max. 5)

Poczucie wsparcia społecznego i relacje interpersonalne

Pytanie nr 10, koreluje z pytaniem nr 6, ponieważ dotyczy zwrócenia się o pomoc, potwierdza, iż młodzież najchętniej zwraca się do najbliższych osób, szczególnie rodziców, dziadków, rodzeństwa i przyjaciół. Przy zestawieniu kwestii związanych z pomocą, chęcią rozmowy i zaufaniem widać, że do bliskich młodzież ma zaufanie i zwraca się o pomoc w trudnych sytuacjach, natomiast chętnie porozmawiałaby z pedagogiem szkolnym. Wydaje się więc, że pedagog nie tylko zajmuje się trudnymi sprawami, ale też jest osobą, z którą adolescenty chętnie podejmują dialog. **Ponadto wbrew potocznym opiniom, młodzież wcale nie ma zaufania, ani nie dąży do kontaktu w trudnych dla siebie chwilach z celebrytami, youtuberami, czy innymi wirtualnymi postaciami. Wyniki badań wskazują, że do tych osób zwróciłoby się niewiele respondentów.**

Odpowiedź	IV SP		V SP		VI SP		VII SP		VIII SP		razem	
	pretest	posttest	pretest	posttest	pretest	posttest	pretest	posttest	pretest	posttest	pretest	posttest
mama	12	12	27	27	14	15	17	16	11	10	81	80
	92,3%	92,3%	96,4%	100%	93,3%	93,8%	94,4%	94,1%	78,6%	71,4%	92%	92%
tata	11	12	23	26	10	12	11	12	8	6	63	68
	84,6%	92,3%	82,1%	96,3%	66,7%	75%	61,1%	70,6%	57,1%	42,9%	71,6%	78,2%
babcia	7	8	15	13	7	8	8	6	4	4	41	39
	53,8%	61,5%	53,6%	48,1%	46,7%	50%	44,4%	35,3%	28,6%	28,6%	46,6%	44,8%
dziadek	2	3	11	9	4	5	1	1	1	3	19	21
	15,4%	23,1%	39,3%	33,3%	26,7%	31,3%	5,6%	5,9%	7,1%	21,4%	21,6%	24,1%
wujek	1	6	1	3	4	2	1	0	2	2	9	13
	7,7%	46,2%	3,6%	11,1%	26,7%	12,5%	5,6%	0%	14,3%	14,3%	10,2%	14,9%
ciocia	1	3	6	9	2	4	2	1	2	1	13	18
	7,7%	23,1%	21,4%	33,3%	13,3%	25%	11,1%	5,9%	14,3%	7,1%	14,8%	20,7%
kuzyn/kuzynka	2	2	6	8	3	6	4	6	1	4	16	26
	15,4%	15,4%	21,4%	29,6%	20%	37,5%	22,2%	35,3%	7,1%	28,6%	18,2%	29,9%
rodzeństwo	5	6	15	14	4	3	8	10	4	4	36	37
	38,5%	46,2%	53,6%	51,9%	26,7%	18,8%	44,4%	58,8%	28,6%	28,6%	40,9%	42,5%
przyjaciółka/przyjaciół	2	2	7	10	4	3	10	11	6	6	29	32
	15,4%	15,4%	25%	37%	26,7%	18,8%	55,6%	64,7%	42,9%	42,9%	33%	36,8%
nauczyciel	1	0	2	1	0	1	2	1	3	0	8	3
	7,7%	0%	7,1%	3,7%	0%	6,3%	11,1%	5,9%	21,4%	0%	9,1%	3,4%
wychowawca	4	3	7	3	2	0	4	3	1	1	18	10
	30,8%	23,1%	25%	11,1%	13,3%	0%	22,2%	17,6%	7,1%	7,1%	20,5%	11,5%
pedagog	0	0	3	0	0	0	0	0	0	0	3	0
	0%	0%	10,7%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	3,4%	0%
trener sportowy	1	1	2	0	0	1	0	0	1	0	4	2
	7,7%	7,7%	7,1%	0%	0%	6,3%	0%	0%	7,1%	0%	4,5%	2,3%
instruktor zajęć pozalekcyjnych	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
instruktor harcerski	0	0	0	0	0	1	2	0	0	1	2	2
	0%	0%	0%	0%	0%	6,3%	11,1%	0%	0%	7,1%	2,3%	2,3%
przewodnik duchowy (ksiądz itp.)	0	0	2	3	1	1	0	0	2	1	5	5
	0%	0%	7,1%	11,1%	6,7%	6,3%	0%	0%	14,3%	7,1%	5,7%	5,7%
youtuber/youtuberka	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1
	7,7%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	7,1%	1,1%	1,1%
znajomy z Internetu	0	0	0	0	1	0	0	0	3	4	4	4
	0%	0%	0%	0%	6,7%	0%	0%	0%	21,4%	28,6%	4,5%	4,6%
bloger/blogerka	0	0	0	0	0	1	0	1	0	0	0	2
	0%	0%	0%	0%	0%	6,3%	0%	5,9%	0%	0%	0%	2,3%
celebryta/celebrytka	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
sportowiec	0	0	0	0	1	1	0	0	1	1	2	2
	0%	0%	0%	0%	6,7%	6,3%	0%	0%	7,1%	7,1%	2,3%	2,3%
aktor	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
muzyk	0	1	0	0	0	0	0	0	0	1	0	2
	0%	7,7%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	7,1%	0%	2,3%
razem	13	13	28	27	15	16	18	17	14	14	88	87

Bardziej szczegółowe dane zostały zestawione w raportach wstępnym oraz pośrednim.

**Wyniki zbiorcze (pretestowe i posttestowe) dla wszystkich poziomów klas
razem**

Wykres nr 156.

Pytanie nr 10. Jeśli masz do rozwiązania trudną sytuację, do kogo udajesz się po pomoc? (wybierz max. 5)
mama

Wykres nr 157.

Pytanie nr 10. Jeśli masz do rozwiązania trudną sytuację, do kogo udajesz się po pomoc? (wybierz max. 5)
tata

Wykres nr 158.

Pytanie nr 10. Jeśli masz do rozwiązania trudną sytuację, do kogo udajesz się po pomoc? (wybierz max. 5)
babcia

Wykres nr 159.

Pytanie nr 10. Jeśli masz do rozwiązania trudną sytuację, do kogo udajesz się po pomoc? (wybierz max. 5)
dziadek

Wykres nr 160.

Pytanie nr 10. Jeśli masz do rozwiązania trudną sytuację, do kogo udajesz się po pomoc? (wybierz max. 5)
wujek

Wykres nr 161.

Pytanie nr 10. Jeśli masz do rozwiązania trudną sytuację, do kogo udajesz się po pomoc? (wybierz max. 5)
ciocia

Wykres nr 162.

**Pytanie nr 10. Jeśli masz do rozwiązania trudną sytuację, do kogo udajesz się po pomoc? (wybierz max. 5)
kuzyn/kuzynka**

Wykres nr 163.

**Pytanie nr 10. Jeśli masz do rozwiązania trudną sytuację, do kogo udajesz się po pomoc? (wybierz max. 5)
rodzeństwo**

Wykres nr 164.

Pytanie nr 10. Jeśli masz do rozwiązania trudną sytuację, do kogo udajesz się po pomoc? (wybierz max. 5) przyjaciółka/przyjaciel

Wykres nr 165.

Pytanie nr 10. Jeśli masz do rozwiązania trudną sytuację, do kogo udajesz się po pomoc? (wybierz max. 5) nauczyciel

Wykres nr 166.

Pytanie nr 10. Jeśli masz do rozwiązania trudną sytuację, do kogo udajesz się po pomoc? (wybierz max. 5)
wychowawca

Wykres nr 167.

Pytanie nr 10. Jeśli masz do rozwiązania trudną sytuację, do kogo udajesz się po pomoc? (wybierz max. 5)
pedagog

Wykres nr 168.

**Pytanie nr 10. Jeśli masz do rozwiązania trudną sytuację, do kogo udajesz się po pomoc? (wybierz max. 5)
trener sportowy**

Wykres nr 169.

**Pytanie nr 10. Jeśli masz do rozwiązania trudną sytuację, do kogo udajesz się po pomoc? (wybierz max. 5)
instruktor zajęć pozalekcyjnych**

Wykres nr 170.

**Pytanie nr 10. Jeśli masz do rozwiązania trudną sytuację, do kogo udajesz się po pomoc? (wybierz max. 5)
instruktor harcerski**

Wykres nr 171.

**Pytanie nr 10. Jeśli masz do rozwiązania trudną sytuację, do kogo udajesz się po pomoc? (wybierz max. 5)
przewodnik duchowy (ksiądz itp.)**

Wykres nr 172.

Pytanie nr 10. Jeśli masz do rozwiązania trudną sytuację, do kogo udajesz się po pomoc? (wybierz max. 5)
youtuber/youtuberka

Wykres nr 173.

Pytanie nr 10. Jeśli masz do rozwiązania trudną sytuację, do kogo udajesz się po pomoc? (wybierz max. 5)
znajomy z Internetu

Wykres nr 174.

**Pytanie nr 10. Jeśli masz do rozwiązania trudną sytuację, do kogo udajesz się po pomoc? (wybierz max. 5)
blogger/blogerka**

Wykres nr 175.

**Pytanie nr 10. Jeśli masz do rozwiązania trudną sytuację, do kogo udajesz się po pomoc? (wybierz max. 5)
celebryta/celebrytka**

Wykres nr 176.

Pytanie nr 10. Jeśli masz do rozwiązania trudną sytuację, do kogo udajesz się po pomoc? (wybierz max. 5) sportowiec

Wykres nr 177.

Pytanie nr 10. Jeśli masz do rozwiązania trudną sytuację, do kogo udajesz się po pomoc? (wybierz max. 5) aktor

Wykres nr 178.

Pytanie nr 10. Jeśli masz do rozwiązania trudną sytuację, do kogo udajesz się po pomoc? (wybierz max. 5) muzyk

Wykres nr 179.

Pytanie nr 11. W życiu marzę o tym, żeby: (wybierz max. 4)

Marzenia młodzieży.

Marzenia młodych stanowią istotny wskaźnik dla pracy pedagogicznej i poruszania z młodymi konkretnych tematów na lekcjach (szczególnie wychowawczych) czy innych zajęciach szkolnych i pozaszkolnych. W działaniach profilaktycznych (zapobieganie zachowaniom ryzykownym) i prewencyjnych (zapobieganie przestępstwom) obszar marzeń wydaje się być jednym z najistotniejszych do pracy z młodzieżą. Tym bardziej, że wiele badań wskazuje na nikłe zmiany na tym polu.

Marzenia warto rozwijać i uczyć młodzież praktycznych metod ich realizacji. To ogromny temat nie tylko badań, ale też pracy dydaktycznej i wychowawczej na każdym poziomie edukacyjnym oraz na większości przedmiotów w szkole. **Jest niemal pewne, że gdyby dorośli większą wagę przykładali do marzeń młodych ludzi, ci chętniej podejmowaliby pracę nad sobą i zwiększaniem swojej dojrzałości osobowej, a to z kolei przekładałoby się na mniejszą ilość zachowań ryzykownych i kryminalnych.**

Odpowiedź	IV SP		V SP		VI SP		VII SP		VIII SP		razem	
	pretest	posttest	pretest	posttest	pretest	posttest	pretest	posttest	pretest	posttest	pretest	posttest
znaleźć miłość	5 38,5%	6 46,2%	17 63%	19 70,4%	8 53,3%	9 56,3%	15 83,3%	15 88,2%	6 42,9%	9 64,3%	51 58,6%	58 66,7%
mieć przyjaciół	7 53,8%	11 84,6%	15 55,6%	16 59,3%	12 80%	12 75%	13 72,2%	11 64,7%	7 50%	8 57,1%	54 62,1%	58 66,7%
zdobyć majątek	2 15,4%	0 0%	7 25,9%	9 33,3%	4 26,7%	3 18,8%	3 16,7%	2 11,8%	3 21,4%	4 28,6%	19 21,8%	18 20,7%
zrobić karierę	3 23,1%	1 7,7%	13 48,1%	9 33,3%	6 40%	5 31,3%	5 27,8%	2 11,8%	6 42,9%	6 42,9%	33 37,9%	23 26,4%
mieć udaną rodzinę	3 23,1%	5 38,5%	13 48,1%	13 48,1%	6 40%	7 43,8%	10 55,6%	10 58,8%	7 50%	5 35,7%	39 44,8%	40 46%
mieć ciekawą pracę	2 15,4%	5 38,5%	3 11,1%	6 22,2%	7 46,7%	9 56,3%	1 5,6%	6 35,3%	5 35,7%	4 28,6%	18 20,7%	30 34,5%
mieć spokojne życie	6 46,2%	7 53,8%	10 37%	7 25,9%	4 26,7%	3 18,8%	4 22,2%	6 35,3%	4 28,6%	3 21,4%	28 32,2%	26 29,9%
mieć życie pełne rozrywek	2 15,4%	2 15,4%	3 11,1%	3 11,1%	2 13,3%	1 6,3%	3 16,7%	0 0%	2 14,3%	2 14,3%	12 13,8%	8 9,2%
pomagać innym ludziom	5 38,5%	5 38,5%	5 18,5%	2 7,4%	1 6,7%	3 18,8%	2 11,1%	2 11,8%	1 7,1%	2 14,3%	14 16,1%	14 16,1%
osiągnąć sukces naukowy	4 30,8%	0 0%	2 7,4%	5 18,5%	1 6,7%	2 12,5%	0 0%	0 0%	1 7,1%	1 7,1%	8 9,2%	8 9,2%
żyć w zgodzie z religią	4 30,8%	3 23,1%	4 14,8%	4 14,8%	2 13,3%	2 12,5%	0 0%	2 11,8%	1 7,1%	2 14,3%	11 12,6%	13 14,9%
zdobyć władzę polityczną	0 0%	0 0%	0 0%	1 3,7%	0 0%	0 0%	1 5,6%	1 5,9%	1 7,1%	1 7,1%	2 2,3%	3 3,4%
podróżować po świecie	1 7,7%	2 15,4%	7 25,9%	6 22,2%	1 6,7%	0 0%	5 27,8%	2 11,8%	3 21,4%	2 14,3%	17 19,5%	12 13,8%
poznawać innych ludzi/inne kultury	1 7,7%	2 15,4%	1 3,7%	1 3,7%	0 0%	1 6,3%	0 0%	0 0%	2 14,3%	2 14,3%	4 4,6%	6 6,9%
być kochanym	1 7,7%	0 0%	4 14,8%	5 18,5%	1 6,7%	2 12,5%	3 16,7%	2 11,8%	5 35,7%	1 7,1%	14 16,1%	10 11,5%
razem	13	13	27	27	15	16	18	17	14	14	87	87

Bardziej szczegółowe dane zostały zestawione w raportach wstępnym oraz pośrednim.

**Wyniki zbiorcze (pretestowe i posttestowe) dla wszystkich poziomów klas
razem**

Wykres nr 180.

**Pytanie nr 11. W życiu marzę o tym, żeby: (wybierz max. 4)
znaleźć miłość**

Wykres nr 181.

**Pytanie nr 11. W życiu marzę o tym, żeby: (wybierz max. 4)
mieć przyjaciół**

Wykres nr 182.

**Pytanie nr 11. W życiu marzę o tym, żeby: (wybierz max. 4)
zdobyć majątek**

Wykres nr 183.

**Pytanie nr 11. W życiu marzę o tym, żeby: (wybierz max. 4)
zrobić karierę**

Wykres nr 184.

**Pytanie nr 11. W życiu marzę o tym, żeby: (wybierz max. 4)
mieć udaną rodzinę**

Wykres nr 185.

**Pytanie nr 11. W życiu marzę o tym, żeby: (wybierz max. 4)
mieć ciekawą pracę**

Wykres nr 186.

**Pytanie nr 11. W życiu marzę o tym, żeby: (wybierz max. 4)
mieć spokojne życie**

Wykres nr 187.

**Pytanie nr 11. W życiu marzę o tym, żeby: (wybierz max. 4)
mieć życie pełne rozrywek**

Wykres nr 188.

**Pytanie nr 11. W życiu marzę o tym, żeby: (wybierz max. 4)
pomagać innym ludziom**

Wykres nr 189.

**Pytanie nr 11. W życiu marzę o tym, żeby: (wybierz max. 4)
osiągnąć sukces naukowy**

Wykres nr 190.

**Pytanie nr 11. W życiu marzę o tym, żeby: (wybierz max. 4)
żyć w zgodzie z religią**

Wykres nr 191.

**Pytanie nr 11. W życiu marzę o tym, żeby: (wybierz max. 4)
zdobyć władzę polityczną**

Wykres nr 192.

**Pytanie nr 11. W życiu marzę o tym, żeby: (wybierz max. 4)
podróżować po świecie**

Wykres nr 193.

**Pytanie nr 11. W życiu marzę o tym, żeby: (wybierz max. 4)
poznawać innych ludzi/inne kultury**

Wykres nr 194.

**Pytanie nr 11. W życiu marzę o tym, żeby: (wybierz max. 4)
być kochanym**

Wykres nr 195.

Wprowadzenie do wyników rodziców i nauczycieli

Jednym z celów Kampanii było rozbudzenie refleksyjności rodzicielskiej nad własną postawą wychowawczą, z zaznaczeniem tej właściwej i najlepiej budującej dojrzałość osobową o mocnej podbudowie aksjologicznej dzieci i młodzieży. W odniesieniu do nauczycieli zaś dążyliśmy do skierowania ich uwagi na potencjał młodego pokolenia oraz ugruntowania kadry pedagogicznej w postawie autorytetu. Scenariusze zajęć skierowane do obu grup dorosłych różniły się w przekazie i doborze narzędzi, co zdeterminowało też zróżnicowanie pytań ewaluacyjnych Kampanii.

Zajęcia dla rodziców skupiały się na analizowaniu trzech postaw rodzicielskich, z użyciem filmów autorskich edukacyjnych:

- **tyrana** (postawa autorytarna, budząca lęk),
- **rodzica obojętnego** (postawa permissywna, zaburzająca poczucie własnej wartości i bezpieczeństwa),
- **rodzica mistrza** (postawa oparta na dobrych relacjach, mądrej miłości, stawianiu granic, dawaniu przykładu i okazji doświadczeniu sukcesu).

Omawianie tej ostatniej postawy (mistrza) miało zachęcić uczestników zajęć do pracy nad sobą w kierunku polepszania relacji z dzieckiem, spojrzenia na siebie w roli dobrze pojętego autorytetu oraz do poszukiwania informacji o autorytecie. W związku z tym po przeprowadzonych zajęciach rodzice odpowiedzieli na pięć pytań dotyczących wymienionych wyżej kwestii.

Zajęcia dla nauczycieli zaś skupiały się na omówieniu cech autorytetu z perspektywy pracy wychowawczej w szkole oraz zachęceniu kadry pedagogicznej do przestrzegania najważniejszej zasady relacji wychowawczej, która brzmi: **patrz w dobro i potencjalność młodzieży**. Wykorzystano w tym przypadku film edukacyjny o wymownym tytule „Autorytet, który łączy”. Naszym nadrzędnym celem bowiem było wskazanie na najistotniejszą cechę autorytetu, a mianowicie: **zdolności jednoczenia oraz integrowania ludzi o najbardziej odmiennych poglądach**.

Obydwu grupom dorosłych zadano pięć pytań, z czego cztery były identyczne w obydwu kwestionariuszach ankiety, co pozwoliło na porównanie perspektyw przyjmowanych przez te dwie grupy. Zabieg ten podyktowany był przede wszystkim chęcią wskazania na konieczność współdziałania i współpracy rodziców i nauczycieli oraz realizacją celów szczegółowych projektu, które w obu grupach docelowych osób dorosłych dotyczyły poprawy relacji z dziećmi i młodzieżą.

Analiza i interpretacja uzyskanych danych w badaniach ewaluacyjnych jest przeprowadzona w kluczu pytań, których odpowiedzi zostaną poniżej kolejno omówione. Należy zaznaczyć, że kwestionariusze ankiet wypełniane były przez dorosłych po ich udziale w zajęciach, będących elementem kampanii, dlatego zawierały przede wszystkim element bezpośredni ewaluacyjny spotkania.

Ocena spotkania szkoleniowego

Pierwsze pytanie kierowane do rodziców i nauczycieli dotyczyło ogólnej oceny spotkania w skali od 1 do 6. Realizowane przez koordynatorów szkolnych zajęcia, z wykorzystaniem gotowego scenariusza oraz narzędzi w postaci filmów edukacyjnych, zostały przez uczestników wysoko ocenione. Na podstawie wyników można wnioskować, że przygotowane scenariusze były czytelne, uporządkowane i merytorycznie dobrze przygotowane, a narzędzia i pozostałe materiały uzyskały szeroką aprobatę. Realizatorzy zajęć otrzymali krótkie i jasno opisane instrukcje oraz propozycję merytorycznych źródeł, spójnych z całością przekazu Kampanii. Niewątpliwie do sukcesu przyczyniły się narzędzia w postaci filmów edukacyjnych dla dorosłych, wokół których można było przeprowadzić warsztaty z wykorzystaniem metody burzy mózgów

oraz dyskusji, co prowadziło do żywego zainteresowania tematem spotkania oraz wpłynęło na wysokie oceny.

Deklarowany typ relacji z dziećmi

W czasie spotkania rodzice mogli obejrzeć trzy filmy, które obrazują trzy wymienione we wstępie typy relacji wychowawczej w rodzinie. W kwestionariuszu ankiety zostali oni zapytani, którą postawę najczęściej stosują wobec własnych dzieci. Nauczyciele zaś, najczęściej bez oglądania filmów o postawach odpowiadali na to samo pytanie. Przyjęto bowiem, że nauczyciele mają podstawową teoretyczną wiedzę z zakresu postaw wychowawczych, która jest wpisana w programy studiów i szkoleń pedagogicznych, przygotowujących do pracy z młodzieżą.

Na wykresie widać, że rodzice dość krytycznie podchodzą do swojej postawy wobec dzieci, natomiast większość z nich oceniła, że przyjmują w relacjach z dzieckiem postawę mistrza, czyli równoważą kontrolę z zaufaniem, starają się w pozytywny sposób motywować dziecko do działań i obowiązków szkolnych, także w życzliwy sposób przyjmują porażki potomka, zachęcając go do dalszej pracy nad sobą. Druga z kolei grupa rodziców oceniła swoje relacje jako obojętne, co sprowadza się do nikłego zainteresowania się dzieckiem, zwracanie uwagi głównie na swoje potrzeby oraz zostawianiu dziecku pełnej, nieograniczonej swobody do podejmowania decyzji. Badania naukowe wskazują, iż taka postawa rodzicielska prowadzi do szeregu zachowań ryzykownych ich dzieci, przede wszystkim zaś do braku poczucia bezpieczeństwa i zagubienia w sferze aksjonormatywnej. Według Teorii percepcji środowiska rodzinnego F. Straita, młodzież, której rodzice preferują obojętny typ relacji, najczęściej sięga po środki zmieniające świadomość, zaburzające zdolności poznawcze oraz silnie oddziałujące na zmysły (np. LSD, pochodne konopii indyjskich i inne, tzw. halucynogeny). Obojętni rodzice nie mając kontroli nad dzieckiem przyczyniają się do podejmowania przez młodego człowieka szeregu zachowań antyspołecznych. Pozostała grupa badanych rodziców (najmniej) określiła swoją postawę jako autorytarną, którą w naukach pedagogicznych charakteryzowana jest jako najbardziej niszcząca relacje, wroga i przyczyniająca się do życia w lęku oraz permanentnym stanie zagrożenia. Bezpodstawne ingerowanie w życie dziecka, tłumienie jego trudnych emocji, agresja, wzbudzanie poczucia winy, przewaga kar nad nagrodami, prowadzi w wielu wypadkach do podejmowania zachowań ryzykownych, w tym kryminogennych oraz używania przez dziecko środków tłumiących, takich jak alkohol czy opiaty.

W grupie nauczycieli zdecydowana większość respondentów oceniła swoje relacje z uczniami jako demokratyczne i zrównoważone, w których dorosły jest wspierającym i zachęcającym do pracy mistrzem, zdecydowanie mniej przyjmuje postawę obojętną, a tylko kilka procent badanych (czyli na granicy błędu statystycznego) deklaruje, że są wobec uczniów tyranami. Trudno ocenić perspektywę samooceniających swoje relacje nauczycieli, którzy mają świadomość i wiedzę, jak powinno wyglądać komunikowanie się z uczniami.

Zachęcenie do pracy nad swoją postawą

Kolejne pytanie zadane obydwu grupom badanych dotyczyło tego, czy zajęcia profilaktyczne, w którym uczestniczyli, przyczyniły się do powstania u nich refleksji na temat własnej postawy i czy przez to czują potrzebę pracy nad sobą, aby stawać się autorytetami dla swoich dzieci i uczniów. Pytanie brzmiało: Czy zajęcia zachęciły Pana/Panią do pracy nad tym, aby być lepszym autorytetem dla swoich uczniów/dzieci? Kafeteria składała się z pięciu wyborów: Tak, Raczej tak, Trudno powiedzieć, Raczej nie, Nie. Dla ułatwienia analizy odpowiedzi zostały pogrupowane poprzez połączenie wyników Tak i Raczej tak w jedną pozycję oraz odpowiedzi Raczej nie i Nie w drugą.

Zdecydowana większość rodziców i nauczycieli zostało zachęconych do pracy nad sobą, co stanowi zdecydowaną większość badanych. Liczby te pokazują, że dorośli wychowawcy młodzieży mają potrzebę samokształcenia i samowychowania w kierunku dojrzałej osobowości i zrównoważonej postawy wobec wychowanków. Można przypuszczać, że respondenci po realizacji Kampanii sięgną po literaturę naukową, poradniki oraz inne materiały przybliżające im tematykę związaną z autorytetami, których jest sporo na naszym rynku. Portale oświatowe oraz literatura pedagogiczna dysponuje szeregiem fachowych publikacji w tej dziedzinie, w związku z czym respondenci będą mogli z nich korzystać. Relatywnie niewielu rodziców

i nauczycieli stwierdziło, że trudno im ocenić, czy zajęcia wzbudziły ich autorefleksję nad postawami autorytetu, a zdecydowana mniejszość rodziców i nauczycieli oceniło, że zajęcia nie przyczyniły się do jakiegokolwiek zmiany.

Zachęcenie do szukania informacji o autorytecie

Zapytaliśmy dorosłych, czy zajęcia zachęciły ich do samodzielnego szukania informacji na temat autorytetu. Wartości deklarowane przez nauczycieli są identyczne z pytaniem wcześniejszym, co pokazuje, że ta sama liczba pedagogów jest gotowa szukać informacji oraz podjąć trud zmiany postawy. Także wśród rodziców jest większa gotowość do pracy nad swoją postawą niż do poszukiwania informacji.

Wychowanie jest niczym szlak górski, który musi być oznakowany. Rodzic i nauczyciel jest wtedy autorytetem, kiedy pokazuje dziecku szlak, którym sam idzie i znaki, którymi sam się kieruje. Ważne jest wskazywanie dobrych i złych znaków, bezpiecznych i ryzykownych zachowań, natomiast jeszcze ważniejszym jest, by rodzice i nauczycieli poczuli się do bycia przewodnikami po tym górskim szlaku. Postawa taka determinuje permanentną naukę w duchu koncepcji „long life learning”, czyli całościowego uczenia się i doskonalenia swoich kompetencji.

Popadanie dzieci w konflikt z prawem

Pytanie skierowane tylko do rodziców dotyczyło ich opinii na temat przyczyn popadania młodzieży w konflikt z prawem. Jako przyczyny podane zostały: Szkoła, Negatywna grupa rówieśnicza, Niewłaściwa postawa rodziców, Przyzwolenie środowiska lokalnego, Przekonanie, że tak można, Brak wiedzy o normach zachowania oraz Przypadek. Rodzice mogli podać kilka odpowiedzi, stąd wyniki mogą się nie sumować do 100%. Należy zaznaczyć też, że respondenci różnie mogli zrozumieć sformułowanie „popadanie w konflikt z prawem”.

Rodzice największą winę pokładają w niewłaściwej grupie rówieśniczej jednocześnie uważają, że szkoła ma najmniejszy związek z ryzykownymi zachowaniami ich dzieci. Jest to naturalna reakcja matek i ojców adolescentów, którzy z różną siłą przechodzą czas dorastania, a kierunek zainteresowania przenoszą z rodziny na rówieśników. To rówieśnicy stają się kryterium normatywności i wyznacznikiem zachowań oraz postaw. Dlatego też rodzice za niepowodzenia swoich dzieci często winią formalne (np. koledzy z klasy) i nieformalne (np. znajomi z podwórka albo z Internetu) grupy rówieśnicze. Duża część rodziców wini za zachowania ryzykowne dzieci samych siebie lub też innych rodziców. Zauważalny jest tu duży związek z powyższymi odpowiedziami, szczególnie refleksją nad własnymi relacjami wychowawczymi z dziećmi. Część rodziców uznało, że najbliższa społeczność, mająca niewątpliwą wpływ na zachowanie młodzieży jest odpowiedzialna za zachowania antyspołeczne. Podobnie badani ocenili, że są one dziełem przypadku, oraz że najważniejsze w etiologii łamania prawa istotne są cechy osobowe młodych sprawców.

Dostrzeganie pozytywnego potencjału w uczniach

Pytanie skierowane tylko do nauczycieli odnosi się do postrzegania uczniów przez nauczycieli. Deklarują oni, że bardzo często patrzą na pozytywne cechy uczniów i starają się jak najczęściej zwracać uwagę na pozytywny potencjał młodych ludzi. Warto zauważyć, że zdecydowana większość nauczycieli uważa, że są autorytetami dla swoich uczniów, a niemal tyle samo badanych twierdzi, że zawsze i bardzo często dostrzega potencjały swoich wychowanków. Można więc uznać, że odpowiedzi są spójne, ponieważ postawa autorytetu determinuje działania wychowawcze oparte na nagrodach, pochwałach, wzmacnianiu dobrych cech i zachowań zgodnych z moralnymi wartościami.

Wyniki rodziców i nauczycieli

Dane dotyczące próby

	Liczba osób	Wypełnione ankiety	Frekwencja
Rodzice	89	61	68,5%
Nauczyciele	15	11	73,3%

Wykres nr 196.

Wykres nr 197.

Co ma największy wpływ na wchodzenie dziecka w konflikt z prawem

Odpowiedź	Liczba odpowiedzi
szkoła	4 2,2%
negatywna grupa rówieśnicza	58 32,4%
niewłaściwa postawa rodziców	13 7,3%
przyzwolenie środowiska lokalnego	7 3,9%
przekonanie, że tak można	14 7,8%
brak wiedzy o normach zachowania	42 23,5%
okazja do niewłaściwego działania (przypadek)	41 22,9%
razem	179

Wykres nr 198.

Potrafię dostrzec pozytywny potencjał w uczniach

Odpowiedź	Liczba odpowiedzi
zawsze	9 81,8%
bardzo często	2 18,2%
często	0 0%
rzadko	0 0%
bardzo rzadko	0 0%
razem	11

Wykres nr 199.

Typ mojej relacji w stosunku do dziecka/ucznia

Odpowiedź	Liczba rodziców	Liczba nauczycieli
obojętny	6 9,8%	1 9,1%
tyran	1 1,6%	0 0%
mistrz	54 88,5%	10 90,9%
razem	61	11

Wykres nr 200.

Zachęcenie do pracy nad tym, aby być lepszym autorytetem dla dzieci/uczniów

Odpowiedź	Liczba rodziców	Liczba nauczycieli
Tak	56 91,8%	11 100%
Trudno powiedzieć	4 6,6%	0 0%
Nie	1 1,6%	0 0%
razem	61	11

Wykres nr 201.

Ocena spotkania szkoleniowego

Odpowiedź	Liczba rodziców	Liczba nauczycieli
6	44 72,1%	8 72,7%
5	8 13,1%	3 27,3%
4	8 13,1%	0 0%
3	0 0%	0 0%
2	0 0%	0 0%
1	1 1,6%	0 0%
razem	61	11

Wykres nr 202.

Wykres nr 203.

Literatura źródłowa

Autorytet ojca jako potencjał w procesie wychowania i profilaktyki, w: Wychowawcza funkcja rodziny, red. W. Poleszak, wyd. WSEI, Lublin 2018

Błachut J., Gaberle A., Krajewski K., *Kryminologia*, Gdańsk 2001

Hołyst B., *Kryminologia*, Warszawa 2000

Jazukiewicz I., *Autorytet nauczyciela*, wyd. Impuls, Kraków, 1999

Leśniak P., Leśniak M., *Refleksyjność a budowanie autorytetu nauczycielskiego*, w: *Wychowanie jako wartość*, red. Marian Zdzisław Stepulak Małgorzata Dubis, wyd. WSEI, Lublin 2017

Ostaszewski K., *Zachowania ryzykowne młodzieży w perspektywie mechanizmów resilience*, wyd. IPIN, Warszawa 2014

Profilaktyka społeczna. Kontekst rodzinny i szkolny, red. K. Kmiecik - Jusiega, wyd WAM, Kraków 2017

Siemaszko A., *Granice tolerancji. O teoriach zachowań dewiacyjnych*, Warszawa 1993

Wysocka E., *Diagnoza pedagogiczna*, wyd. Impuls, Kraków 2013

Vademecum skutecznej profilaktyki, red. Sz. Grzelak, Warszawa 2015